

GÂNDIREA

ANUL XVII. — Nr. 9

NOEMVRIE 1938

S U M A R U L:

O M U L Ș I R Ă Z B O I U L

VASILE BÂNCILA: Omul și Războiul	449
D. CIUREZU: Tudor și Tudora.	455
VINȚILĂ HORIA: Ucigașul Teofil	458
EMIL ZEGREANU: Noaptea s'a scâldat într'un izvor.	469
ILARIU DOBRIDOR: Stilul-expresie a realității naționale	470
ȘTEFAN BACIU: Poezii.	474
ION POTOPIN: Poezii.	476
AUREL SÂNGER: Durere depărtată	477
PAN. M. VIZIRESCU: „Ortodoxie și Etnocrație” . . .	478

IDEI, OAMENI, FAPTE

G. I. IACOB: Statul de mâine, statul etnocratic. . .	493
--	-----

CRONICA LITERARĂ

OVIDIU PAPADIMA: Vasile Bâncilă: Lucian Blaga — energie românească. — Ion Conea: Din geografia istorică și umană a Carpaților. — Emil Botta: Trîntorul	496
--	-----

CRONICA MĂRUNTĂ

NICHIFOR CRAINIC: Gr. Tăușan: Cultul eminescian în bronz. — Opera literară a Reginei Maria. — Trei ani dela moartea lui Gib Mihăescu.	500
---	-----

E X E M P L A R U L 20 L E I

Omul forte reușește

În lupta pentru viață, sănătatea este primul factor al succesului, lată aci, pentru a păstra nervii liniștiți, creierul limpede, mușchii sprinteni și corpul vior, o rețetă care a făcut toate probele: este de a a turna un flacon de Quintonine într'un litru de vin de masă și de a lua, înaintea fiecărei mese, un pahărel din acest delicios vin fortifiant. Dl. J. Coudurier, 99, boulevard du Temple, din Paris, a făcut experiența și scrie:

„Sunt ani de zile de când întrebuițăm în casă Quintonine; nu ne-am săturat niciodată de acest

produs care constituie pentru noi cel mai bun tonic”.

Nici un fortifiant nu poate fi comparat cu Quintonine pentru că nici unul nu conține atâtea principii regeneratoare. Quintonine este remediu sigur, complet, eficace — și de preț asemnat — la care se poate recurge la cel mai mic semn de oboseală.

QUINTONINE

PRODUS FRANCEZ. — LABORATOARELE HELIN
LA FARMACII ȘI DROGUERII

GÂNDIREA

OMUL ȘI RĂZBOIUL

DE

VASILE BÂNCILA

Dacă privim în istoria omenirii, oricât de sumar am face-o, nu se poate să nu fim impresionați de două caracteristici: de frecvența faptelor cu aspect religios și de frecvența războaelor. Războiul a fost endemic pe glob, iar organizarea în formă religioasă a elanurilor sau temerilor umane e cea mai mare constantă a istoriei, exceptând doar câteva epoci de disoluție sau de orgoliu laic. Cine citește cronică timpurilor trecute sau chiar ziarele din secolul precedent, este izbit de faptul că se vorbește mereu de războiu, aproape la câteva zile odată și că omenirea, când n'a făcut războiul, dar cel puțin a vorbit despre el sau a trăit sub amenințarea izbucnirii lui. Pe motivele religioase și pe dinamica războaelor s'a tors deci firul neregulat al istoriei omenirii. Ar însemna atunci că omul e o ființă prin excelență religioasă și că e, pe de altă parte, o ființă războinică și eroică! Iată o concluzie, care s'ar impune cu evidența faptelor din trecutul multimilenar al oamenilor.

Să fie adevărată această concluzie? Insuși faptul că între religie și războiu nu e o legătură tocmai ideală ar putea să dea de bănuț, deși asemenea contradicții nu înseamnă nimic pentru om. De aceea nici noi nu-l luăm în considerație. Nu putem însă admite că omul e prin excelență o ființă religioasă. Adevărata religiozitate înseamnă spirit metafizic și spirit moral și acestea, într'o formă care să devină productivă, sunt destul de rare. Regretăm adânc că omul în sine și lăsând la o parte excepțiile, nu e mai religios decât e în realitate, dar nu putem să nu observăm că teologia își fac adesea o serie de iluzii. Iluzie este când pleacă dela ideia eredității intuiției religioase, când, de fapt, nici sentimentul nu e ereditar, ci numai dispozițiile mai mari sau mai reduse; iluzie este când acordă educabilități omului și putinței lui de a se schimba prin convertire, o realitate mai mare decât aceea pe care o constatăm când voim să privim lucrurile mai între culise; iluzie este când își închipuie că e așa de ușor să dovedești cu rațiunea existența lui Dumnezeu; iluzie este când fac atât de mult caz, cum a fost după războiu, de o „renaștere religioasă”, care a intervenit în adevăr, dar din nefericire n'a avut și nu are proporțiile ce i s'au dat. Dacă se lasă la o parte aceste iluzii, și altele, se vede că omul nu e religios în măsura în care istoria e plină de fapte cu aspect religios. De aceea școala franceză a lui Durkheim și Lévy-Bruhl a putut studia organizarea copleșitor religioasă a vieții primitivilor, de exemplu, fără teamă că prin aceasta se întărește ideia religiozității naturii umane ca atare. Religia n'a trăit întotdeauna pe bază de religiozitate.

Atunci, cel puțin, a trăit războiul pe bază de spirit războinic, de curaj și de eroism? Socotim că aceasta se poate susține încă și mai puțin.

În adevăr, omul a făcut războiul uneori pentru motivul că avea forța de partea lui. E ușor să ai curaj când ai o forță strivitoare. Și animalele de pradă și animalele carnivore au îndrăzneală de cele mai multe ori. Superioritatea forței poate da chiar și gust de joacă în preajma morții: pisicile și păianjenii se joacă cu victima înainte de a o devora. În alte cazuri, omul a făcut războiul de nevoie. Ca să-și apere bunurile ori ca să nu moară de foame. E știut doar că „golătatea înconjură dar foamea dă dreptul”. Aici nu mai e vorba de virtuți morale, ci de fatalități pur zoologice. Și lupii intră în sate iarna și urșii se dau la om, dacă sunt lihniți de foame. Pe urmă, oamenii au avut mai mult elan războinic pe vremea când credeau în nemurirea sufletului și pe vremea când nu erau încă individualizați. Omul modern, care pune temeiul pe viața de aici și care mai e și individualizat, merge din ce în ce mai greu la războiu. — Cu aceasta n'am epuizat însă psihologia omului în raport cu războiul. Trebuie să mai ținem seama, între altele, de înclinarea sa către „risc” și de dorința sa de a sfida și amenința cu războiul, dar fără să fie hotărât a-l face. Omul — vorbim de cel optimist — iubește riscul, fiindcă acesta are un fel de picanterie tare, și fiindcă nădăjduiește că rezultatul îi va fi favorabil. S'a mers până acolo, încât în America se inventase de curând un joc dement. Un revolver cu șase focuri se încărcă cu un singur glonte. Unul din cei șase jucători, pe care cădeau sorții, trebuia să tragă la întâmplare asupra lui. Cum cinci locuri nu aveau gloanțe, el putea să scape cu viață și cu... glorie! Aceeași psihologie de risc e în mare parte în pasiunea vânătoarei, existentă până și la oameni blajini și duioși, după cum este și în gustul artei, cel puțin în anume momente. Nenorocirile personagiilor din operele literare sunt un mic risc de durere și pentru cititori. În ceea ce privește tendința de a sfida, aceasta e deopotrivă la animale cași la oameni. Cine n'a văzut două pisici provocându-se cu o imobilitate, în care e o mare tensiune nervoasă? Se privesc parc'ar voi să se hipnotizeze reciproc. Afacerea aceasta durează câteva lungi momente, până când una din cele două feline începe să cedeze, lasă ușor capul în jos și apoi pleacă pocăită. Și între două popoare, și între două imperii, se întâmplă uneori la fel. Învinge „cine are nervii mai tari”, chiar dacă nu s'a gândit niciodată să facă războiul de-adevărat!

A face războiul fiindcă ai forță ori de nevoie ori pentru că ai certitudinea unei vieți viitoare ori pentru că nu ești individualizat și te confunzi în voința grupului ori pentru că intenția a fost numai de risc sau de sfidare, evident nu înseamnă numai decât eroism. Dar concludent în această privință este ceea ce s'a întâmplat de curând. Războiul a fost înlăturat sau amânat prin acordul „celor patru”. S'a obținut astfel o pace fără să fi fost războiu. Psihologia masselor populare a fost însă foarte sinceră cu acest prilej. Mai ales în Anglia. În așa măsură, încât s'a putut spune că „pacea dela Muenchen a fost dictată conducătorilor de către popoarele lor” și că cea mai mare lecție a crizei este că „masele populare din toate țările sunt deopotrivă de îngrozite de perspectiva războiului”. În Anglia, numai în câteva zile, șeful guvernului a primit câteva zeci de mii de scrisori, în cari autorii declarau că nu simt nevoia de a merge la războiu. Englezii cei calmi își pierduseră răbdarea. Săpaseră tranșee în parcurile londoneze, își treceau măștile din mână în mână și umpluseră bisericile, în cari se făceau rugăciuni din oră în oră... Iar când a venit destinderea, Chamberlain a fost slăvit ca un arhanghel. „Bătrânul cu soția sa apar în balconul palatului regal între rege și regină, apoi își fac greu drum până la casa lor, sunt scoși la fereastră să vorbească mulțimii, miniștrii se cațără

pe garduri și pe ferestre ca să vadă mai bine, bătrânul întinerit mulțumește lui Dumnezeu că ne-a dat pace și termină : hai, mergeți acum și vă culcați și dormiți liniștiți în paturile voastre !“. Bătrâne domnișoare devote, mame respectabile, preoți plini de fervoare, bărbați în putere, caută cu toții versete în Biblie pentru a mulțumi că le-a fost lăsată tihna, așa cum, cu puțin mai înainte, le căutaseră pentru a cere îndurare...

S'ar zice că acestea s'au petrecut în Anglia, fiindcă Anglia e un imperiu saturat și nu mai vrea războiul. E un mare adevăr aici, dar nu trebuie să se uite amănuntul semnificativ că șeful guvernului francez, pe când era într'un oraș german, s'a văzut la un moment dat înconjurat de mulțime, care-i lua mâinile și-l implora să lucreze pentru pace... Fără să mai vorbim de primirea ce s'a făcut premierului englez... Am putea crede deci că „groaza de războiu nu există numai la națiunile democratice“. Această groază a creat în vremurile actuale aproape o nevroză, cum n'a fost niciodată în istorie. Acum câțiva ani, un om din occident a înebunit și a început să fugă pe străzi, spunând în gura mare că „nu vrea să meargă la războiu“. Acum înțelegem succesul cărților de războiu în felul lui Remarque : în ele omul comun a găsit argumente pentru a detesta războiul și pentru omenescul lui cotidian și deloc eroic... Căci omul e un animal inteligent, dar fricos. Nici aici nu vorbim de excepții. Frica i-a ascuțit inteligența, iar uneori inteligența i-a mărit frica....

Este omul laș ? Nu vom merge până acolo. În orice caz, în omul obișnuit e mai multă lașitate, decât ar părea din frecvența războaelor. Și atunci, se crează o antinomie : pe de o parte, teama de războiu, pe de alta, mulțimea războaielor. Cum se explică ? Se explică, afară de ceea ce am spus mai sus, prin faptul că această ființă bicisnică și fricoasă, care e omul, este totuși ființa cea mai însetată de putere și, la drept vorbind, singura ființă care dorește puterea pentru putere, afară dacă Dumnezeu, în unele momente, nu va fi dorind acelaș lucru. Unii oameni doresc puterea mai mult decât alții și unele popoare mai mult decât alte popoare, dar toți și toate o doresc într'un fel sau altul, sincer sau nesincer.

E uluitor cum o ființă atât de neputincioasă ca omul are o voință de putere atât de mare, încât uneori vrea să fie chiar Dumnezeu. Unii pot găsi că aici rezidă și grandoarea și mizeria omului. Pe noi acum nu ne interesează însă acest lucru, ci ne interesează cum de e posibilă această febră și acest imperialism al puterii la o făptură, care, în general, cunoaște aproape toate compromisurile și dezertările ! Desigur, inteligența omului îl face să conceapă scopuri mărețe, pe cari le poate urmări. Dar esențialul, pentru ceea ce căutăm, este în altă parte. Este în existența *eului* la om, în înțelesul în care îl iau psihologii, adică eul ca centru subiectiv de orgoliu sau cel puțin de altitudine, ca centru emotiv ireductibil la altceva în stare sănătoasă și care face din persoana proprie o realitate unică în existență, menită oarecum ca totul să i se închine. În acest înțeles eul există la animale ? N'am putea spune că nu există deloc. E cunoscută lupta între masculi la animale, mai ales la aceia cari au *fobia dublului*, cari nu se pot suferi decât într'un singur exemplar și din cauza aceasta încearcă să suprimă pe ceilalți, pentru ca cel care rămâne să conducă turma sau cârdul. O svâcnire a eului, în sensul de mai sus, trebuie că există deci și la aceste animale și psihologii exagerează, când li-l neagă complect. Dar animalele nu se bat decât când e prilejul și nu pentru a cuceri mai multă putere ori pentru puterea în ea însăși. Nu crează prilejul, iar când inamicul concret e distrus, rămân liniștite fără a mai dori altceva, pe când omul caută în continuu noi motive de putere.

În stare naivă, acest eu al omului se vede la copii, la unii anormali, la alcoolici, la acei cari iau anume stupefiante. În stare exasperată, se vede la foștii sclavi cari s'au eliberat, la ciocoi ajunși, cari trec dela umilință la teroarea eului, la satrapie demonstrativă. Și dacă acestea sunt forme naive sau exasperate, ele nu sunt străine, în fond, de psihologia omului normal. Căci aceasta a vrut omul, oricând a putut, dealungul istoriei: ca ceilalți să-i recunoască puterea, jurisdicția, fie și nominală, ca toată lumea să-i facă act de supunere. A vrut să fie boier, să fie feudal, să fie potentat, să aibă măcar fini și cumetri cât mai mulți pentru a-și mări clientela și stăpânirea. Niciodată satisfăcut în această direcție, omul a mers în urmărirea iperbolică a puterii până când a început să se confunde cu zeii, ori până când și-a distrus singur baza de plecare și și-a pierdut imperiul: așa au sfârșit mulți cuceritori..

În epoca noastră, această sete a forței se vede în domeniul politic și social, în cel economic, în cel cultural. Masele s'au emancipat, femeile s'au emancipat, copiii însiși se emancipează și toți tind să devină pirați ai tuturor, despoți ai universului. În fața acestei situații, știința politice aproape că nu mai știe ce să facă ori abdică în favoarea marilor dictatori, pentru ca aceștia să aplice forța oamenilor, ce doresc forța... În domeniul economic, am avut domnia capitalismului, imperialismul burghez, cu stăpânitori adesea mai puternici decât cei politici. Nu banul are valoare pentru om, ci puterea pe care o dă asupra celorlalți oameni. În domeniul cultural, lucrurile sunt și mai expresive, deși ne-am aștepta la contrariu. Iar cele mai expresive sunt tocmai sistemele filosofilor și aceștia însiși. Nu e locul să vorbim acum pe larg de Hegel, Schopenhauer, A. Comte, Nietzsche și de alții. Dar cititorii pot face singuri apropierea necesare. În general, autorul de filosofie în stil mare are un mesianism, care poate merge, dela un timp, până la patologic. Sistemele filosofice sunt, în parte, gândite ca imense mașini de războiu hărăzite a impune domnia unuia. Și aici se cer acte de supunere, și aici se urmăresc adversarii. Aceasta se cheamă a face „școală”, a da naștere la un „curent”... Omenii „înțelepciunii” nu se pot ridica totuși deasupra beției forței. Chiar și unii stoici au fost acuzați de trufie și au fost printre ei unii, cari făceau o deosebire hotărâtă între ei și restul oamenilor, tăgăduind acestora din urmă dreptul și puțința de nemurire rezervată doar „înțelepților”.

Cea mai mare voluptate a omului, într'un fel sau altul, e forța. Intelectualii, „oamenii de spirit”, înțelepții, chiar religioșii, nu fac excepție. O anume putere, calitativ superioară, o urmăresc și ei și pentru ea renunță la bunuri și puteri mai lumești. Pascal a vorbit, într'un chip concludent, și de puterea și măreția acestor oameni: „La grandeur des gens d'esprit est invisible... aux riches... à tous ces grands de chair. — La grandeur de la sagesse, qui n'est nulle sinon de Dieu, est invisible aux charnels et aux gens d'esprit. Ce sont trois ordres différent de genre. — Les grands génies ont leur empire, leur éclat, leur grandeur, leur victoire, leur lustre et n'ont nul besoin des grandeurs charnelles, où elles n'ont pas de rapport. Ils sont vus non des yeux, mais des esprits: c'est assez. — Les saints ont leur empire, leur éclat, leur victoire, leur lustre, et n'ont nul besoin des grandeurs charnelles ou spirituelles, où elles n'ont nul rapport, car elles n'y ajoutent ni ôtent. Ils sont vus de Dieu et des anges et non des corps ni des esprits curieux: Dieu leur suffit”.

Definiția omului — pe lângă alte multe definiții cari s'au dat și se vor mai da — s'ar putea deci încerca în raport cu ideea de forță. Magia forței arată omul, mobilizează omul. Pentru un adaos de forță ori când crede că e atins în forța sa, omul cel mai angelic se pune în mișcare, iar istoria ne-a dat destule exemple de

oameni simțitori și de mari talente, cari au riscat să devină chiar odioase, atunci când s'au socotit "jicnite", amenințate... O psihologie de asasini în sensul vechei porunci, atavicei porunci: „distruge dușmanul!” apare câteodată măcar ca nuanță, ca virtualitate, la oamenii cei mai puri, mai serafici, dacă se văd primejduiți în puterea lor! Și atunci ne dăm seama că dorința de forță face istoria, că forța, dincolo de cât e necesară în chip corect pentru conservarea individuală, definește omul. Vorbim, natural, de omul valid. Ceeace se schimbă e doar calitatea forței, care uneori se transfigurează până la a ajunge la minuni de umilință și de încadrare. Din cauza aceasta, lupta este eternă, războiul se va transforma, dar nu va dispărea niciodată, decât doar cu omul. Și poate că e firesc să fie așa: ființa umană este și ea o expresie a forței universale, care curge și în om și caută efecte cât mai sigure. Unde apare însă straniul lucrurilor e când omul începe să instrumenteze pe cont propriu această forță, care în definitiv nu e a lui ci i s'a dat, astfel încât se constituie într'un centru de absolut și pornește să zidească din nou lumea în raport cu el. Fiecare om vrea să fie autorul unei Geneze, afară dacă nu ajunge, în cele din urmă, să-și pună puterea în renunțare. Specificul omului e și în aceasta: are un prisos de forță peste ce i-ar trebui lui din punct de vedere natural, are o preocupare în plus față de toate celelalte ființe terestre. Acest „plus” produce toate demențele dar și toate minunile, prin el omul se pune în legătură cu transcendentul, el crează arta și tot datorită lui omul silește pe ceilalți oameni, mai puțin tari, să i se supună, deși aceasta îi aduce adesea distrugerea. Omul are o energie în plus sau concepe o putere în plus, cu care nu știe întotdeauna ce să facă. Însă din acest „mai mult” absurd din punct de vedere al necesităților naturale, iese istoria lui sbuciumată în ceeace are mai caracteristic, mai deconcertant câteodată și mai patetic întotdeauna.

Pentru mai multă forță, omul, chiar mediocru, e în stare uneori să-și uite lașitatea, câtă o are, să se învingă pe sine, fie și provizoriu și fără primejdii reale. În orice caz, e interesantă lupta aceasta între frică, lașitate, și gustul forței la om și procesele cari iau naștere astfel, sunt un bun obiect de studiu pentru psiholog. Deocamdată însă ceeace ni se impune, e să punem activitatea războinică a omului pe seama acestei dorințe de forță sădită în chip excepțional, unic poate, în făptura omenească. O altă întrebare se pune însă: în om e o bună doză de lașitate, dar războiul a existat și va exista. Atunci care e așa zicând mecanismul prin care gustul de forță anulează ori suspendă frica la oameni în general și face cu puțință războiul, atunci când acesta se întâmplă? Acest mecanism constă în faptul alăturării omului de societate sau de un om mai puternic. În colectivitate, în entuziasmul public ce se produce uneori pentru războiu chiar dacă oamenii au un grad de individualizare, ideia primejdiei individuale se poate îndepărta, mai ales dacă nu e vorba de un războiu anume, ci de ideia de războiu în sine. De aceea parăzile militare încântă atât de mult pe oameni. De aceea literatura de războiu găsește mulți entuziaști, de aceea uneori guvernele abea pot să reziste presiunii masselor excitate, cari cer războiul cu orice preț. Astfel oamenii — aceiași oameni cărora le e frică de front — se pot strânge în asociații războinice iar, după ce vijelia a trecut, dacă a izbucnit, în asociații de „eroi”, cari cer drepturi și cer să fie prezenți în toate momentele solemne ale societății...

Altădată oamenii se alăturau, de silă ori de bună voie, de un feudal. Și dacă el era tare, se simțeau și ei tari. Această psihologie a rămas și astăzi până și la oamenii de casă ai unui puternic sau altul. Chiar și servitoarele sunt mândre

când servesc la o casă mare. Ceeace e însă frumos pentru omul în general, e că în alte cazuri, se alătură de erou, de omul care are forță, dar n'are lașitate. Oamenii iubesc pe eroi. Căci omul comun are adesea o conștiință dureroasă: oscilează între frică și gustul de putere. Din această condiție dureroasă a naturii lui îl scoate, fie și teoretic, eroul, admirația pentru erou, iar, în cazuri mai rare, alăturarea practică de el. Abea în erou se face unitatea omului obișnuit, scapă de teroarea fricei. De aceea oamenii cari, în fond, toți vor forța, iubesc adesea să li se comande, dar să li se comande bine. Aceasta nu e adevărat numai despre femei, despre copii, despre oamenii de serviciu, ci despre oameni în general. Toți vor să comande, dar dacă simt că nu o pot face, admiră pe cei cari au această virtute și disprețuiesc pe conducătorii lipsiți de ea. Sub comanda unui om mare, omul obișnuit se simte izbăvit în parte de frica sa constituțională și de limitele lui, pe cari el cel dintâiu nu le poate suferi.

Ne explicăm deci de ce oamenii sunt și fricoși — repetăm, afară de excepții — dar fac și războiul. Omul în general tremură cele mai adesea la gândul războiului dar îl pregătește; are destulă lașitate, chiar dacă nu e o ființă pur și simplu lașă, și totuși vrea să stăpânească; se încântă la cuvintele de pace, dar se înfierbântă la cele de războiu... De aceea pacifismul și militarismul au fost și vor fi întotdeauna rețete egal de bune pentru demagogia politică. Nu e nimic de mirare în toate acestea, deși contradicția rămâne. Căci nu e animal mai compus și mai ilogic decât omul, deși în el sălășluiește rațiunea. El e singurul „animal rațional”, dar și singurul animal absurd. Vrea armonie, dar e plin de tendințe diverse. Se știe doar că omul e o bogată formulă de contradicții și toată problema culturii și a societății e să pună ceva ordine în ele, pentru ca oamenii să poată sta la un loc și pentru ca, pe plan ultim, să se poată mântui. În cazul de față, am văzut că omul e o ființă pașnică și războinică, fricoasă și provocatoare de conflicte. E foarte firesc. Căci altfel omul n'ar fi, în fond și luat în totul, „un monstru de neînțeles”, după vorba lui Pascal.

TUDOR ȘI TUDORA

— POEM BUCOLIC —

DE

D. CIUREZU

T U D O R

Tudor a crescut din rânza pământului
Cu gârnițile, cu florile, cu fiarele
S'a spălat pe ochi cu diminețile
Și s'a'mbrăcat, ca un nerod, cu soarele.

A crescut din plin cu spate lat,
Cu umeri cât loitra dela car,
In brațele-i de piatră este'n starc
Să frângă o pădure de stejar.

Sufletul lui cântă păsărilor
Și pădurilor și livezilor,
E argat la poarta primăverilor
Și împărat în inima cirezilor.

Nu vrea nimic, nu cere nimănui...
Doar zările să-și scalde trupu'n ele
Și'n nopțile de vară, fără nume,
Să umble-așa văcar, pe drum de stele.

II.

Cântă Tudor, valea cântă,
Lunca vâlnicu-și frământă,
Din călcâe saltă lin,
Cu maramă de senin
Și cu glesne de pelin.

*

„Laila-la lailala,
„Inimă podoaba mea
„Duc o lume'ntreagă'n ea
„Laila-la lailala.

„Mierla'n vârfuri de smicea
„Iși anină dragostea
„Mândra'n gură de ceșmea
„Și-o descântă și și-o bea

„Laila-la lailala
„Inimă podoabă grea
„Poartă primăvara mea
„Laila-la lailala...

Și pe căi și pe colnice
Cântu crește snopi de spice,
Sue flori, coboară mure,
Plopi înalți cu tâmple sure
Și țări negre de pădure.

T U D O R A

Tudora e fata amiezii de vară
Cu trupul pietros, ca mărul domnesc,
In pulpele-i rumeni bujorii se bat
Și'n umeri arinii svâcnind înfloresc.

In iia ei albă plesnită de viață
Cresc faguri de miere și bulgări de maci
Și'n mersul ei tânăr, îi tremură sânii,
Ca puii de mierlă năprui și buimaci.

Tudora e fata crescută 'ntre braniști
Cu cântec de presuri, cu jocuri de mânze
Privirea-i verde ca cimbru sălbatec
Și fruntea nălbire de pânze.

Lumina o strânge cu brațe de soare
O mușcă de umeri, de smeura gurii..
Și-așa cum aleargă, sărind speriată
Pare scăpată din coapsa pădurii.

II.

Pe poale de luncă, pe căi de tarlale
Pe clinele pline de rugi și de soare
Iși duce Tudora mînzatele prici
Și cioporul lin și alb de mioare.

Colnicele negre din crâng o cunosc
Și umbra din braniști o știe
Lăstarii s'apleacă pe sâni și-o sărută
Și rugii o ciup de călcăe.

Pe margini de râu, cu turma'ngenunche
Și-și stîmpără setea în cauc de pumni
Din foi de răchită și flori de răsură
Și-anină pe frunte cununi.

E toată arșiță și plop de lumină
Bătae de vînt și ropot de ploae
In leagănu-i viu de șolduri rotunde
Postata de grâu se'ncovoaie.

UCIGAȘUL TEOFIL

DE

VINTILĂ HORIA

Domnului Victor Papilian

Nu e vorba în această întâmplare ciudată de un ucigaș obișnuit. Căci Teofil n'a ucis niciodată și totuși rămâne un ucigaș în urma faptei sale pe care rândurile acestea încearcă să o readucă la viață.

Drama care a zdruncinat existența calmă a lui Teofil s'a desfășurat într'un oraș de peste munți, aflat odinioară sub stăpânire străină. Aspectul de burg medieval al acestei așezări liniștite, aproape încuiată de munții cari o înconjoară, dându-i aparențele unei taine fără deslegare, te silește să crezi că zidurile acestea n'au istorie — și nici oamenii adormiți cari mătură cu pașii lor ulițele de piatră. E acolo o viață care se repetă întocmai de o mie de ani, într'o atmosferă în care romanul cel mai abil construit s'ar consuma atât de lent încât ar deveni, după primele pagini, un îndemn la somn. Singurul semn al vieții e bătaia regulată a ceasornicului din turn, care deși e în urmă cu jumătate de oră, nu se ostenește nimeni să-l îndrepte. Fiecare cetățean îl privește, sau îl aude bătând și ca să știe ora exactă adaugă în gând minutele cari lipsesc.

Populația orașului era alcătuită la venirea lui Teofil din trei părți aproape egale de Români, Germani și Unguri, iar dominația recentă a celor dintâi, deși părea că tinde să imprime vieții un ritm mai viu și mai colorat, se ciocnea de blocul de piatră și oameni, înlănțuit în vechi și nezdruccinate tradiții de apatie și plictis.

O revoluție îngrozitoare scuturase totuși, pe la mijlocul veacului trecut, orașul acesta mort. Cineva încoronase cu cârnați creștetul grațios al unei statui care reprezenta în piatră o fecioară înaltă și frumoasă simbolizând nu știu ce legendă care amintea originea cetății.

Fusese o glumă de foarte prost gust, făcută într'o noapte de un cetățean care dovedea prin îndrăzneala gestului, fie că era din alt oraș, fie că băuse mai mult de cât îi trebuie unui om ca să rămână corect și normal. Cele trei clanuri se încăeraseră a doua zi în piața unde trona fecioara încoronată cu cârnați, căci fiecare acuza pe celălalt și fiecare credea în vinovăția celuilalt.

A fost pentru prima oară în istoria orașului când sângele a înroșit ulițele și zidurile și când antipatia dintre cele trei rase s'a deslănțuit într'o furtună de ură, încheindu-se, după o zi de tumult, cu câteva zeci de morți și răniți.

Arhiva primăriei era încărcată cu dări de seamă și procese verbale din anul acela de pomină și curiozitatea de erudit a lui Teofil le descoperise cu bucuria lui naivă care se apindea ori de câte ori erau satisfăcute micile sale manii de cărturar. Și din documentele încâlcite cari se înghesuiau clae peste grămadă în rafturile arhivei, Teofil își propusese să descopere pe vinovat, căci de-a-lungul deceniilor

cari trecuseră dela acea tristă întâmplare, o atmosferă de nesiguranță și de veșnică acuzare reciprocă plutea peste orașul celor trei neamuri vrăjmașe. Teofil nu era din partea locului, căci fusese adus din vechiul regat și însărcinat cu conducerea arhivei, abia doi ani dela începutul stăpânirii românești. Trecuse însă de atunci atâta vreme iar Teofil se acomodase atât de bine cu atmosfera calmă și totuși încordată a burgului, încât devenise un băștinaș atât în obiceiuri cât și în spirit. Chiar domnul Fekete Tivadar, fostul conducător al arhivei care acum se resemnase să ocupe postul de ajutor de arhivar, ajunsese să-l urască pe Teofil nu numai ca pe un uzurpator al situației sale, dar și ca pe un urmaș direct al presupusului vinovat din istorica noapte a încoronării statuii. Antipatia era întru totul reciprocă și oricât de obiectiv încerca să fie Teofil uneori, nu se putea împiedeca să nu simtă o repulsie, aproape organică față de omul acela scund și osos, cu fața galbenă și lucioasă, cu ochii mărunți, pitiți după o pereche de ochelari cari încălecau un nas imens de pasăre de pradă și se continuau pe două sârme subțiri până pe după urechile clăpăuge cari dădeau capului un înfiorător aspect de liliac sau de șobolan flămând.

Fekete Tivadar era un funcționar foarte conștiincios, însă vecinătatea lui îi oferea cu sila gânduri sinistre și imagini macabre. Din colțul întunecat pe care-l ocupa în bătrâna sală a arhivei, ochii săi ascunși se rostogoleau pretutindeni în căutarea vreunei greșeli închipuite sau reale și dacă se întâmpla ca Teofil, în goana lui după documente, să împrăstie un teanc de hârtii ori de cărți sau să strâmbe echilibrul unui tablou, Fekete Tivadar se scula tăcut dela masa lui, călca mărunț printre mese și hârțoage, cu aceeași mutră care nu spunea nimic însă desgusta — și punea ordine cu gestul solemn al omului care vrea să spună: Eh! când porunceam eu aici nu umbra nimeni în urma mea ca să îndrepte stricăciunile.

Alte timpuri, alți oameni...

Și privirea aceea care parcă ronțăia mereu o bucată de întunec, era pentru Teofil un coșmar neînterupt. Li simțea dușmănia găurind aerul și enervându-l ca un bâzâit de muscă năucită de lumină. Încercase să și-l facă prieten, desvăluindu-i într-o seară pe când ieșeau dela serviciu scopul cercetărilor sale și-i afirmase, cu o încredere care cerșea bunăvoința, că va ajunge neapărat să lămurească neînțelegera orașenilor și să pună capăt unei uri cu totul păgubitoare. Tivadar ascultase atent, în poziția aceea de umilință impusă pe care o adoptase de când nu mai era decât un subordonat, apoi vorbise rar, cu glasul lui ascuțit și colțuros care scâlțicia oribil armonia limbii românești.

— Onorate domnule Teofil, mă rog să am iertare că vorbesc împotriva, însă acestea sunt lucruri pe cari nimeni nu le va lămuri.

Și văzând atitudinea mirată și puțin contrariată a șefului său, continuă :

— Sunt mistere care se nasc în istorie și pe cari numai istoria le poate desluși. Ceea ce încercați dumneavoastră e mai presus de puterile unui om. Și apoi, dumneavoastră, să am iertare, nu sunteți de pe locurile acestea.

Se despărțiseră la capătul podului, unde drumurile lor luau direcții osebite și sentimentele pe cari le avuseseră până atunci unul față de celălalt, rămăseseră neschimbate. Din seara aceea Teofil evitase să mai iasă odată cu Tivadar, iar dimineața, ca să nu-l întâlnească, întârzia câteva minute și ajungea la arhivă după ce sosea subalternul său. Li zărea întâi gambeta cenușie, ca o piele de șoarece, își așeza și el pălăria bucureșteană cât mai departe de vechitura care parcă umplea tot cuierul, apoi deschidea ușa și avea în față priveliștea care în fiecare zi îl făcea să regrete postul pe care-l ocupa. Fekete Tivadar îl pândea de după vrafurile de cărți și hârtii cari-i ascundeau tot trupul, lăsând să plutească deasupra numai capul pleșuv, ca într-o îngrozitoare poveste cu înnecați. Un „bună dimineața” duș-

mănos și apoi tăcerea năvălind din colțurile întunecate, ca o umbră a zilei și privirile acelea nevăzute cari însoțeau toate gesturile și toate gândurile lui Teofil!... Și-ar fi dat bietul om demisia, ca să scape de chinul acesta — și era hotărât să o facă mai târziu — însă pasiunea cu care se dedicase faimoasei întâmplări din secolul trecut, învingea desgustul acelei insuportabile vecinătăți.

Până când într'o noapte... Dar înainte de a cunoaște desnodământul acestei tragice povestiri, va trebui să pătrundem nevăzuți în casa și în sufletul lui Teofil, unde s'au desfășurat evenimentele ce le veți găsi scrise mai departe. Teofil ocupa două camere într'o casă foarte veche — toate casele orașului erau foarte vechi — nu departe de piața unde și azi se poate vedea statuia fecioarei care, după o legendă locală, întemeiasă orașul. Cum legenda „ca și orașul, existau de multe veacuri nu se știa nici cine născocise legenda, nici cum se numea fecioara. Iată de ce piața aceea se chema la fel pe toate cele trei limbi ale burgului, „piața Fecioarei”. Abia după sacrilegiul din veacul trecut, cele trei neamuri începuseră să revendice, fiecare cu aceleași pretenții, atât statuia, cât și întemeierea orașului. Cum Românii se știau acolo de când lumea, procesul înclina să se rezolve în favoarea lor.

Ceea ce constituia caracteristica interiorului în care locuia Teofil, erau rafturile de cărți înconjurând pereții uneia din cele trei odăi, — „emblema intelectualității”, cum spunea el, când vreun prieten rătăcit prin burgul acela îndepărtat, rămânea plin de admirație în fața unei atât de masive și de rare biblioteci. Căci Teofil era într'adevăr un intelectual care iubea cartea pentru speranța că va scrie și el una, cândva, într'o zi când va fi cu gândurile limpezi. O, atunci „va fi de ajuns să mă așez aici, (Teofil arăta masa de lucru), să pun un deget aici (Teofil pune un deget la frunte), și altul aici, (Teofil pune degetul pe un toc impunător cu penița *neîncepută*), ca să scriu dom'le cea mai grozavă carte.” Subiectul îi lipsise până atunci. Scrisese uneori versuri cari începeau cam așa :

*„In umbra domurilor reci
Neliniștită te strecuri”.*

Însă renunțase la asemenea „visuri de adolescent”, cum le spunea acum cu un surâs care-i garanta sie însuși maturitatea. Căci subiectul care avea să umple paginile „cele mai grozave cărți” era în el, îl purta în creier ca pe o perlă rară și-l mângâia cu patimă în serile târzii, ca pe un rost al vieții.

Despre ce putea fi vorba decât despre întâmplarea cu fecioara? Vedea foarte limpede cum va descrie mâna care-i insultase creștetul, apoi bătălia crâncenă dintre cetățeni, ura care țâșnise între ei odată cu sângele și, în cele din urmă, deslegarea misterului. Ultimul capitol trebuia să fie într'adevăr senzația cărții, căci avea să lămurească o taină care stăruia supărătoare de o sută de ani.

* * *

Frau Helga isprăvisse de strâns resturile cinei și se pregătea să ureze un posomorît „Gutte Nacht” domnului Teofil înainte de a se duce la culcare. Frau Helga era menajera lui Teofil și locuia în aceeași casă, într'unul din apartamentele minuscule cari se mărgineau cu streășina. Se afla în serviciul eroului nostru de la sosirea lui în orașel și fiind nemțoaică îi slujise mult în apropierea lui de sufletul deschis — și totuși ferecat străinilor — al acestei minorități așezate și harnice. Deși nu atinsese încă treizeci de ani era văduvă, căci bărbatul ei dispăruse în împrejurări nelămurite încă, înainte de războiul cel mare. Helga rămăsese singură și urma să-și înșire în monotonia târgului trist, văduvia ei precoce și nespuse de dureroasă pentru o femeie tânără și nu lipsită de grații. Avea părul blond al tuturor compa-

trioatelor sale, iar obrazul rotund și prieten roșului aprins păstra în perfecțiunea formei lui atracția feciorelnică a anilor dinaintea căsniciei. În privire purta toată bogăția cerului. Când zâmbea pleca ochii în jos și cerceta cu deosebit interes vârful negru și lucios al pantofului care se iveau de sub fustele lungi și încrețite.

Venirea lui Teofil îi umpluse viața cu ceva în plus, ceva care rezecea plăcut limbile ceasului și înlocuia oarecum lipsa celui dispărut. Mai ales că silueta sveltă și ochii căprui ai Bucureșteanului îi dăruia în viață și în vis fioruri cu totul inedite. (Răposatul fusese blond și tindea să concureze grațiile unui balon captiv).

Lui Teofil îi plăcuse dela început, însă sfiala lui de desrădăcinat și grijile slujbei care cerea o deosebită concentrare, îl împiedecaseră să încerce cea mai mică ofensivă. Până când într-o seară, după obișnuitul „Gutte Nacht”, mâna doamnei Helga întârziase pe clanță, iar bucățile de cer pe care le purta în priviri se înzăpeziseră în ochii visători ai lui Teofil. Apoi coborâseră brusc în spre luciul pantofului, iar luna din obraji se aprinsese ca un mac sălbatec.

În noaptea aceea Teofil a scris o înflăcărată poemă de dragoste pe care a talmăcit-o a doua zi, cu vorba și cu gestul, frumoasei ondine care zâmbea de plăcere ca o colombină înamorată. Iar seara, Teofil a găsit sub șervet un plic roz din care a scos un carton din aceeași culoare, pe care sângerău două inimi cu aripioare albe, străpunse, vai! de aceeași săgeată fatală.

Bine înțeles cavalerul de peste munți s'a ridicat emoționat, a sărutat galant mâna care se ferea, neobișnuită, iar noaptea aceea a început pentru amândoi fără „Gutte Nacht”.

De atunci patul de sus al lui Frau Helga rămăsese mereu nedesfăcut, iar dormitorul de burlac al lui Teofil luase înfățișarea unei camere de fecioară alintată. Perdeluțe albe acoperiseră pe jumătate lumina prea tare a ferestrelor, dantele complicate împresuraseră cearșafurile și cadre romantice coloraseră pereții într-o simfonie de pastorale și idile care impresiona plăcut gusturile alese ale fostului poet.

Între timp Teofil descoperise „cazul fecioarei” și înainte de culcare întârzia între rafturile de cărți ale bibliotecii sale, punând ordine în datele pe care izbutea să le culeagă în timpul zilei. Frau Helga ofta în așternutul imaculat și nu-și găsea liniște până ce nu se stingea lampa din odaia alăturată. Când se deschidea ușa, Frau Helga se prefăcea că doarme...

Grijile și enervarea care cuprinseseră de câtăva vreme pe „scumpul ei Faust”, (tinerei văduve îi plăcea să pozeze în Margaretă) nu putuseră să-i scape și în orgoliul ei rănit, de femei care nu mai e stăpână deplină pe sentimentele bărbatului iubit, începuse să simtă că dragostea ascunde printre petale spinul nelipsit al durerii. Într-o seară a apărut ca odinioară în pragul ușii, a spus „Gutte Nacht” către silueta aplecată peste hârtii și a plecat să se culce în camera dela etaj unde a plâns până în zori.

A doua zi Teofil a mângâiat-o, și-a cerut iertare, iar jocul lor a reînceput cu patima calmă de mai nainte. Însă farmecul se rupsesse. Precedentul a atras după sine alte nopți singuratece, alte dimineți cu jurăminte și vorbe dulci, alte și alte clipe asemenea.

...Fată de ce în seara aceea Frau Helga era tristă și sfârșind de scuturat în sufragerie, se pregătea să încerce printr-o apariție melodramatică inima împietrită a iubitului ei. Își dresă cu gesturi mărunte cutele largi ale fustelor, își strânse ocol în apele limpezi ale unei oglinzi, își alcătui cu neasemuită artă feminină un obraz sfâșiat de durere și deschise ușa. Teofil fuma pe canapea, cu o carte deschisă, reze-mată elegant pe piciorul stâng. Lampa cu abajur galben împrăstia în odaie o lumină blândă și intimă. Prin geamul deschis vântul începutului de toamnă se juca în per-

dele, fluturându-le alene, ca pe o batistă în adio. Frau Helga simți lacrimi în colțul genelor, însă glasul lui Teofil rupse brusc tăcerea.

— Vino lângă mine Helga.

Femeia se apropie neîncrezătoare, cu pași catifelați cari se sileau parcă să nu zdruncine farmecul acestui început neașteptat. Se așeză lângă Teofil, cu mâinile în poală, neîndrăsnind să creadă în posibilitatea unei minuni. El îi cuprinse însă umerii, o apropie tandru și-i sărută bucla de aur care mângâia marmora dulce a tâmplei. Glasul lui părea înfrânt de o grijă ascunsă.

— Sunt foarte amărît, Helga. Mi-e dor de dragostea ta, de liniște, da, da, de tine și de liniște.

Ea îl privi cu tot cerul calm al ochilor și-i mângâie cu degete moi fruntea înnorată. Tăcerea coborî iar, dar de astă dată ca o pace binefăcătoare, sub scutul căreia băteau în tact două inimi împăcate.

— Ce are Faust al meu ?

Teofil se aplecă sub mângâiere și mâna blândă a femeii vindeca un suflet și aducea la viață o dragoste pe care viața însăși încerca să o sugrume. Rămaseră așa, în noaptea care cânta sub fereastră, până când femeia *întrebă*. Apăru atunci pe buzele lui Teofil, ca o mărturisire care-l ușura, numele lui Fekete Tivadar și basmul chinuitor al fecioarei încoronate.

— Astăzi îi simțeam privirea sfredelindu-mă prin aer ca o sulită nevăzută. Când trec pe lângă el, lasă ochii în jos, ca și cum ar vrea să-și ascundă la întunec taina armei ascuțite cu care mă chinuește. Imi vine câteodată să-i zdrobesc capul cu un scaun, ca săucid privirea aceea cercetătoare, dușmănoasă și rea. Ah! dacă n'ar trebui să desleg povestea asta cu „fecioara”, n'aș mai răbda. Mi-aș strânge cărțile și aș pleca.

— Și m'ai lăsa aici ? M'ai uita atât de repede ?

— Nu scumpa mea, te-aș lua cu mine peste munți, în orașul acela mare și luminos, unde oamenii te privesc întotdeauna zâmbind și unde toate poveștile își au sfârșitul lor limpede.

„Înțeleg foarte bine că nu mă poate suferi, pentru că eu sunt *cel ce i-am luat locul*. Inșă de ce nu vrea să priceapă că locul acela era pentru el un provizorat, dăruit de o stăpânire care, ca orice blestem, trebuia să înceteze mai curând sau mai târziu ? Că a încetat înainte de sfârșitul vieții lui, asta e vina, sau mai degrabă deslegarea dreaptă, a soartei și nu a mea. Fekete Tivadar e tipul omului rău, esența răutății omenești. Și sunt sigur că dacă nu s'ar teme de legi, pentru că în fond e un laș, m'ar omorî rânjind de bucurie. Cred că i-ași oferi astfel cea mai deplină fericire a vieții lui.

„Azi dimineață eram la arhivă și căutam într'un dosar numele celor bănuți de a fi săvârșit sacrilegiul din noaptea aceea. Erau trei: un Român, un Neamț și un Ungur. M'a izbit numaidecât numele acestuia din urmă. Il chema Fekete, auzi ? Fekete Ianos ! Aproape ca pe el. Bine înțeles că din lipsă de probe, toți trei au fost eliberați. Știi că în spatele meu se află câteva rafturi de cărți iar deasupra, sprijinite de ultimul raft, o cască de fier ruginită, așezată acolo de cine știe ce arhivar amator de vechituri. La un moment dat, domnul Fekete Tivadar s'a ridicat dela masa lui și s'a apropiat de rafturi. A tras scărița în spatele meu, a sprijinit-o de bibliotecă, s'a suit și a început să cotrobăiască *tocmai sus în ultimul raft*. Eu nu-l vedeam, însă îi auzeam fiecare mișcare, îi ghiceam gesturile pândite ca niște șoapte ude și așteptam în fiecare clipă să se întâmple ceva groaznic. După câtva timp de așteptare chinuitoare, am auzit un vraf de cărți prăbușindu-se, iar în fața mea, drept în călimară, s'a rostogolit cască de fier, împroșcând masa cu cerneală și zdro-

bind marginea biuroului. Am sărit ars, gata de luptă. Tivadar a coborât însă, a bâlbâit câteva scuze de neînțeles și a început să șteargă cu batista petele de cerneală. Părea necăjit de această întâmplare care stricase ordinea la care ținea atât, însă dincolo de ochelari i-am ghicit adevărata părere de rău: aceea de a nu mă fi nemerit.

Câtă liniște mincinoasă plutește între mine și monstrul acesta și câtă ură ne frământă în fond pe amândoi !

Teofil tăcu. Mărturisirea îi descoperise fruntea și-i luase de pe inimă o povară care nu mai era acum numai a lui. Helga îi sprijinise capul pe șani și-i mângâia mâinile reci cu recunoștința femeii care a acceptat o parte din povara de griji a bărbatului iubit. Între amândoi se legau iarăși vechile punți și în aerul împăcat și cald din jurul lămpii se înfiripa din nou minunea pură a dragostei care iartă și odihnește.

* * *

Dumineca, în orașele de provincie, e ziua cea mai apăsătoare a săptămânii. Străzile zac încremenite într'un repaus care miroase a lene și a plictiseală, oamenii trec fără grabă de-a-lungul caselor cu obloane ferecate, în dosul cărora bănuiești placiditatea solemnă a somnului după un prânz copios, care va reveni același după alte șase zile slabe. Teofil ura dupăamiezile de sărbătoare pentru că îl lăsau prea singur cu gândurile și cu spaima lui. Și când nu avea dinanite chipul de șobolan plouat al lui Fekete Tivadar pentru a-i spiona mișcările și a-i surprinde privirea, i se părea că se ascunde undeva în preajmă, gata să-i sară în spate și să spargă cu un răget de fiară victorioasă liniștea leneșă a zilei.

Dumineca aceasta era poate cea din urmă zi frumoasă a toamnei. Prin perdelele îmbătate de soare pătrundea în odaie adierea calmă a după amiezii provinciale, adormită peste târg ca un stol de pasări obosite. O căldură blândă îl chema afară să se bucure de agonia aceasta care cânta sfâșietor în simfonia decadentă a frunzelor moarte. Iși puse haina, sărută mâna lui Frau Helga care ațipise pe canapea, luă din cuier pălăria și bastonul și ieși. Porni la deal pe strada îngustă în care soarele alerga pe o margine, sfios și blond, abia strecurându-se printre streășinile apropiate. Apucă pe ulița Turnului, trecu pe sub poarta mare a cetății care înconjură odinioară întreaga așezare a orașului și intră în pădure. Soarele era aici în largul lui. Razele jucăușe se strecurau în voe printre crengile goale, aurind iarba uscată de dedesubt, dăruind pretutindeni comoara neprețuită a unei călduri în declin.

Se opri pe o bancă, își scoase pălăria și rămase cu ochii închiși sub ploaia de raze care-i aducea în minte imaginea unui început îndepărtat de primăvară, petrecut de mult într'o pădure de dincolo de munți. Era departe vremea aceea. Primăvara de atunci se acorda armonios cu vârsta vremii aceleia, ca și toamna de acum. Dar nu era, Doamne, așa de bătrân ! Frau Helga ar fi putut să o mărturisească mai bine decât el însuși. Însă grijile îl împovărau peste măsură și-i furau clipele cele mai frumoase ale acestui sfârșit de tinerețe. Intocmai ca norul acesta care întunecă acum feeria de lumini a dupăamiezii. Dar ca și norul trecător, se vor risipi în curând toate grijile lui. Va scrie o carte care-i va oferi dintr'odată o situație neașteptată și va pleca de aici împreună cu Helga, ca să scape de obsesia chinuitoare a lui Fekete Tivadar. O ! dacă ar dispărea omul acesta, dacă ar consimți să se sinucidă, i-ar răsplăti gestul cu o simpatie post mortem. Sau dacă... Gândul îl cutremură ca o remușcare reală. Apoi frumusețea unei lumi din care ar lipsi silueta degenerată a subalternului său, îl readuse în delicioasa lui grozăvie. Să se plimbe, de pildă, împreună pe marginea râului. Să nu fie nimeni în preajmă iar Tivadar să

meargă pe creasta cheiului de piatră. Un singur gest... și coșmarul s'ar sfârși odată cu o viață care nu era de folos nimănui.

Se sculă enervat de pe bancă și se dojeni cu glas tare, coborînd aleea pustie pe care creștea umbra unui amurg surprinzător de timpuriu. Colindă până către seară împrejurimile împădurite de pe culmile cărora cetatea apărea în vale ca o înjghebare de păpuși, cu case ascuțite, cu străzi strâmte trase de imaginația unui pitic mucalit, cu turnuri și cu ziduri de carton, cu o șuviță de apă care o brăzda pe la mijloc ca o ață într'o bucată de mămăligă. Când căzu soarele peste munți, coborî agale aleile pietruite pe cari urcau, către umbră și taină, perechi de îndrăgostiți și de burghezi tăcuți. Ajunse în piața Fecioarei și se opri pe podul de piatră veche, să privească apa limpede și iute pe care amurgul așeza aripi de sânge. În turnul catedralei ceasul bătea șapte. Trecători nehotărîți își țicăneau călcăiele pe caldarâm, fanfara orașului cânta undeva într'o grădină și vântul îi arunca alămurile în unde lascive peste sfârșitul acesta de Duminică ilustrată. Teofil se reze-mase cu coatele pe marginea de piatră și se simțea bine lângă căldura domoală pe care parapetul o păstra ca pe o haină nocturnă. Frau Helga îl aștepta singură în sufragerie, rezemată și ea de marginea ferestrei, pândind prin întunec siluetele trecătorilor. Il iubea mult femeea aceasta și el nu știa încă dacă dragostea lui pentru ea mai există într'adevăr, sau dacă măcar existase vreodată. Ii era totuși recunos-cător pentru senzația de liniște și siguranță pe care i-o dăruia apropierea ei și pentru sentimentul de așezare casnică al căminului improvizat pe care i-l oferea. Helga și tot neamul ei de oameni pașnici ar fi dat orașului aerul unui fragment de paradis, fără frământări și fără griji, dacă nu s'ar fi profilat în spate amenințarea celorlalți, a lui Fekete Tivadar și a neamului său, care, cine știe ? provocase poate odinioară măcelul din piața Fecioarei. Aici reîncepea pentru Teofil întrebarea care-l ținea pe loc de atâta vreme: cine profanase statuia protectoare a cetății ? Intoarse dintr'odată capul, ca și cum l-ar fi privit sau l-ar fi chemat cineva. Simțise o amenințare bruscă înspăimântându-l fără pricină. De pe partea cealaltă a podului, Fekete Tivadar îl salută neîndemânatec și încurcat, ca un om care ar fi dorit să se strecoare nebăgat în seamă sau ca unul surprins asupra unei fapte rele. Teofil răspunse, jenat și el de întâlnirea aceasta care-i continua gândurile și porni spre casă obsedat de im-presia că scăpase iarăși dela moarte. Ca un refren al imaginației îi stărui în minte scena răsturnării lui în apă. Și deasupra valurilor care-l înghițeau, râsul diabolic și satisfăcut al lui Fekete Tivadar fluerând peste moarte ca un apus tragic...

* * *

După cină se întinse pe canapea cu o carte în mână. Frau Helga strângea masa alături. Era liniște și răcoarea îl sili să se scoale și să închidă geamul. Nu izbutea să citească. Gândurile îi fugeau către întruchiparea absurdă a propriei sale morți. Se simțea sufocându-se sub apăsarea apei și în urechi îi stăruia, ca un refren nesfâr-șit, râsul de bestie al lui Fekete Tivadar. Ziua de mâine, chinuitoarea reîncepere a unei săptămâni de coșmar, îl durea de pe acum. Ce i-ar mai fi putut reda liniștea de altădată ? Poate moartea lui Tivadar !... Ah ! Gânduri fără noimă, iluzii fără speranță de împlinire, măcinate de un creier care n'are îndeajuns curaj pentru a porunci mușchilor ! Visuri cari se realizau în închipuire pentru că realitatea era deasupra puterii lor și a omului care le clădea. Incepea să creadă uneori în posi-bilitatea unei împăcări, visa o convorbire care să limpezească totul și să aducă fie demisia lui Tivadar, fie schimbarea atitudinii sale dușmănoase. Părea că omul acela vrea să împiedice cercetările lui Teofil, să-i înlăture curiozitatea, să-l silească

să renunțe la planul de a scrie cartea care trebuia să readucă în orașul învrășmășit pacea de odinioară.

Copleșit de gânduri, dori dintr'odată răcoarea blândă a unei plimbări. Se ridică repede, ca un om care și-a adus aminte de o misiune grabnică și bine chibzuită. Promisese lui Frau Helga o întoarcere pe curând și-i zâmbi tandru, ca în serile în cari un astfel de zâmbet ascundea atâtea gânduri știute... Intunerecul străzii îl înghiți ca o odihnă.

Pașii îl duseră agale în piața Fecioarei. Lumina slabă a felinarelor dădea statuii o înfățișare de fantomă, încremenită solemn în așteptarea miezului de noapte. Oamenii sfârșiseră de mult Duminica. Intunerecul dibuia speriat prin piața pustie iar râul vorbea pe sub podul din apropiere, ca un copil singur, care-și mărturisește sie însuș cine știe ce gând ciudat.

Teofil se opri lângă lanțurile de fier greoiu cari înconjurau statuia. O privi lung și atent, ca și cum ar fi văzut-o pentru întâia oară. Ii admiră statura bărbătească, eleganța rochiei care cădea în falduri grele, aproape acoperind sandalele și care îi amintea fusta pudică a lui Frau Helga; mâna dreaptă era rezemată pe o spadă cu mâner în formă de cruce, iar pe piept vestmintele purtau semnul creștin, ceea ce-l făcea să creadă pe Teofil că dacă statuia nu fusese ridicată de un ordin de cavaleri medievali, suferise în mod vădit influența vremii aceleia și ar fi putut chiar să întruchipeze figura vreunei eroine sau a unei sfinte care întemeiasă sau ocrotise cetatea într'un ceas de grea cumpănă și a cărei amintire se pierduse încetul, cu încetul, dealungul vremii. Capul cu bucle bogate căzând pe umeri, avea trăsături atât de fine și de copilărești încât tradiția îi dăruise denumirea simplă de „fecioară”, fără a-i fi păstrat însă și numele adevărat, cecece dăduse de altfel naștere la atâtea controverse asupra originii sale etnice. Căci era o statuie cu naționalitate nesigură, revendicată cu egală ardoare de clanurile orașului.

Cine îndrăsnise totuși să-i pângărească fruntea, încoronând-o cu o pereche de cârnați grosolani? Trebuie să fi fost un om fără suflet, un cinic fără pereche, sau unul cu mintea risipită de nebunie ori de băutură. Fekete Tivadar, gândi Teofil, ar fi în stare să facă una ca asta. Gândul acesta îi readuse dinainte toate necazurile și-i aminti scopul real al acestei plimbări nocturne: speranța absurdă de a întâlni pe ajutorul de arhivar și a ajunge la o înțelegere care să pună capăt chinului nesuferit care-i stânjenea viața. Iși dădu seama că la ora aceasta o întâlnire întâmplătoare ar fi fost cu neputință, căci probabil conștiinciosul funcționar se culca odată cu orătanii ca să-și poată îndeplini cu exactitate programul de a doua zi. Numai o vizită la casa lui Tivadar i-ar fi putut dăruia prilejul de a strânge mâna aceea umedă și flască și de a încerca o împăcare sau măcar un compromis. Iși aduse aminte că locuința fostului arhivar era în apropiere, chiar într'una din marginile pieții.

Se ridicase luna deasupra coperișurilor, o lună strâmbă și ciuntită, ca o mască mortuară jumătate spartă. Umbra statuii se întindea lungă și dreaptă, ca o mână neagră care arăta ceva; la capătul ei, într'adevăr, Teofil descoperi ușa casei lui Tivadar. Se opri în fața ei, nesigur. Se uită împrejur. Ce umbră ciudată și lungă arunca statuia fecioarei! Capul ei îi mângâia picioarele, ca o apă întunecată. Se dădu înapoi cu teamă, se urcă pe ceva și se trezi iar pe treapta din fața ușii. Privi speriat în sus. La un geam strălucea o lumină galbenă și deși luna aurea toate ferestrele, trebui să recunoască în spatele aceleia pâlparea timidă a unei flăcări. Apăsă în cele din urmă pe clanță. Ușa se deschise dela sine, par'că l-ar fi pândit cineva și l-ar fi îmbiat să cadă într'o cursă. Pătrunse într'un coridor luminat slab de un opaiț agățat în perete. La capătul lui o scară de piatră urca în spre odăile de sus. Era pustiu și frig în coridorul acesta unde parcă nu pătrunsesese niciodată primăvara.

X

De sus, din capul scării, ajungea până la el ecoul unei voci răgușite, întrerupt din când în când, de glasul palid al lui Fekete Tivadar, înneecat repede sub șuvoiul celuilalt. Teofil începu să urce, atent. Opațiul rămas în urmă îi azvârlea pe trepte o umbră deșirată care urca odată cu el, o umbră atât de disproporționată și de ciudată încât nu părea a lui. Privi îngrozit îndărăt. Nu era nimeni. Numai vocile de sus încetară o clipă, apoi se porniră din nou ca o vijelie care se oprește pe neașteptate, ca din greșeală, pentru a izbucni din nou cu aceeași furie. Când ajunse la ușa de sus se opri să-și tragă sufletul — oare cât suise? — apoi ciocăni sfios. Glasul celor dinăuntru încetă brusc, se auziră pași fășâind pe podea și chipul monstruos al lui Tivadar se încadră cu lumina din odaie într-o viziune de infern. După o clipă de surpriză se înclină adânc și-l pofti înăuntru. Teofil păși stingherit și când ajunse lângă căminul din fundul sălii, unde ardea un foc neobișnuit de mare, scoase un strigăt și se opri înspăimântat. Șezând într'un fotoliu, cu fața către flăcări, se afla *tot Fekete Tivadar*, mai bătrân, mai subțire, îmbrăcat în haine demodate, însă același Tivadar care-i deschisese ușa. Se întoarse să fugă, însă *adevăratul Tivadar* îi aținea calea cu un surâs ca o poruncă.

— Nu vă temeți, onorate domnule Teofil, omul acesta, dați-mi voce să vi-l prezint, e Fekete Ianos, tatăl meu.

Fekete Ianos, Fekete Ianos, gândul lui Teofil alerga năuc în urmă, căutând în amintire numele acesta pe care-l mai întâlnește undeva. Însă glasul lui Tivadar răsună iar, ca o invitație la panică.

— E foarte bătrân tatăl meu. Nu prea aude bine și de aceea vorbește tare. Luați loc, domnule Teofil, mai lângă foc. Aici la noi e mereu iarnă.

Teofil se așeză docil în fotoliul gol din fața bătrânului. Simțea că nu va putea scoate nicio vorbă, într'atât îl uluia prezența *celuilalt*. Bătrânul îl privea atent, cu ochii aceia de șobolan înneecat cari-l sileau să se uite la Tivadar ca să-și dea seama că trăește într'adevăr între marginile realității. De jur împrejur, pereții se pierdeau în întunec. Din când, în când, pâlparea focului descoperea unghere adânci cari dispăreau într'o clipă, ca niște arătări. Glasul bătrânului se urni din loc, încărcat parcă de rugină și vreme. Avea același accent străin ca și fiul său, însă sunetele creșteau din ce în ce mai tare, ca reproduce de ecoul unor bolți nevăzute.

— Am auzit că vă interesează istoria orașului și în special începând cu noaptea aceea în care a fost batjocorită statuia Fecioarei.

— Într'adevăr, tocmai...

Teofil ar fi vrut să spună că tocmai pentru asta venise, însă bătrânul începu să râdă, desvelindu-și dinții rari și lungi, îngălbeniți de tutun sau numai de timp.

— Ce naivi sunt unii oameni! (Tivadar rânjea și el înfundându-și pipa cu degetele prelungi ca niște aripi de liliac). Ca să poată descoperi ceva, încep de la coadă și se chinuesc în zadar să facă lumină acolo unde e de ajuns să ridici capul ca să o vezi. Ca într'o catedrală, domnule Teofil, da, da, ca într'o catedrală, în care ai căuta lumina pe podele, bâjbâind după ea cu lumina, în loc să ridici ochii în spre ferestre.

Și râse iar, ascuțindu-și dinții în flacăra focului. Teofil îl privea nedumerit, neștiind dacă are deaface cu un maniac sau cu un nebun.

— Așa și cu statuia dumitale. Te-ai apucat să întorci evenimentele și pornești dela ura de acum în loc să cauți adevărul în procesul verbal al acuzării. Ți-aduci aminte? Erau trei nume acolo...

— Fekete Ianos! izbucni Teofil, dumneata ești Fekete Ianos, unul din cei trei acuzați?

— Și unicul vinovat, continuă glasul bătrânului încărcat de ironie și dispreț.

— Dumneata ? Dumneata ești cauza neînțelegerii de azi? Atâta sânge și atâta ură din pricina dumatiale! Dar nu e cu puțință! Ar trebui să ai...

— ...peste o sută de ani. Și îi am cu adevărat.

— Bine, dar de ce, de ce atâta răutate ? Acum înțeleg...

Nu-și isprăvi cuvintele căci simți ceva aspru strângându-i gâtul, apoi brațele îi fură legate de fotoliu și trupul întreg se sbătu neputincios sub frânghie. Fekete Tivadar râdea, pentru prima oară îl vedea râzând de fericire, ca în viziunea propriului său înec. Parcă se îmbătase cu un vin tare.

— Acum înțelegi de ce am vrut de atâtea ori să te împiedec, de ce te urăsc ? Și vei mai înțelege multe în noaptea asta, domnule Teofil, în ultima noapte a toamnei și a vieții dumatiale.

Și râsul lui sparse întunerecul, ca un fulger pânzele norilor. O lumină mare se făcuse în odae. Flăcările din căni azvârleau pretutindeni dogoarea lor și pereții se îndepărtaseră, desfășurând spațiul unei odăi înalte și boltite ca o biserică. Lui Teofil îi era frig mai mult decât frică și-i clănțăneau dinții în gură, ceea ce punea pete de ironie în zâmbetele celor doi dușmani. În cele din urmă își stăpâni tremurul și vorbi ca și cum ar fi continuat o conversație întreruptă.

— Ei, și-acuma ce-aveți de gând cu mine?

— Mai întâi aș vrea să te fac să pricepi că starea dumatiale e tot atât de gravă ca și aceea a soțului doamnei Helga, răspunse Tivadar.

— Omul acela a murit de mult!

— Tocmai de aceea. Omul acela, cum îi spui, încercase aceeaș aventură și a terminat-o așa cum o vei termina dumneata. Știi că nici azi nu s'a aflat cum a murit soțul amantei dumatiale de azi. Vei fi primul martor și primul imitator al morții lui. Căci și el își făcuse o ambiție din descoperirea misterului fecioarei și el deci amenința onoarea și existența familiei mele. Cu dumneata însă lucrurile sunt mai grave. Pe lângă acuzația care l-a dus la moarte pe curiosul ce te-a precedat, te mai apasă una: aceea de a-mi fi luat locul dela arhivă, de a mă fi umilit, de a-mi fi distrus o carieră la care țineam.

Ochii lui Tivadar scânteiau de ură și — în timp ce vorbea — se apropiase de Teofil, agitându-se în jurul lui ca un liliac uriaș, cu aripile mânecelor fâlfâind pe fondul aprins al focului. Bătrânul Ianos se ridică din fotoliu și veni către ei. Teofil îl vedea ca prin vis și-i auzea pașii scârțâind pe podeaua de piatră ca niște clipe cari bat pentru ultima oară.

— Să terminăm odată, ronțai glasul bătrânului. Domnul Teofil va fi fericit să asiste la scena încoronării din noaptea aceea iar moartea îi va fi cu atât mai dulce cu cât va trece mai repede pe lumea cealaltă cu toată istoria lămurită în minte. Poate că, cine știe? o va scrie acolo.

Teofil nu mai înțelegea nimic și nici nu mai încerca să înțeleagă. Trăia la capătul simțurilor, acolo unde viața se mărginește cu somnul și noaptea aceasta i se părea atât de ireală încât aștepta o mână de om care să-l trezească. Iși dădu seama de realitate abia când fu deslegat de pe scaun și purtat pe un coridor lung și întunecat, tăiat în piatră și luminat de făclia pe care o purta brațul tremurând al lui Ianos. Urcară câteva trepte, apoi Teofil fu împins înainte, într'o carceră neagră care-i strângea trupul din toate părțile. Era frig și printr'o spărtură simțea vântul rece al nopții de afară. Cei doi însoțitori dispăruseră și liniștea plutea ca o apăsare a întunerecului. Incercă să se miște însă nu isbuti: mâinile și picioarele, capul și trupul în întregime, erau înțepenite în piatră ca într'un sarcofag. Parcă zăcea într'o armură de piatră. Așa murise oare soțul doamnei Helga? O lumină orbitoare îl sili să închidă ochii. Stătu așa câteva clipe, apoi privi cu teamă și nu îndrăzni să-și gân-

dească descoperirea: *vedea luna*, iar în fața lui prin cele două găuri prin care privea, piața Fecioarei odihnea în noapte, liniștită și tăcută, așa cum o știa. *Teofil ocupa în noaptea aceea spațiul gol din însași statuia fecioarei: era în clipa aceea sufletul îndurerat al unui trup de piatră.*

Luna se ridicase în dreptul ochilor și frumosul ei disc împlinit ca un sân de zeiță, lumina piața pustie, orbind flacăra felinarelor rare. În șirul de case pe care-l avea în față Teofil descoperi fereastra lui Tivadar, ușa pe care intrase cu atâtea gânduri bune și dincolo de pragul căreia începuse basmul acesta chinuitor. Voi să strige, însă glasul se lovea de piatră și se întorcea în timpane ca un huruit enervant. Încercă să se sbată, însă chinga rece îl strângea de pretutindeni. Mâna lui dreaptă stătea rezemată pe spada statuii, dar era tot atât de neputincioasă ca și un gând pe care nu-l poți exterioriza. Aceasta să fi fost moartea care-l aștepta? Moartea prin tăcere!...

Pe strada care venea din spre râu apăru o umbră. Șovăi câtva timp înainte de a se avânta în piață, apoi pași cu fereală pe lângă ziduri, ca o fâșie de noapte. Era o femeie cu un șal pe umeri, care întorcea mereu capul în toate părțile, căutând ceva. Când se apropie, Teofil recunoscă silueta, apoi chipul alb al lui Frau Helga. El căuta pe el prin orașul adormit și în ochii mari străluceau, în razele lunii, lacrimile dragostei și ale disperării. Era lângă el și nu o putea striga; la câțiva pași sub haina de piatră și totuși o veșnicie de tăcere și de necunoscut îi despărțea.

La casa din față se deschise o ușă care scârțâi în balamale, sfâșiind liniștea nopții. Doi oameni înaintară către statuie. Frau Helga se întoarse către ei și parcă îi aștepta să se apropie ca să-i întrebe ceva. Trecuse de mult miezul nopții. Ceasul din turn bătea câteva sferturi fără identitate. Când oamenii ajunseră în apropiere, Teofil se sbătă ca o fiară înlănțuită și Frau Helga scoase un strigăt de spaimă: sub lumina galbenă a lunii rânjeau cele două chipuri ale lui Fekete. Femeia încercă să fugă, speriată de această apariție neașteptată, însă Tivadar o prinse în brațe și-i astupă gura cu palma. Apoi o legă cu o batistă ca să nu țipe și-i înfășură mâinile cu o curea. Cei doi tovarăși vorbeau ceva pe limba lor și amenințau pe Frau Helga cu pumnii. Veniseră cu siguranță să reediteze sacrilegiul din noaptea rușinoasei încoronări și să ucidă pe Teofil. Prezența lui Frau Helga îi stânjenea și le încurca planurile. Tivadar scoase dela brâu un cuțit cu lamă lungă și subțire, pregătit probabil pentru inima sau ochii lui Teofil, și se îndreptă către femeia care zăcea la picioarele statuii, leșinată de groază. Singurul martor al sacrilegiului trebuia să dispară.

În clipa aceea se întâmplă o minune. Brațul lui Teofil învinse piatra și mâna care se sprijinea pe spadă se ridică într-o supremă încordare și izbi o singură dată. Teasta lui Tivadar se risipi în bucăți iar trupul *celuilalt* se topi ca un duh rău. Dragostea învinsese moartea.

* * *

A doua zi, cetățenii liniștitului burg de peste munți aflară în piața Fecioarei cadavrul lui Fekete Tivadar care se omorîse aruncându-se dela etaj pe caldarâmul de piatră. Cel puțin așa credeau oamenii care-l găsiseră acolo, cu mâna întepenită pe mânerul unui cuțit cu lama lungă și subțire.

Când află vestea, Teofil alergă la arhivă, deschise ușa ca o vijelie și în fața cuierului gol unde trona odinioară o pălărie veche și soioasă, răsufală ușurat. Intră în birou: după masa cu vrafuri de cărți din spatele căreia îl pândea altădată un cap de înneecat, nu mai era nimeni. Aerul mirosea a toamnă și a libertate. Prin geamul deschis pătrundea o rază de soare, aurind praful de pe casca de metal care se rostogolise zilele trecute pe masa lui Teofil. Fekete Tivadar plecase pentru totdeauna dintr-o lume curată și albă în care condeiul lui Teofil avea să deslege toate misterele.

NOAPTEA S'A SCĂLDAT INTR'UN ISVOR

DE

EMIL ZEGREANU

Luna a îngenunchiat pe-un deal
Și'n aur i-a prefăcut țărâna,
Cerul a căzut așa de jos
Că-i poți culege stelele cu mâna.

Noaptea s'a scăldat într'un isvor,
Vântul i-a ascuns haina în pădure,
Tăcerea s'a rostogolit prin văi
Și-un nor s'a culcat pe creste sure.

În ochiul fântânii din câmpie
S'a îmbrățișat inima pământului cu zarea,
Pe gâtul dealului ca pe-o vioară,
A tresărit, arcuș de-argint, cărarea.

STILUL, — EXPRESIE A REALITĂȚII NAȚIONALE

DE
ILARIU DOBRIDOR

Ca orice se cheamă real pe lume, — totul fiind mister, — nici realitatea națională nu putem ști ce este.

Vânturile noi, cari bat fața istoriei contemporane, au adus germenii mai multor teorii. Mai frecventă, deci cu valoare de circulație mai mare, este acea doctrină care situiază, în miezul realității naționale, concepul de „rasă”. Rasa ar fi sâmburul fecundant și deci definitoriu al naționalității. Omogenitatea din fina urzeală s’ar trage de nicăeri altundeva decât dela substanța rassială ce-și plimbă seva prin toate nervurile hrănitoare ale vitalității unei națiuni. Nimic nu există în expresiile naționale (limbă, obiceiuri, artă, cultură, civilizație) până ce mai întâiu nu a fost cuprins în realitatea națională a cărei măduvă substanțială o constituie rasa; expresiile nefiind altceva decât svonuri vii ale gălgâitului ereditar din străfunduri cum râurile, cristaline artere, țâșnite din izvorul din beznă, taie, ca lame de transparență, carnea pământului.

În perspectiva acestei doctrine, rasa e un fel de misterios întuneric în care mișună vii stihii incoruptibile; și din acest întuneric, trebuie să desfacem fâșiile de lumină prin cari deslușim caracterele deosebitoare ale națiunii. Cum o națiune trăește în istorie, — se înțelege: continuitatea ei istorică nu e decât refracția pe alt plan al aceluși enigmatic factor ce propulsează trăsăturile dominante, — adică ereditatea.

Deci, simplu: ereditatea este continuitatea biologică a rasei, rasa e nucleul formator al națiunii, națiunea e categorie istorică a substanței pur biologice. Dela Gobineau și Chamberlain până la Rosenberg (cari identifică națiunea cu rasa) și până la Thierry și Guizot (cari chiar dacă nu le identifică fac din rasă suportul națiunii) această doctrină domină astăzi Europa¹⁾.

1) Giddings, Lapouge, Jolly și Woltmann, remarcând aceiași părere, consideră că substratul națiunii nu e misteriosul suflet al poporului, ci un principiu material, adică o organizare determinată a materiei biologice, o substanță ereditară transmisibilă din generație în generație. Cât pentru A. Thierry, Guizot, chiar și Mommsen, rasa se impune cu o forță invincibilă.

Se apropie teoretic de alte concepții cari pun, la originea realității naționale, conceptul de neam sau de *popor* — unul rezemat pe comunitatea de sânge (teza lui Henri Martin), iar altul pe comunitatea de limbă (teza lui Meillet); și e în bună vecinătate doctrinară cu ipoteza lui Taine și Montesquieu cari, — dezvoltând maxima mai veche a lui Strabon : „*omul e o bucată de pământ*” (în sensul că seamănă cu pământul pe care-l locuiește) — văd în *mediu* componenta, aproape fundamentală, a națiunii. Și, toți laolaltă, reprezintă direcția, am zice *materialistă*, în rezolvarea problemei națiunii²⁾.

E o direcție falsă.

Falsă mai întâi : că nu există rasă pură: conceptul de ereditate e și obscur, iar legile mendeliene, presupuse dirigente, nu se prea verifică. Și după cum nu există sânge pur, nu există nici limbă pură, istoria fiind plină de procese de interpenetrație. Cât despre ipoteza mediului, faptele o desmint.

Falsă apoi : că națiunea e o categorie spirituală, pe când rasa e o categorie biologică; iar aceste planuri, net deosebite, nu trebuie nici să se întretaie, necum să coincidă³⁾.

Direcția spiritualistă, reprezentată printre alții și de Renan⁴⁾, Fustel de Coulanges sau Michelet, — mai aproape de adevăr dacă ar lipsi bogata imaginație și lirismul expunerii, — comite greșala de a considera națiunea drept o *substanță*.

Măgulitoare întâia teorie, prin dialectica interioară; măgulitoare a doua teorie, prin vibrația lirică, — amândouă nu se pot salva dela erezia de a concepe națiunea ca substanță. Realitatea națională poate fi fapt prim și ireductibil, în nici un caz, însă, o substanță. De altminteri, acest fel de a examina termenii reali ai problemei înseamnă a vicia obiectul, supus verificării, prin introducerea unor vestigii de ordin metafizic. Și materialismul și spiritualismul postulează entități mistice: substanța spirituală atotcreatoare, substanța materială atotgeneratoare. Nu găsim rase fixe, rasa fiind de o plasticitate intenabilă; germanii sunt : celți *plus* romani, *plus* slavi, iar italienii sunt : etrusci *plus* celți, *plus* longobarzi, *plus* goți.

2) Conceptul de popor, — sumă de elemente eterogene, neorganizate și difuze, — se diferențiază de conceptul de națiune, unitate omogenă, organizată, coerentă. Existența unui grup compresat de organe diferențiate, dar chiar prin aceasta solidare, fac unitatea organismului, — și iață o națiune. Fichte, Lassalle și Dostoewski nu se prea deosebesc de Lazarus și Steinthal în această privință. Pentru cei dintâi: „*națiunea*” e încorporarea „*sufletului poporului*”, garantul divinului și eternului pe pământ; pentru cei din urmă: *poporul* e cel dintâi product al „*spiritului poporului*”; spiritul creiază reprezentarea și, prin asta, obiectul popor; în reprezentarea creată, poporul capătă conștiință de sine.

Este iarăși de deosebit nu numai între popor și națiune, dar între popor și neam. M. Hauricu merge chiar până acolo încât și înăuntrul noțiunii de neam să disocieze: pe deoparte, nucleul primitiv; pe de alta, emigrațiile; se produc asimilări printr'o lungă coabitare a teritoriilor.

3) Taine și Montesquieu au insistat asupra influențelor geografice, asupra instituțiilor umane, asupra formării *tipurilor spațiale*. Istoria poporului e inseparabil legată de țara locuită. Se pare că aceeași opinie o împărtășește și Michelet când proclamă în „*Histoire de France*”, pref. 1869: „cum e cuibul și pasărea, cum e patria și omul”. Totuși nu aparține direcției materialiste.

4) Renan (*Qu'est-ce qu'une nation?* Pages françaises, Paris Cahman Lévy, 1921, pag. 68—73), Coulanges (*La cité antique*) și Michelet (în Braunschwig : *Notre littérature étudiée dans les textes*, II, 644, 668—671) substituiesc rasei conceptul de națiune. Nu există tipuri etnice, ci tipuri naționale. Nu rasa determină națiunea, ci moralul; calitățile morale, dobândite prin viața în comun, prin practica aceluiași obiceiuri, prin supunerea aceluiași legi, prin comuniunea de ocupații, reacționând asupra fizicului, formează tipurile naționale. Deci, nu rasa constituie națiunea, ci națiunea amestecă rasele și indivizi, iar din materiale realizează o unitate fizică și morală, armonioasă și durabilă.

O teză similară demonstrează Savigny, cu toate că pune accent fundamental pe noțiunea ie juridic; spiritul poporului creiază comunitatea de convingeri juridice, dela esența cărora derivă forma națiunii.

Și, nicăeri pe lume, nu există substanțe. Știința chiar a renunțat la astfel de himere. Există, în schimb, elemente și raporturi între ele, — elementele înșiși unități sintetice de alte raporturi. Ceiace trebuie să definească națiunea nu poate fi, în nici un caz, o anumită substanță etnică; ci, mai de grabă: o totalitate de raporturi între factorii constituenți pe deoparte; între ansamblul lor și anumite valori pe de altă parte. Ceiace trebuie să definească națiunea nu poate fi decât o solidaritate de relații între unități biologice: *indivizii*; între cadre obiective de manifestare: *mediul geografic*; între dominante subiective sufletești: *timpul istoric*; și un anumit imperativ, de esență morală, dirijind *ascensiunea*. Națiunea nu e decât formula fixă care încadrează aceste relații, solidare între ele și solidare cu imperativul suprem dominator. Unitatea biologică singură nu o definește (cum cred rasiștii: Gobineau, Chamberlain, Rosenberg); nici cadrele exterioare singure (cum crede Taine sau Montesquieu); nici climatul psihologic singur (cum afirmă Renan sau Michelet); și cu atât mai puțin limba (cum susține Meillet) — limba fiind o expresie a realității naționale, iar nicidecum o componentă. A te opri la oricare din ele, înseamnă a vedea parțial într-o formulă sintetică mult mai cuprinzătoare. Ca formulă statornică a unei solidarități de relații, națiunea este o realitate de altă natură decât elementele ce integrează; este anume o categorie spirituală și istorică, pe când elementele integrate pot fi, rând pe rând, categorii biologice sau psihologice sau cosmologice; însă, aceste elemente, fixate în anumite raporturi și resfrânte în plan spiritual, dau națiunea, — existență de alt ordin și pe altă treaptă decât existența fiecărui element luat în parte; după cum apa, formulă chimică a două elemente dozate în proporție definită, este o existență deosebită de a elementelor integrate. A aparține unei națiuni nu înseamnă, deci, a simți glasul sângelui sau glasul pământului, — mod poetic de exprimare, — ci a trăi sentimentul apartenenței spirituale; înseamnă, cu alte cuvinte, a te recunoaște ca unitate încadrată, — și fără stingherire încadrată, — în formulă istorică fixă ⁵⁾.

După ce cunoaștem noi realitatea națională? După expresiile ei: limba, arta, literatura, știința, civilizația. Realitatea națională se resfrânge, se încorporează în expresii naționale, fiecare din ele reproducând formula istorică fixă. Cum frunzele păstrează, în broderia verdeții lor, planul general al copacului, tot așa fiecare expresie păstrează inalterabil sigiliul național; se investește, astfel, cu un caracter de permanență și universalitate, numai prin faptul că repetă neschimbătoarea formulă sintetică a realității naționale. Râurile iau culoarea nisipului prin care trec fără ca, prin aceasta, să-și modifice formula lor chimică; expresiile iau din timbrul realității naționale care le poartă fără ca, prin aceasta, să-și piardă atributul universalității. Putem studia realitatea națională în oglindirile ei, fiindcă aceste oglindiri au puterea de intenționalitate: indică, în afară de ele, o realitate care le corespunde; și indică, în afară de ele, tocmai fiindcă dețin secretul țesăturii acelei realități.

Individul, ca unitate biologică, este o colectivitate de raporturi; națiunea, ca unitate istorică, este o colectivitate de raporturi. Individul încearcă să se sustragă

5) Direcția empirismului național, indicată de Mancini, — iar la noi susținută de Aurel C. Popovici și de A. C. Cuza, — arată relațiile de dependență strictă și reciprocă între rasă (comunitatea de sânge), limba comună, comunitatea de religie, regiunea (teritoriile comune) comunitatea istorică și obiceiuri, legi comune, — toate, elemente cari au nevoie de suflul vieții care e conștiința naționalității. Iar F. Pecauc (*La sociologie politique*) decretează *asimilarea* ca lege a vieții naționale. Poporul primitiv e o noțiune bio-socială; există așa cum îl determină mediul cosmic, biologic și istoric; e condus, deci, de acțiuni reflexe și instincte, incapabil a judeca și a pătrunde destinul, manifestând lipsa de voință de a-l cârmui.

Victor Hugo găsește o expresie mai fericită decât toți: „în blocul multitudinilor, gândirea sculptează națiuni”.

periciunii și efemerului prin tendința de a se prelungi în speță; națiunea încearcă să se sustragă periciunii și efemerului, prin tendința de a se prelungi în istorie. Egoismul din planul biologic: conservarea, — resfrânt în planul istoric, — devine imperialism: permanentizarea. Și, fiindcă națiunea este o categorie spirituală, imperialismul nu poate fi decât tot de modalitate spirituală. Deci, o singură formă a ascensiunii: *imperialismul cultural*. O colectivitate umană, dominată de valori artistice și culturale streine, absentează dela istorie. Sau, în altfel zis: o colectivitate umană, incapabilă de a produce valori artistice și culturale, n'a evoluat încă până la stadiul de națiune. Imperativul etic care orânduește solidaritatea dinlăuntru realității naționale arată o singură directivă: ascensiunea; că e moral, cu referință la istorie, tot ce ajută la afirmarea unei națiuni; și e morală afirmarea, fiindcă nu se obține decât pe singura cale a spiritului.

Imperialismul se exercită prin expresiile naționale; iar expresia națională este silința permanentă și organizată de a reproduce, pe plan superior spiritual, forțele latente ale realității naționale căreia aparții⁶⁾; expresia derivă din efortul de a resfrânge și potența, pe planul istoric, dominantele conținute în realitatea națională. Expresiile, privite însă, nu sub specia existenței, ci sub specia măsurii, devin valori. Ele reflectă ceia ce s'a numit, — desigur, dar oarecum lămuritor — *sufletul național*. Injust, — deoarece sufletul național înseamnă înțelegerea metafizică a termenilor problemei; dar lămuritor, — deoarece se intervine cu o separație între forme (cu privilegiul permanenței) și între suflet (cu atributul mobilității).

Cele două forme prin cari națiunea încearcă să se prelungiască în istorie sunt: *statul* și *cultura*. Stat și cultură înseamnă aceeași realitate privită din două părți deosebite. Ele sunt expresii integrate ale realității naționale. Căci expresiile naționale se integrează pe o linie de nivel, proprie fiecărei națiuni: *e stilul național*.

Categoria stilistică se trage dela expresia globală, obținută prin integrare. Stilul național înseamnă factorul spiritual prin care un popor se încadrează în istorie.

Dacă, în unitatea stilului s'a deranjat ceva, înseamnă că unitatea de raporturi naționale e alterată. Când în categoria stilistică descifrăm ecouri ce nu vin dela vocea dinlăuntru, neamul își exprimă dorurile, chinurile, prin expresii cari travestesc și maschează.

Căci stilul rămâne expresia misterului din adânc; și, istoric, numai prin el se ipostaziază națiunea.

6) Vidal de Lablache avea dreptate să spună că o țară e rezervor unde zac energii, în care natura a depus germenul, dar întrebunțarea atârnă de om.

P O E S I I

DE

ȘTEFAN BACIU

FATA DIN IERBURI

Ea crește ca o iederă'n narcise,
Cu fruntea — ploaie de petale,
Cu ochii mari, mustind de vise,
Cu liniștea urcându-i pe sandale.

Ea duce mâna către nori
Și stă în clipă, albă arătare,
Obrajii, câmpuri, plini i-s de color
Și trece ca un cântec pe cărare.

Stau împietrit și vocea i-o aștept,
Să vie către mine ca o șoaptă;
Ii suie viața, clară'n piept
Și buzele-s căpșună coaptă.

Ea 'ntinde palmele spre mine
Și între ierburi e o floare,
Crescută singură, din sine,
Umbrind un rai întreg de soare.

ȘI IAR TE-AUD.....

Și iar te-aud suind în mine, poezie,
Intotdeauna către obosita, alba frunte
Condeiu n'a uitat să cânte și să scrie
Peste aceste albe flori de munte ?

E inima mereu mai plină, mai amară,
Nici o femeie nu mai flutură, să știi,
Năframa ei de in, triunghiulară,
Prin parcurile reci, prin poezii.

S O M N

Dorm în umbră apele din munte
Sub lumini de pale stele reci,
Cerul plin de cute ca o frunte
Mână nori în turmă pe poteci .

Intr'un fulg desprins din lună
Am să-ți caut cu trudă fața.
Cine-o ști obrazul tău să-mi spună,
Când din carul mare iese dimineața ?

Tu din somn ca dintr'o apă vie
Treci cu părul negru în ninsori,,
Când în ziua asta clară și târzie
Ochii tăi sunt flăcări de pe comori.

P O E S I I

DE

ION POTOPIN

RUGĂCIUNE LÂNGĂ CUVINTE

Vino să ne rugăm sub bolte de liniști lunare
Tăcerile-s lespezi sub pașii noștri, frate.
Dincolo de țărnuț vocii, ecouri amare
Ne'ntind odihna pe prund de singurătate.

Mâinile, zadarnic înseamnă rugăciuni 'nalte
Nu ajung până'n zenitul lumii celeilalte
Și cuvintele cad sub coasa spaimei, polog
— Frate's singur, vino, cu vocea ta să mă rog.

Sunt piscuri în inimă pe care nu pot să le sui
Și-mi sprijin mersul obosit, spre cer, de brazi
Dar ca iedera brațului tău, frate, nu-i.
— Vino să ne rugăm lângă cuvinte, azi.

SUNT PISCURI ÎN POEME...

Sunt piscuri în poeme suite de luceferi
sunt piscuri în poeme ce nu cunosc declin
și nu-i bogată vara în struguri de arșiță
cum e potirul slovei de melodie plin.

Sunt piscuri în poeme, popasuri, la răscruci
de unde stihu'ntinde aripele spre slăvi
cresc bucurii acolo, alături de tristeți
cum sună lin chimvalul luminii pe dumbrăvi.

Sunt piscuri în poeme, cuvintele de-mi sui
pe trepte de gândire, eu știu că sunt aproape
de feriga albastră a cerului, pe care
de îngerii tăcerii mi-o scutur și în pleoape.

DURERE DEPĂRTATĂ

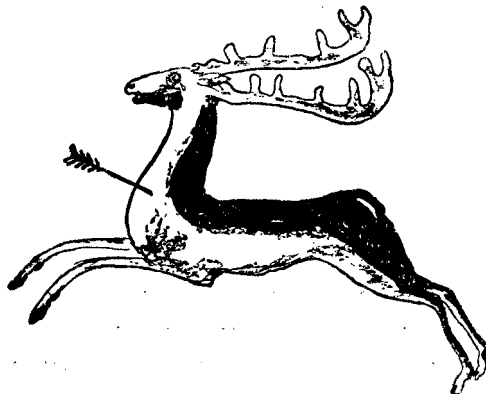
DE

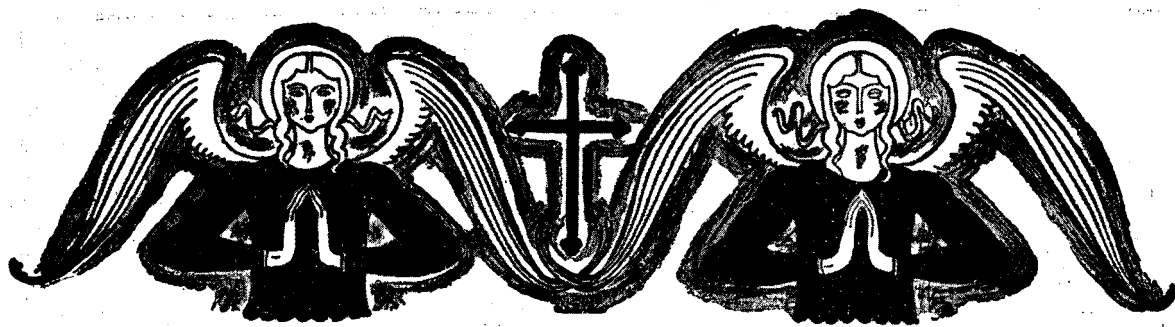
AUREL SÂNGER

Vei găsi 'ntr'o seară-un licurici :
Lacrimă de stea căzută'n fân, —
Pentru salba unei pitulici,
Nestemată fără de stăpân.

Vei găsi o boabă de mărgean,
Azvârlită de furtuni la mal.
Clătinarea valului viclean
Sună clinchet de cristal.

După-o noapte lină, fără nori.
Vei găsi o lacrimă odată,
Cât un bob de rouă'n zori,
Pentru o durere depărtată.

„ORTODOXIE ȘI ETNOCRAȚIE“

— DOCTRINA SALVĂRII ȘI A MISIUNII NOASTRE —

DE

P A N. M. V I Z I R E S C U

Tineretea poporului nostru e cel mai sigur indiciu că forma de gândire care se potrivește mai bine, rămâne tot naționalismul. E un adevăr care rezultă din certitudinile vieții noastre, din acel timp istoric care stă permanent în fața prezentului cu o extraordinară putere de viabilitate și din consensul de unanimitate încadrare pe linia obârșiei noastre.

Avem privilegiul netăgăduit, de a ne găsi la vârstea când autoidentificarea e un act ce se execută simplu și firesc, fără să fie nevoie de stimulente și rețete de laborator. Noi nu ne-am pierdut imaginea ființei noastre etnice și n'am ajuns în situația dramatică de a ne căuta pe noi înșine prin intermediul altora, ca să ne dăm întâlniri nocturne pentru o foarte îndoielnică recunoaștere.

N'am avut când să consumăm energia noastră primordială. Ne găsim dimpotrivă în plinătatea forțelor și 'n cel mai frumos anotimp, când vigoarea și puterea de reprezentare a unui popor, au un spor continuu de potențialitate. Suntem în matca noastră sufletească, iar isvoarele care ne alimentează, se află în aceeași stare de puritate a începutului. Influențele străine n'au lăsat decât amprente superficiale, fără relief și indicațiuni hotărâtoare. Dacă ne stăpânesc, într'adevăr, anumite uzanțe și practici pe care le vehiculează moda Apusului, ele nu ating întru nimic elementul de bază al neamului — țărâtimea, — care fixează caracterul nostru specific. Târgurile și mahalaua întotdeauna au fost în defecțiune și nimeni nu s'a arătat atât de nepriceput ca să caute între ele atributele unui popor.

Nu ne-a pervertit contactul cu alte culturi, cu toate că uneori — și mai ales în vremea din urmă, — ni s'au oferit formule foarte seducătoare pentru ușurătatea spiritului contemporan. Gândiți-vă la toată literatura aceea de scandal, care definește aspirațiile și mentalitatea epocii în alte părți, și care a fost osvârlită în cantități monumentale aici, la noi, pe bulevardele Orientului, — cum se zice, — ce repede a fost prăfuită și măturată de vântul sănătos al plaiurilor noastre! Dece acest spirit de refuz? Pentru că avem forțe proprii, forțe neepuizate care nu pot fi înăbușite și din a căror frământare preferăm să aflăm răspuns la orice nedumerire.

Dovada o oferă însăși totalitatea culturii noastre, care din începuturile ei și până azi, n'a urmărit altceva decât să fie expresia cea mai fidelă a spiritului autohton. Literatura, prin ce are mai reprezentativ atât în poezie cât și în proză, prin modelele ei cu adevărat nepieritoare, este o mărturie desăvârșită a sensibilității noas-

tre. Marii creiatori rămași în cultul posterității, au fost în neîntrerupt contact cu inima neamului și operele lor vorbesc despre aceasta în măsură covârșitoare. Până și în artele plastice, geniul predestinat să se ridice de-asupra tuturor, a fost acela care a știut să aștearnă în culori, viața și frumusețile pământului său, Nicolae Grigorescu.

Acestea nu sunt simple întâmplări fără sens. Dimpotrivă, e o lege sacră care coordonează toate lucrurile care participă în mod activ la actul de încorporare într'un singur tot armonios al unei unități naționale. Numai popoarele îmbătrânite, a căror sevă s'a subțiat, admit diversitatea haotică și cosmopolită în cadrul culturii lor. Asemenea situații nu sunt de loc de invidiat, ele oferind cel mai trist exemplu de cedare și renunțare la exercițiul celor mai sfinte prerogative naționale.

Pentru noi e o mare fericire că ne aflăm în situația exact contrară. Lucrul acesta îl mai arată, în afară de considerațiunile de mai sus, care se referă mai mult la manifestările din trecut, și predilecția de azi pentru o anumită formă de gândire. S'au făcut nenumărate încercări de a ne devia de pe axa noastră spirituală ca să respirăm aerul agonice în care lăncezește o mare parte a continentului nostru, dar toate au sfârșit prin eșec. Se vedeau cât de colo petecile de împrumut și intenția de a ne desfigura.

Singurul efort doctrinar care într'un timp relativ scurt, a căpătat cea mai largă adeziune din câte s'au putut vedea în cadrul culturii noastre, este acela pe care-l reprezintă Nichifor Crainic și care însemnează triumful naționalismului sub cupola gândirii românești. Dacă nu astăzi, mâine se va recunoaște existența hotărâtoare a momentului Nichifor Crainic în evoluția gândirii noastre, cu semnificația marelui act de cunoaștere ce l-a săvârșit în noi însine. Și se va ști precis că formula salvării el ne-a dat-o.

Prin Nichifor Crainic s'a tălmăcit modul nostru de a fi și toată organizarea noastră launtrică. Aici stă secretul biruinței lui doctrinare. Ceeace ardea latent în marea conștiință anonimă a neamului, s'a articulat și a căpătat contur integral în spațiul culturii noastre. O întregă serie de valori neștiute de către antecesorii săi, au fost legitimate și puse în funcție reală, dându-ni-se criteriile și certitudinile proprii pentru o viață autonomă.

Momentul Nichifor Crainic coincide de fapt cu frământările noastre interioare, care urmăreau acest proces de recunoaștere. El nu este decât expresia lucidă a profunziunilor populare, pe care le-a răscolit și le-a mărturisit cu predestinarea ce i-a fost dată. Crainic se ridică din straturile care nu și-au grăit vrerile, ca o concentrare masivă a întregului mediu de care este legat prin atâtea condiții fatale. Spune el undeva :

*Că dacă Domnul m'a deosebit
Din marea umilință populară,
A fost ca mai adânc s'o simt : eu am trăit.*

și spune tot adevărul despre sine și despre destinul cu care a fost dăruit ca exponent al vieții noastre unanime.

Dar Nichifor Crainic nu este un simplu transmițător de mesagiu. El spune și repetă cu stăruință, această mărturisire : „eu am trăit!“ Cu alte cuvinte ne vorbește un spirit autentic, care a participat la întregul proces de viață populară, trăind organic pe trunchiul acelorași rădăcini, în bucurii și dureri comune, în vastele peisagii sufletești, pe care le va înfățișa apoi în pagini de eternă frumusețe și înțelepciune, poetul și gânditorul tradiționalist. Cu Nichifor Crainic ne aflăm deci, la izvorul cel

mai sigur al spiritului românesc. Deaceea și înțelegerea imediată ce s'a statornicit între opera sa și neliniștile noastre naționale, precum și succesul extraordinar al cărților sale, care a făcut să treacă la magazia vechiturilor și a inutilităților, încercările altora de perfidă orientare.

* * *

Evoluția gândirii noastre coincide cu însăși drumul de săltare și așezare a neamului. Decând am început să ne afirmăm voluntar și să ne căutăm un sens politic, tot ce s'a scris și a intrat în preocuparea personalităților noastre de frunte, a fost în acord perfect cu interesele noastre naționale. La început, cum era și firesc, s'a căutat obârșia, fiindcă actul de neștere este cea dintâi certitudine de unde se poate porni pe calea cunoașterii. Procesul acesta s'a executat metodic și cu o stăruință rareori întâlnită în istoria vreunei culturi, în Ardeal, unde, singurul mijloc de înfruntare a puterilor vrășmașe, era cartea de legitimație în care se vorbea despre vechimea Românilor pe acel pământ, despre părinții dintâi și despre noblețea lor de sânge. Pentru împrejurările nefericite de-atunci, nu s'ar fi putut afla un argument mai puternic și o pânghie de rezistență mai solidă pe care să se sprijine un popor amenințat cu desnaționalizarea.

Cea de-a doua etapă o formează istoricismul din principate, susținut de Kogălniceanu în Moldova și de Bălcescu în Muntenia, care creiază o dispoziție febrilă pentru cercetarea și admirația trecutului românesc. Secolul a XIX-lea, mai ales în jumătatea de-a doua, ba chiar și dincoace, în vremurile de până la războiu, e dominat de această efuziune lirică pentru mitul voevodal. Trăirea aceasta în cultul strămoșesc și în spiritul de frăție românească, a dus la marile înfăptuiri naționale, prin care s'a refăcut imaginea imperială a țării.

Istoricismul a fost, desigur, un curent care a avut o putere de animație formidabilă. Dar n'a fost decât un curent, cecace însemnează că a avut un caracter trecător. El nu s'a putut cristaliza într'o formulă doctrinară care să formeze un crez permanent al românismului. Dece? Pentru că era ceva fragmentar și se întemeia numai pe realitatea documentară, pe inscripții și mărturii istorice.

Era mai mult o atitudine de contemplație și adorație, o destinație spre trecut, cu efecte binefăcătoare, firește, în creierea și realizarea acelei conștiințe naționale, dar fără putința de a intui prezentul românesc cu pluralitatea aspectelor sale. Metoda aceasta, mai mult romantică decât realistă, nu se ocupa de firea și componentele sufletului românesc, pentru ca din cunoașterea lor să se ajungă la o concluzie valabilă pentru totdeauna. Evident, cât a realizat prin directiva ei, e covârșitor de mult și nici n'ar fi putut să ofere ceva în plus, precum la punctul evolutiv în care se afla, ar fi fost cu neputință să îmbrățișeze atâtea căi de cercetare.

Dar vrem să spunem că naționalismul devine concept de viață și-și revendică primatul ca sistem de gândire integrală, abia în zilele noastre, când adâncește toate problemele românești și deschide o vastă perspectivă de înțelegere și valorificare a fenomenului nostru. Naționaliștii secolului trecut au pus în treacăt tema deparazitării pământului românesc — unul din punctele de temelie ale orientării de azi, — dar au argumentat-o aproape numai din punct de vedere economic, într'o vreme când spiritul individualist neglija cu bună credință asemenea probleme de interes general. Ceva mai târziu, Nicolae Iorga și A. C. Cuza au văzut și aspectul cultural, aducând o mare contribuție în clarificarea lucrurilor, dar s'au oprit aci. Nicolae Paulescu e cel care schimbă discuția și-o pune pe alte criterii, făcând din naționalism o adevărată școală științifică inspirată din dogma creștină. E cea mai mare cucerire pentru domeniul care ne preocupă.

Intr-o admirabilă sinteză pe care i-o închină Nichifor Crainic, precizează astfel esența gândirii paulesciene: „*Pentru Nicolae Paulescu, naționalismul e adevărul natural, iar creștinismul e adevărul supranatural. Cum e și firesc din punct de vedere ortodox, pentru el aceste două adevăruri nu constituie o antinomie. Natural și supra natural nu se exclud, ci se completează: Hristos n'a venit să strice natura, ci s'o desăvârșească. Căci natura e creația lui Dumnezeu, iar creștinismul e revelația aceluiași Dumnezeu*”.

Sunt considerațiuni noi care pornesc din firea generică a lucrurilor, în care caută să descopere nu principiul, ci voința imanentă care le-a organizat. Paulescu își caută punctele de susținere în legile imuabile ale cosmosului, în biologie, în fiziologie, în vasta operă a lui Dumnezeu, și reține fiecare adevăr, din totalitatea căroră își creiază sistemul. Dela Univers ajunge la individ și delat individ la națiune. „*Prin creștinism, — spune mai departe Nichifor Crainic în studiul în care se ocupă de ideile lui Paulescu, — instinctul natural se transformă și se sublimază în conștiința morală a perfecțiunii. Naționalismul biologic se transfigurează în naționalism creștin, adică din iubire socială naturală, în iubire socială supranaturală, fundată în credința religioasă. Creștinismul inobilează și sfințește naționalismul*”.

În felul acesta, naționalismul apare complet, fiindcă își relevă și latura creștină, alături de fondul biologic și etnic. Paulescu pledează apoi pentru unificarea Bisericii și demască pe evrei ca cei mai mari dușmani ai virtuților creștine și ai familiei naționale, de unde atitudinea lui antisemită.

Doctrina aceasta e o minune de adevăr și înțelepciune și e cu atât mai superioară, cu cât pornește delat date și considerațiuni rezultate din temeinice și profunde cercetări științifice, așa cum numai savantul Nicolae Paulescu a putut să facă în mare lui singurătate.

Gândirea paulesciană are un caracter general. Ea poate deveni catechismul oricărei națiuni creștine și poate fi împărtășită cu succes egal de la orice catedră universitară, fiindcă e accesibilă oricărei culturi creștine. Ea plutește pe de-asupra tuturor ca un duh de sfințenie, în care zac marile adevăruri și căile de superiorizare și împăcare ale umanității.

Dar fenomenul românesc în ceace are el particular, precum și în aderențele lui la sfera de viață universală, e explicat și interpretat în cărțile de doctrină ale lui Nichifor Crainic și cu deosebire în cartea care a determinat aceste rânduri: „*Ortodoxie și Etnocrație*”.

Nichifor Crainic s'a arătat deopotrivă preocupat de problemele vieții de azi. În conflictul de idei care s'a angajat în ultimul timp, el a fost prezent continuu, atât prin studiile apărute în marea revistă de doctrină și artă: „*Gândirea*”, cât și prin articolele zilnice din martirizatul ziar „*Calendarul*”, iar mai apoi prin micile eseuri care au onorat trei ani de zile paginile de tinerețe și vigoare ale revistei „*Sfarmă-Piatră*”. Ideile sale s'au pulverizat în conștiința acestei țări mai mult decât ale oricărui gânditor român, ajungându-se până într'atât, încât, unele formațiuni politice, chiar și din cele oficiale, să-și însușiască fără niciun scrupul principii elobarate de această minte genială, fără ca autorului lor să i se rezerve un drept de recunoaștere. Sânt mici mizerii care definesc moravurile unei epoci.

Cartea „*Puncte cardinale în haos*”, apărută cu trei ani în urmă, după cum o arată și titlul atât de fericit ales — și care a făcut școală chiar și de titluri în expresii asemănătoare, — e o adevărată cale de orientare în marele tumult al gândirii contemporane. Nichifor Crainic pornește delat răspântiile pe care le deschide acest veac agitat de atâtea sensuri contradictorii, și după ce cercetează fiecare indicație

în parte, arată care este formula tămăduitoare pentru biata făptură umană căzută în beția negațiilor.

E o carte de demascare și clarificare, consacrată mai mult problemelor curente, alături de care, poetul prezintă câteva figuri de înaltă semnificație ale culturii noastre.

Dela acest punct de reper, prin care s'au precizat valorile care trebuiesc considerate în orice discuție de ordin moral, politic, sau estetic, Nichifor Crainic a trecut la cea de-a doua etapă a ideologiei sale, anume la aceea care privește realitate românească, și căreia îi închină un volum nou: „*Ortodoxie și Etnocrație*”. Cele două noțiuni afirmă principiul istoric al vieții noastre sufletești în raport cu Divinitatea și principiul de organizație terestră în raport cu neamul și puterile sale. Ca să ajungă aici, Nichifor Crainic pornește dela o serie întregă de considerații reale.

Dar în primul rând, trebuie justificată această căutare de noi adevăruri pentru interesul colectivității noastre. Se simțea nevoia de alte osteneți care să strângă într'un mănunchi forțele sufletești ale acestui neam? Fără îndoială că da! Nichifor Crainic înfățișează momentul dramatic când am rămas suspendați în gol, epuizați, fără nici o credință și fără niciun fanatism. E momentul acela de după război. Iată cum îl descrie el, ca unul care l-a trăit aievea: „*sufletul nostru era gol și umbrit ca o biserică, în care s'a sfârșit o liturghie și s'au stins candelabrele. Și cum eram dela început crescuți în ideea că suntem slugi ale neamului nostru, voiam să știm, acum după războiu, cum să-l slujim mai departe, în puterea căreia credințe și a cărei misiuni să ne încredințăm energiile sufletești*”.

Vasăzică era o criză de idealuri, un hiatus primejdios, un timp de secetă, în care se afla totuși o generație „*care a simțit nevoia să fie lămurită asupra unei misiuni permanente a neamului nostru*”. Asemenea momente sânt foarte bine venite în istoria unui popor, fiindcă pedeparte lichidează cu trecutul, iar pe de alta, în însăși criza lor se află o dispoziție fecundă și creiatoare de noi aspirații. Nichifor Crainic a intuit însemnătatea momentului și-a înțeles că de-aici înainte nu poate fi vorba decât de „*o misiune permanentă*” dar care este strict condiționată de aceea totală „*cunoaștere a ființei românești*”. Punctul de plecare e altul decât acela care inițiasse pașii antecesorilor săi și justificarea e cum nu se poate mai dreaptă: „*Istoria noastră are, pe lângă tendința unionistă, un mare sens spiritual — spune d-sa — care a fost lăsat în umbră, dar care constituie în cea mai mare parte esența sufletului românesc*”. Tendința unionistă s'a realizat prin actele de cucerire ale bărbăției românești, dar fondul spiritual era un domeniu aproape neștiut și numai din cunoașterea lui integrală se putea ajunge la întrezărirea unei direcții misionare.

Misionarism național însemnează voința de a te ridica la un plan superior, pe baza conceptelor tale inițiale de puritate și desăvârșire și stăruința de a te reprezenta așa, într'o vastă acțiune, nu de prozelitism, ci de uriașe afirmări. Misionarismul nostru se confundă cu noțiunea unică de „*românism*”, iar românismul „*e însăși modul permanent și specific de a crea istorie, al neamului românesc*”. E vorba de energia substratului nostru etnic și spiritual, care trebuie pusă în funcțiune spre a se realiza istoricește. „*Etnicul e însăși natura proprie a neamului*” și în el se subsumează atât elementul *biologic*, cât și cel *etic*. Mergând pe această cale analitică, Nichifor Crainic ajunge la concluzia că „*neamul românesc e antropocentric prin natura sa etnică și creștin prin aderența instinctivă la ortodoxie*”.

Caracterul acesta religios nu a venit însă pe cale de influență; n'a fost altoit pe ființa poporului nostru cum s'a întâmplat cu alte neamuri, ci a germinat odată

cu spiritul poporului nostru, în însăși momentul creațiunii sale. *„Istoria nu poate preciza o distincție inițială între creștinism și românism“*, — spune categoric profesorul de mistică. Așa încât, ortodoxia este caracterul fundamental, modul de a fi și a se reprezenta al poporului acesta venit pe lume cu duhul evanghelic în inimă. De fapt, se poate demonstra prin manifestările din trecut și prin toate actele sale de voință, că s'a păstrat neînterupt în sfera aceasta de viață și de simțire. Prin spiritul lui, prin felul de a trăi și a concepe viața, prin personalitățile conducătoare, prin evenimentele care-i luminează istoria, prin datele culturii și ale creațiunii sale morale, neamul românesc s'a definit continuu în spirit ortodox. Stăruind asupra acestui adevăr, Nichifor Crainic descopere în manifestările noastre istorice, două tendințe, una de intensitate și alta de expansiune. *„Tendința de intensitate se caracterizează prin procesul de formație a individualității etnice și prin atracția diferitelor fragmente ale neamului nostru unele către altele, pentru a încheia unitatea națională. Tendința de expansiune e afirmarea personalității religioase a poporului nostru în voința de a respira în largul ecumenic al ortodoxiei“*. Spre împlinirea acestor scopuri au acționat marii voievozi, începând cu Mircea cel Bătrân, pe care chipul ce se păstrează încă la Cozia îl arată purtând pe cap coroana împăraților bizantini (Sextil Pușcariu), continuând cu Ștefan cel Mare, „atletul creștinătății“, cu Vasile Lupu „ocrotitorul ortodoxișilor de pretutindeni“. Tot atât de edificator este marele exemplu al lui Mihai Viteazul, care-și mărturisește astfel politica și scopul acțiunilor sale: *„M'am apucat să ridic această mare greutate cu această țară săracă a noastră, ca să fac un scut al întregii lumi creștine“*, pentru ca mai târziu, opera culturală a lui Brâncovenu în spirit ortodox, să ridice până la culminație această tendință de conservare și expansiune. Caracterul acesta al manifestărilor noastre s'a menținut până la jumătatea secolului trecut, când pașoptismul a adus o adevărată „prăbușire a românismului din spiritualitatea ecumenică“, după cum constată cu drept cuvânt Nichifor Crainic.

Problema deci e limpede. Fiind vorba de a ne preciza un sens misionar, trebuie să refacem legătura cu linia de credință a sufletului nostru național, care a fost întreruptă prin influențe străine, și să ne reaşezăm în cadrul spiritualității românești. Nu se poate neglija natura religioasă a acestui popor, când se pune tema reprezentării sale într'o forță unanimă și cu totul proprie. *„Spiritul ortodox e formula solidarității românești“* iar *„Naționalismul, ca formulă militantă a solidarității etnice, se integrează firesc în Biserică prin aderența la idealul ei de viață. Această aderență îl obligă să aducă în politică o mentalitate creștină“*.

Cu chipul acesta, Nichifor Crainic, pe lângă actul de restaurație pe care-l săvârșește, definește substanța naționalismului românesc în ceea ce are el caracteristic și deosebit de alte naționalisme, ne pune la dispoziție mijlocul de auto-identificare și formulează doctrina integrală a românismului de totdeauna, rămânând neclintit pe axa istoriei noastre.

Principiul solidarității stă în conștiința de neam și în împărtășirea duhului religios, care este cea de-a doua realitate a existenței noastre. Cei care propun ideea renunțării față de aceste permanențe, nutresc pur și simplu gândul de a ne desfigura și a ne detrona din piedestalul istoriei, în care ne-au așezat jertfele înaintașilor și credința lor nebirită. Nu poate fi vorba de o misiune românească, fără recunoașterea atributelor care formează individualismul nostru istoric și în care stă de fapt puterea noastră de realizare. E bizară și cu totul primejdioasă concepția care pretinde o transformare în spirit a poporului românesc, în vederea unei reafirmări, cerând tocmai înăbușirea marilor elanuri religioase. Implini-

rea unui asemenea gând, n'ar însemna altceva decât abdicarea noastră dela firea ce ne este proprie, ieșirea din matca în care ne-am cristalizat pentru a ne lansa în aventură.

Noi suntem popor creștin. Acesta este un adevăr incontestabil, dar nicio dată nu s'a ținut seama de el. Pentru întâia oară intră în considerația omului de gândire și se caută a fi dat ca factor comun în tot sistemul de organizare care privește neamul românesc, datorită lui Nichifor Crainic. El demonstrează cu o tărie de argumente ce nu pot fi clintite, că un stat care are o bază de spiritualitate creștină, trebuie să-și păstreze nealterată structura, dacă aspiră să se încadreze în ritmul eternității. Nichifor Crainic pledează pentru statul confesional și aduce ca exemplu de realizare din acest punct de vedere, statul fascist, al cărui conducător, Benito Mussolini, a precizat din capul locului legătura dintre dinanismul fascist și spiritualitatea creștină. Reproducem din citatul pe care-l dă Crainic : „*Fascismul, zice el, e o concepție religioasă, care consideră pe om în raportul său sublim cu o lege superioară, cu o voință obiectivă, ce depășește insul ca atare și-l ridică la demnitatea de membru conștient al societății spirituale*“.

Iar mai departe, preciziunea Duceului e și mai cotegetică : „*Statul fascist nu rămâne indiferent nici în fața faptului religios în general nici, în deosebi, în fața acestei religii pozitive care e catolicismul italian*“.

Concluzia acestui mod de a gândi, o formează uriașele înfăptuiri ale fascismului începând cu măsurile de protecție a familiei — celula comunității — și sfârșind cu creațiunea imperiului, precum și cu atâtea dispozițiuni luate pentru apărarea credinței, dintre care nu trebuie neglijată desființarea francmazoneriei.

Cu alte cuvinte, creștinismul nu numai că nu e o piedică în dezvoltarea unui stat, cum afirmă detractorii săi, ci dimpotrivă, izvor de viață vie și de generoase înfăptuiri.

Ne vom reține puțin asupra luminoaselor lămuriri pe care le dă Nichifor Crainic în legătură cu valoarea acestei religii, cu atât mai mult cu cât este întâia oară când în cultura noastră, o minte de atâta înaltă luciditate își ia angajamentul să înfățișeze în toată sublima ei strălucire, credința strămoșilor săi.

De fapt, nu e vorba numai de un punct de vedere apologetic, ci de preciziuni absolut necesare pentru înțelegerea doctrinei și a sistemului său.

Nichifor Crainic vorbește despre o neliniște a omului care l-a făcut continuu să caute „suprema concepție de viață“ spre a se elibera din mizeria condițiilor terestre. Toate religiunile n'au avut alt scop decât acesta, precum și diferitele concepții filosofice. Dar în afară de creștinism, încercările acestea sunt creațiuni neputincioase ale spiritului omenesc. Prin ele nu s'a putut ajunge la aceea depășire a puținătății noastre și nici n'a fost posibilă revelația conceptului de superiorizare. Sau, reproducând întocmai cuvintele lui Crainic : „*Spiritul omenesc, capabil să dorească o viață desăvârșită, nu e totuși capabil să o conceapă prin singurele lui puteri*“. Actul acesta de condiție supraumană, s'a săvârșit prin persoana Mântuitorului. „*Pentru noi, creștinii, zice Nichifor Crainic, apariția lui Iisus Hristos în lume, adică întruparea Fiului lui Dumnezeu în Fiul Omului, însemnează totdeodată suprema concepție de viață*“. Iar mai departe : „*Prin Iisus Hristos înțelegem că limita de sus, pe care o putem atinge concepând viața și trăind-o, e cu totul alta decât cele mai înalte idei la care s'a putut ridica lumea păgână*“.

Iisus Hristos însemnează salvarea omului din robia păcatului, din căile răului pe care a rătăcit condus de patimile oarbe ale nevredniciei sale; însemnează

repunerea lumii în ordinea morală după care a tânjit secole de-arândul fără să și-o poată apropia. „*Creștinismul e a doua creație a lumii*”, — afirmă Nichifor Crainic, fixând în modul cel mai luminos, înțelesul divin al acestei revelații. El a restabilit armonia firii, refăcând legătura cerului cu pământul și a făcut posibilă participarea tuturor la bucuria lui Dumnezeu, prin iubire. Iubirea este harul sfânt care unifică diversitatea făpturii creaturale și o repune în armonia ei primordială. E un termen de solidaritate cosmică, în care vibrează raza de lumină ce rească și saltă isvorul de viață veșnică.

Această grație acordată de Dumnezeu lumii, pentru a o ridica în ierhia superioară, se revarsă în spiritul ei prin Buserică. Așa încât, Biserica lui Hristos are o funcție universală de modelare, de salvare, și se „*confundă cu marele tot al făpturii. Am putea zice, spune Nichifor Crainic, că ea e sistemul de organizare a vieții cosmice reînoite prin har*”.

Dar e și mai mult, pentru conștiința omului strivit între marginile strâmte pe care le-a putut intui debila sa făptură. Creștinismul i-a dat puțința să se descopere pe sine și să descopere tainele neștiute. Actul nașterii Mântuitorului, care formează centul lumii și centul istoriei, e actul cunoașterii adevărului care inundă de lumină ființa umană. E înțelesul a toate și răspunsul tuturor nedumeririlor, care se lămuresc de-odată pe de-asupra puterilor noastre. Lumina harică pe care venirea Mântuitorului a revărsat-o în omenire, a deschis porțile minții, a creiat un acord desăvârșit asupra cunoașterii lucrurilor și a împăcat cugetele rătăcite în căutări zadarnice.

Al doilea eveniment covârșitor care stă la temelia creștinismului, Invierea lui Iisus, a desferecat enigma morții și a pus omul în fața destinului său de dincolo de hotarele vieții. „*Invierea lui Hristos e credința în învierea Lui, iar credința în învierea Lui, e credința în învierea morților, în propria noastră înviere*”. Convingerea aceasta rezultă din certitudinea faptului petrecut cu aporape două mii de ani în urmă, fapt prin care s'a relevat esența suprafirească a persoanei Mântuitorului și în care se află obârșia creștinismului. Iisus ne-a salvat din moarte, sau din neștiința despre cele rânduite asupra vieții noastre și ne-a scos din peștera disperării. „*Creștinismul e suprema regulă de viață prin care putem să biruim mizeria universală și mizeria morții, iar ceeace a adus Iisus oamenilor, „e darul iubirii*”. Nu e vorba însă numai de o iubire mărturisită, o iubire teoretizată și oferită altora ca principiu etic, ci de practca acestei virtuți cu toate jerfele și îndatoriile care țin de ea. Nichifor Crainic deosebește omul creștin care se supune acestei porunci evanghelice în mod activ, prin faptă reală, de cel care, deși o găsește întemeiată, n'o practică. Pildele Mântuitorului sunt, de altfel edificatoare și din acest punct de vedere iar năzuința cuiva de a fi creștin, presupune o totală identificare cu Nașterea, Invățăturile și Invierea lui Iisus. Nichifor Crainic stăruiește foarte mult asupra acestei condiții hotărâtoare. „*Iisus Hristos e accesibil tuturor, spune el. Și, atunci, când noi zicem: „Ortodoxia, concepția noastră de viață”, nu înțelegem altceva decât că Iisus Hristos e modelul universal al vieții în Dumnezeu. Câți în Hristos ne-am botezat, în Hristos ne-am îmbrăcat. Aceasta însemnează voința de a ne face una cu El*”. Rostul Bisericii este tocmai acela de a mijloci această comunicare, singura care deschide calea mântuirii. În spiritul ortodoxiei, care păstrează alcătuirea creștină cu sensul ei neschimbat, Biserica este prezența veșnică a Mântuitorului în lume. Catholicismul, prin creațiunea acelu scaun pontifical de considerație supremă în organismul său eclesiastic, exclude tocmai această sacră prezență, punând în locul puterii divine, un rang omenesc, acceptat cu prerogative suverane. Crainic consideră

concepția aceasta o erezie, care nu se întemeiază pe altceva decât pe o trufașă năzuință de dominație în spirit pământesc.

Biserica, după arătările lui Dionisie Areopogitul, e „însăși opera de rezidire a lumii săvârșită de Mântuitorul, iar ființa ei constă din două serii de ierarhii, — una corespunzând lumii nevăzute, alta corespunzând lumii văzute”. Cea dintâi e organizarea îngerilor, iar cea de-a doua, organizarea oamenilor după modelul celei cerești. „*Capul ierarhiilor e Iisus Hristos*”; — aceasta este concepția Bisericii ortodoxe care este subordonată și'n cele văzute și'n cele nevăzute Mântuitorului, iar „*cultul lui Dumnezeu e o liturghie îngerească în ceruri și o liturghie simultană pe pământ*”. La această viață și bucurie dumnezească participă ființa umană, încadrându-se celular, după puterea și dotația fiecăruia. „*Ortodoxia îmbrățișează în mod egal pe oameni*”, respectând principiul varietății care este o realitate inexorabilă în sânul creației, în vreme ce catolicismul, prin anumite rigori, cum ar fi obligativitatea limbii latine pentru toate neamurile, nesocotește ordinea creaturală care a rânduit lumea în unități etnice, consacrată prin însăși minunea din ziua coborîrii Duhului Sfânt. Biserica ortodoxă, în modul cum e concepută „*modelează formele locale pe trupul național*”, fiindcă, oriunde activează ea, e un centru haric determinat de însăși prezența Mântuitorului care se află pretutindeni.

Dar caracterul național al ortodoxismului luat în funcție de neamurile care-l împărtășesc, nu exclude universalismul acestei dogme. Dimpotrivă, în însăși esența lui stă principiul unificator, care se realizează prin continua actualizare a Mântuitorului în fruntea ierarhiilor.

Iată o idee care, lângă atâtea altele, deschide o vastă perspectivă de înțelegere a creștinismului ortodox, interpretat în spiritul adevărului.

Cei care ignoră structura și principiile conducătoare ale acestei credințe, au formulat împotriva ei diferite atacuri. Unii, dintre aceia care ar vrea să dea altă linie programatică neamului românesc, întemeiați pe o serie de judecăți materialiste și atee, pretind că ortodoxismul stă în calea progresului și a acțiunii practice și că deci, mijlocul de realizare a poporului nostru, ar fi în primul rând, smulgerea lui din misticismul acesta „păgubitor”. Firește, un asemenea raționament, străin cu totul de realitățile noastre naționale, e tot ce poate fi mai primejdios și mai lipsit de orice bază serioasă. Alții văd în ortodoxie un domeniu al obscurantismului, care constituie o piedică în calea avânturilor culturale. Intrucât cultura se întemeiază pe valorile antichității și deci ale vieții păgâne, iar creștinismul apare ca un începător de viață, se pretinde că între clasicism și ortodoxie mai ales, (fiindcă ortodoxia nu este nici investmântată în haina latină) ar exista un mare antagonism. Una se exclude pe alta.

Nichifor Crainic demonstrează însă, cu un extraordinar lux de date istorice și cu modul său de a argumenta care nu lasă nimic în îndoială, că această susținere e cum nu se poate mai falsă. Bizanțul, care ne dă o imagine integrală și fastuoasă a ortodoxiei, e cea mai sigură mărturie de contactul ce s'a păstrat între clasicism și noua spiritualitate. Creștinismul a asimilat cultura antică și-a pus-o în circulație de-alungul veacurilor, prin Sfinții Părinți și scriitorii bisericești care, în majoritatea lor, cunoșteau în toată profunziunea ei această cultură. Grigorie de Nazianz și Grigorie de Nisa au convertit filosofia lui Platon la spiritul ortodox, făcând-o accesibilă pentru dogma noastră. Dar ce este Renașterea cu reînvierea antichităților, decât tot o operă a creștinismului, precum însăși Umanismul este o creație călugărească. Sânt nenumărate dovezi de permanentă cristalizare în evul creștin, a vechilor forme de cultură, care-i dau cuvânt lui Nichifor Crainic să afirme categoric: „*noi sântem*

pentru clasicism, fiindcă ortodoxia ne obligă”. Așa încât, ortodoxia e un spațiu întreg de viață, cu toată complexitatea forțelor de conservare și viabilitate, care nu tăgăduște nimic din ceea ce poate inobila și înlesni calea spre cunoașterea adevărului.

În spațiul acesta s'a format, s'a păstrat și s'a dezvoltat firea poporului nostru.

Cu datele pe care ni le pune la dispoziție Nichifor Crainic și cu tăria raționalismului său, se limpezește marea problemă a orientării noastre. Am văzut cât trage în cumpănă valoarea sentimentului religios, ca principiu de rezistență și de afirmare morală. El poate susține în măsură egală și spiritul realizator în domeniul politic, de unde rezultă că naționalismul românesc nu se poate dispensa de aspectul creștin, care este modul său permanent de a fi.

Unificând toate forțele din care se compune ființa națională în spațiu și timp, Crainic ne dă o imagine sintetică de recunoaștere istorică și posibilități viitoare, fixată în evocarea a două cuvinte: „*Spiritul autohton*” Aici se cuprind marile noastre certitudini: pământul ca expresie geografică a voinței naționale, istoria ca mărturie a durabilității noastre și cultura ca mijloc de exprimare a întregului conținut sufletesc.

În concepția autohtonistă, pământul e proprietatea neamului. Dreptul acesta nu rezultă numai din zapise, ci mai mult, din rădăcinile profunde ce s'au fixat pe teritoriul național prin mormintele strămoșilor „*care dau țării prestigiul sacru de patrie*”. Pe temeiul acesta, Nichifor Crainic ajunge la concluzia că sub nicio formă nu pot fi lăsate bucăți din pământul țării în mâinile străinilor, că nu se poate comercializa nicio brazdă pentru folosul veneticilor. „*Banul singur nu poate constitui un drept de proprietate asupra țarinii românești*”, — zice el categoric și demonstrează că altfel am comite actul monstruos de vânzare a mormintelor strămoșești pentru a fi exploatare de străini.

În ceea ce privește istoria, ea este izvorul nesecat al vieții naționale. Din cultul și trăirea în spiritul ei, se întreține acel sentiment de *stăpân*, care dă elementului autohton conștiința de superioritate față de grupurile alogene. Tot de-acolo vine și puterea de identificare în timp, precum și misterul care leagă omul de peisajul țării sale, prin acordul desăvârșit ce se stabilește între natură și sufletul neamului. Ne plasăm astfel într'o realitate cosmică de substanță proprie, unde totul respiră după ritmul secular al trăirii noastre etnice.

Însfârșit ceea ce oglindește totalitar aspectele acestui proces de viață, este cultura. „Ea — afirmă Nichifor Crainic — *dă conținut memoriei neamului; ea generalizează ceea ce e local sau provincial, ea revelează ceea ce e latent în sufletul lui, ea transformă în idei — forțe, patrimoniul comun și anticipează în forme ideale aspirațiile și posibilitățile viitoare*”.

Cu alte cuvinte, cultura unifică, conservă și reface pentru eternitate sufletul neamului. Iată elementele fundamentale din care rezultă spiritul autohton și modul caracteristic al aricării ființe naționale. Dar pentru ca să dăinuiască pe aceeași linie de continuitate fără niciun fel de întrerupere păgubitoare, se impune condiția unui *stat propriu*, când e vorba de conservarea și apărare. În scopul acesta, statul nu poate avea alt înțeles, decât acela pe care i-l dă Nichifor Crainic. „*Statul — zice el — e însăși energia organizată a neamului în voința de a rămâne stăpân pe pământul autohton, care are pentru el și numai pentru el prestigiul sacru de patrie. Statul e, cu alte cuvinte, expresia politică a conștiinței autohtone*”.

Aceasta e una din principalele concluzii la care ajunge Nichifor Crainic, după constatările și afirmările sale anterioare. Am văzut care erau elementele hotărâtoare

care trebuiesc avute în vederea când se pune problema cunoașterii unei individualități etnice; acum sântem obligați să căutăm formula de organizare care să le consacre în cadrul politic al statului. Formula e dată în definiția citată mai sus și se poate concretiza într'un singur termen: *naționalismul*. Concepția lui Crainic coincide cu modul în care s'a afirmat instinctul popular de-alungul vremii și cu spiritul său de încorporare la viața istorică, dar el vine și-o lămurește, dându-i justificarea supremă : „*statul există numai din voința noastră, — din apriga moarte a strămoșilor pentru viața de glorie a urmașilor. Și tot astfel el nu va dăinui, decât prin legea dură a sacrificiului românesc*”.

Vasăzică nu e vorba de o simplă înjghebare administrativă pe baza principiului cetățenesc, care e tot ce poate fi mai elastic, ci de un comandament sacru care vine din jertfa sublimă a înaintașilor. Statul nu poate să fie decât afirmarea dârză a voinții autohtonilor, ceea ce constituie însăși condiția existenței și rațiunea lui de a fi. El se întemeiază pe puterea neamului, sau ca să dăm un termen și mai cuprinzător: pe forțele sale etnice. Considerațiunea aceasta de o valoare absolută în clarificarea și desăvârșirea gândirii naționaliste, a condus spiritul lui Nichifor Crainic la descoperirea unei noi forme de organizare statală, al cărei principiu îl formează *etnocrația*. Între dogmele politice existente și pe de-asupra lor, apare această directivă, care reprezintă la căpătâiul unei evoluții de sfortări și căutări, tot ce s'a putut închea mai perfect și mai unitar. „*Numim etnocrație — spune foarte limpede cugetătorul nostru, — voința politică a rasei autohtone de a face din stat expresia proprietăților ei și organul misiunii ei în lume*” E o concepție care din capul locului interzice oricărei voințe eterogene de a se amesteca în viața statului, considerând că acesta nu poate să fie decât un drept al elementului de baștină care l-a creiat. De vreme ce pe deoparte răspunderile cad asupra lui, iar pe de alta el singur are dreptul de moștenire și obligația de a da contur național întregului spațiu pe care-l stăpânește, e dela sine înțeles că are datoria de a înlătura orice tendință care vrea să-l concureze în misiunea lui.

Consecința acestui principiu o formează primatul națiunii în viața statului, ca forță permanentă și indiscutabilă. Străinii nu sânt decât niște pasageri întâmplători și orice încercare de a-i face părtași la exercițiul prerogativelor noastre, constituie o cedare a marilor interese românești, o părăsire vinovată în mâinile lor, — situație asemănătoare cu aceea pe care o oferă o stăpânire vrășmașă.

Etnocrația exclude deci amestecul străinilor de neam în politica de organizare a statului. Cu chipul acesta, naționalismul își găsește o bază de susținere mult mai puternică, demascând în acelaș timp primejdia reală pe care o reprezintă minoritarii îngăduiți să participe la beneficiul vieții românești.

Dar etnocrația este ideia forță care execută de plano, așa zisa democrație. Ea este opusul acestei formule care se oferă ca principiu diriguitor în viața unui stat național, protejând însă tocmai elementul intrus în paguba celui autohton. Democrația mărturisește singură că apără interesele tuturor și cum, în fapt, interesele acestea sânt în veșnic antagonism, în cazul când izbutește să fie devotată pentru fiecare — cazul cel mai fericit pe care-l postulează, — nu face altceva decât să potroneze un haos de conflicte care pun în primejdie ființa națională. În practică, lucrurile se petrec și mai grav, fiindcă ea oferă toată bunăvoința străinilor care au nevoie de protecție — după cum declară animatorii democrației, — lăsând pe ceilalți să trăiască din iluzia unei libertăți cântate la masa orgiilor electorale. Această minciună și perfidă cochetărie a unui retorism de bâlci, o demască etnocrația, proclamând dreptul națiunii de a se salva prin forțele sale proprii și deci răsturnând criteriul care-i rezervează până aci, poziția cea mai umilitoare.

Prin etnocrație, majoritatea autohtonă se reintegrează în funcția sa istorică și-și reface coeziunea celulară distrusă de vânturile pustiitoare ale cosmopolitismului. Statul nu mai este o instituție birocratică pusă în serviciul partidelor politice sau a unor clase sociale, ci organismul prin care se ordonează puterile neamului într'o acțiune armonică de interes general. Individul, fiind o fărâamă din marea energie națională, va intra în grija conducătorului care e obligat să-l folosească pentru binele obștesc, punându-l în acelaș timp în condițiunile de viață cele mai prielnice. Autoritatea conducătoare își va exercita atribuțiile ei însuflețită de cea mai caldă iubire de popor, îmbrățișând deopotrivă pe toți fiii neamului care nu pot fi separați prin privilegii sau refuz.

Ideile acestea de o frumusețe sublimă, isvorâte dintr'o inimă în care se tălăzuiesc elanurile și neliniștile noastre, n'au rămas suspendate ca niște simple dorinți dincolo de realitatea vieții. Autorul lor s'a străduit să-și ducă opera până la capăt și astfel a ajuns să construiască cel mai clar și mai desăvârșit sistem de organizare a forțelor românești, pe care l-a numit „*Programul statului etnocratic*”. Principiile călăuzitoare ale acestui mecanism, sânt însăși esența gândirii sale. În formularea lor lapidară, se recunosc atât trăsăturile permanente ale spiritualității noastre cât și posibilitățile de afirmare pe linia unui destin propriu și grandios. Punctul de plecare rezultă din chiar nota fundamentală a specificului nostru de popor creștin: „*Legea lui Hristos, legea statului*”.

Nu cunoaștem alt sistem politic și n'avem știre despre nicio altă metodă oricât de perfectă ar fi ea, în care legea lui Hristos să intre ca principiu de bază în orânduirea programatică a vieții publice. Dimpotrivă, știm că mai toate popoarele creștine au trăit într'un fel de dualism: de-o parte cu legea statului — o creațiune omenească și profund indiferentă față de învățăturile evanghelice, — de alta cu sentimentul creștin. Credința a fost considerată ca un proces de conștiință individuală, care numai la anumite momente festive se întâlnea cu atențiuni binevoitoare din partea statului, evident, în măsura în care isbutea să se mențină fără niciun fel de concurs, ca religie dominantă. Legăturile dintre biserică și stat, mai ales în vremurile moderne, au fost cât se poate de superficiale. Oricum, cu toată sublima lor semnificație, învățăturile creștine împărtășite în mod sincer de masele populare, n'au fost puse în practica vieții obștești de către cărmuitorii respectivi. S'a respectat într'adevăr partea formală, dar s'a neglijat complect influența substanțială pe care ar fi avut-o spiritul evnghelic. Separatismul acesta dăinuiește dogmatic din vremea revoluției franceze, în unele părți declarat fățiș, în altele nemărturisit, dar cu totul real. Deaceia creștinismul încă nu și-a dat roadele sale binecuvântate, iar popoarele au fost sgduite de grele frământări, prin care se urmărea tocmai distrugerea credinței.

Nichifor Crainic descopere această racilă și pune lucrurile la punct în ceea ce ne privește pe noi. Dacă într'adevăr sântem popor creștin și sântem convingși că cel mai desăvârșit mod de a trăi este acela aflat în învățăturile lui Hristos, atunci să trăim în spiritul cuvântului său. Dar nu numai pe plan individual ci și ca organizare obștească în cadrul politicii naționale. Cu chipul acesta, Nichifor Crainic reactualizează termenul istoric al existenței noastre spirituale, dându-i funcțiunea la care are drept în procesul de viață românească. De-aici decurg nenumărate consecințe binefăcătoare, atât pentru folosul individului cât și al națiunii. Se naște un întreg sistem de organizare și construcție în care nu se neglijează nimic din ceea ce poate contribui la opera de săltare a neamului. Modul de a trăi este în noi, în structura noastră milenară și'n legea sacră care se confundă cu firea poporului român.

Influențele străine, deci trebuiesc înlăturate, — cu atât mai mult spiritul iudaic care ne este diametral opus. Noi formăm o familie cu ereditate și moșteniri comune, cu interese permanente în care se angrenează conștiința fiecăruia și nu putem fi decât solidari în orice act și orice efort. Nu există clase sociale, fiindcă nu există criteriul firesc care să le susțină. Principiul divizării și al separației în tabere de luptă și ură reciprocă, este o perfidă născocire iudaică, prin care se urmărește distrugerea ființei naționale. O asemenea concepție care a fost valabilă chiar pentru liberalismul nostru burghez și în genere pentru toate formațiunile democratice, a dus la învrăjbirea elementelor autohtone și la sfărâmarea coeziunii celulare după urma cărora au profitat aventurierii străini.

Etnocrația nu recunoaște decât categorii de muncă, fiecare cu rostul și destinația sa bine stabilite în cadrul statului național. Toate au îndreptățiri egale și nu există bariere care să le separe. Munca, de orice natură ar fi, este principiul de inobilare a ființei umane și mijlocul cel mai sigur de depășire în planul vieții terestre. Din exercițiul ei rezultă bucuria vieții și puterea de recomandare a insului sau a unei colectivități etnice. Deaceia, diferitele categorii trebuiesc armonizate în urmărirea aceluiași scop sublim.

În concepția etnocratică, muncitorul din orice ramură de activitate, are dreptul la o existență onorabilă în conformitate cu cerințele vieții, de unde rezultă ca o lege sfântă, în primul rând, dreptul de proprietate individuală pentru orice muncitor român. Astfel, în vreme ce marxismul tinde la proletarizarea tuturor prin distrugerea proprietății individuale, etnocrația urmărește să ridice pe fiecare la cele mai bune condițiuni de trai. E singura formulă echitabilă prin care se înlătură nedreptățile de până aci și se restabilește armonia socială. E cea mai înaltă idee din câte s'au oferit până acum mulțimilor setoase de ideal. Nichifor Crainic a scos-o din logica gândirii sale, din credința și puritatea sufletului său profund răscolit de grija neamului acesta. E singurul care a luat poziție severă împotriva ereziilor marxiste și a liberalismul nesincer, arătând în ce constă vasta școală de înșelătorie în care s'au complăcut atâți pretinși exponenți ai culturii noastre. Nu e multă vreme decând teoriile acestea erau considerate cu sfințenie nu numai de cei care le împărtășeau, dar chiar și de adversarii lor. Muncitorimea era cu totul robită, fiindcă fusese obișnuită să vadă în ele singurul mijloc de salvare, iar adversarii, fără să-și justifice poziția lor contrarie, făceau figură de tirani care refuză să ia în considerație dreptatea celorlalți. De-oparte rătăcire, de alta lașitate. Nimeni nu se întreba dacă dincolo de catehismul marxist se poate găsi o altă formulă cu adevărat superioară și echitabilă.

Întrebarea aceasta și-a pus-o Nichifor Crainic cu o luciditate și un curaj care vor rămâne în admirația tuturor oamenilor de bună credință. O cităm pentru frumusețea ei, pentru sensul eroic pe care-l conține, cât și pentru însemnătatea ce-o are în fixarea poziției gânditorului nostru. „*Dar nu există oare, — se întreabă d-sa — nicio altă posibilitate de a stinge conflictul acesta decât alternativa sângeroasă a opresiunii oligarhice sau a revoluției proletare? A mistuit oare faimoasa dialectică marxistă orice altă deslegare a problemei, orice altă soluție pe seama conflictului dintre patroni și muncitori? Reprezintă oare Karl Max, rabinul revoluției mondiale, ultimul cuvânt al înțelepciunii omenesci? Un zeu dacă l-am socoti, și tot n'ar putea lumea întregă să creadă în el. Eu însă, care n'am crezut niciodată că un rabin poate fi un zeu, socotesc învățătura lui Karl Marx otrava vieții moderne și sâmburele blestemat al tuturor crimelor uriașe, ce înneacă în valuri de sânge istoria contemporană. Nicio altă învățătură n'a vărsat în inima lumii atâta ură sălbatică și n'a căutat să justifice această ură cu o mai drăcească învierșunare*”.

Nu cunosc o execuție mai tare a perfidiei demonice profesată de agitatorii marxști, a neputinței și lașității celorlalți. Întrebarea lui Nichifor Crainic e capitală. De-aici începe domesticirea și eliberarea din sclavia erorilor. Urmează apoi noua îndrumare despre care ne-am ocupat și în care se cuprinde însăși formula salvării.

Prin sistemul etnocrației precum și prin toată gândirea sa, Nichifor Crainic are în vedere continuu personalitatea neamului, pe care se fundează toate aspirațiile de viitor. Acesta este criteriul politicii naționale, iar scopul nu poate fi altul decât dezvoltarea și desăvârșirea forțelor etnice în cadrul intereselor generale. Odată fixat înțelesul acesta pentru concepția și misiunea românismului, nu mai rămâne loc pentru niciun fel de altă orientare. Problema străinilor se rezolvă în mod automat prin eliminare, sau cel puțin prin îndepărtarea lor dela exercițiul prerogativelor noastre.

E întâia oară când o vastă operă de gândire se transpune din lumea ideilor în lumea concretă, și oferă un mecanism perfect de organizare în care stă secretul binelui. E întâia oară când se deschide calea sigură de realizare a aceluia dram de fericire, după care toți alergăm însetați.

Deaceea, socotim că această lucrare a lui Nichifor Crainic se poate numi și *cartea salvării*.

Nu putem stăruii cât ar trebui asupra tuturor capitolelor și mărturisim că sântem siliți cu multă strângere de inimă, să trecem peste unele momente de înaltă înseninare, cum ar fi bunăoară: „*La Marea cea Mare*”, „*Intrarea triumfală în istorie*”, „*Moartea lor e viața noastră*” și altele din care am reținut numai câte o idee în treacăt.

Am lăsat pentru cele câteva rânduri ce ne mai rămân, o mică însemnare despre paginile de început ale cărții. Aici, Nichifor Crainic, în două studii de o profunzime și frumusețe unică, vorbește despre „*Copilărie și sfințenie*” și despre „*Omul eroic*”. Din cuprinsul lor ne dăm seama care sânt valorile pure, modelele de desăvârșire din cadrul vieții umane. Copilul e cercetat sub unghiul de cunoaștere al dogmei creștine. În simplitatea și starea lui de absolută curățenie, el reprezintă „*măsura virtuții omenești*”. E făptura cea mai apropiată de Dumnezeu. Nichifor Crainic vede în gustul copiilor pentru fabulație și mitologie, o „*aderență profundă la dimensiunile supranaturale ale existenței*”. Lumea aceasta le satisface setea de absolut, care nu e convertită de niciun fel de perversitate. Educația deci, n'ar trebui să aibe alt scop decât acela „*de a păstra pe om la nivelul sublim al purității și al simplității cu care a venit odinioară pe lume ca prunc*”.

E un sens nou care se dă operii educative și o nouă orientare în sufletul copilului rămas încă pentru atâți pedagogi o adevărată enigmă. Înnoirea lumii nu se poate face decât prin copil și misiunea aceasta o are Biserica, fiindcă numai prin ea se poate ajunge la nimicirea răului și pregătirea sufletului pentru mântuire.

În cece privește eroul, el reprezintă cel mai înalt fanatism în credința binelui. E o voință uriașă de eliberare de sub condițiile vieții mizere pusă în slujba unei colectivități cu aceeași obârșie. Eroul nu este animat de niciun fel de interes al persoanei sale. El se aruncă în primejdie pentru salvarea celorlalți. Pentru el nu există fatalitate, fiindcă „*ea nu e decât voința noastră intrată în putrefacție*”. El nu cunoaște decât legea îndrăsnelii, lege poruncită de Mântuitorul lumii: „*Indrăсниți! Eu am biruit lumea!*”. Eroismul, deci, atât din punct de vedere dogmatic cât și etic, e de sență creștină.

„*Indrăsnirea eroului — spune Nichifor Crainic — creează istoria; îndrăsnirea martirului o consfințește; îndrăsnirea geniului o lămurește*”.

Mai limpede decât așa nu se poate.

Istoria noastră a manifestat permanent spiritul eroic al neamului românesc, iar sacrificiile de sânge sânt mărturii sacre ale îndrăselilor noastre. Spiritul acesta și-a regăsit craterul de erupție în sufletul generației tinere, care a început lupta de deparazitare a pământului național și de moralizare a societății românești căzute pradă politicianismului corupt.

Copilul și eroul, iată cele două forțe vitale și regeneratoare, valorificate în sistemul de gândire al lui Nichifor Crainic. Și unul și altul sânt condițiuni absolute pentru împlinirea aceluia deștin grandios la care aspiră întreaga noastră ființă națională. Alături de formularea doctrinară a marelui cugetător, elementele acestea vin cu putere de înfăptuire și modelare, pentru desăvârșirea urmărită în planul de certitudini ale revelațiilor sale.

Ortodoxie și Etnocrație este cartea descălecatului nostru spiritual și a creșterii fapturii noastre naționale. În ea se deschide drumul istoriei de mâine și se arată viziunea sublimă a ceea ce va trebui să fim, în conformitate cu garanția pe care ne-o dă trecutul.

Cartea aceasta înlătură erorile și rătăcirile prin care am fost purtați și fixează sensul cel adevărat, potrivit până în cele mai mici amănunte intereselor și spiritului nostru românesc. În partea ei critică, demască și execută toate înșelările, deschizând larg porțile pentru aerisirea sufletului narcotizat de atâtea primejdioase mișme. Arată greșelile și ereziile naționalismului de până aci, îl clasifică dându-i adevăratul înțeles și-i fixează conturul precis căruia nu i se poate aduce nici cea mai mică știrbire.

Cu vasta sa pregătire, însă, Nichifor Crainic deschide încă un domeniu pe care nimeni nu l-a încercat până la el. E vorba de preocupările de ordin religios căroră le consacră importanța ce li se cuvine în codul politicii naționaliste. Astfel, pe de-o parte ne face accesibilă cunoștința teologică, ignorată până aci și devenită dispensabilă pentru intelectualitatea noastră, iar pe de alta, repune sentimentul religios în funcția lui misionară.

Putem spune, fără nicio teamă de exagerare, că Nichifor Crainic aduce o nouă formă de gândire, articulată în toate domeniile și ca întindere și ca profunzime. În ceea ce privește modul său de a gândi, e un adevărat miracol precum se poate vedea din creațiile sale. Nichifor Crainic lansează o idee care te năucește prin tăria adevărului relevat. Te minuni ca 'n fața unei descoperiri negândite de cugetul tău, dar pe care o găsește atât de dreaptă și de firească, încât ți se pare că a zăcut undeva, în ascunzișurile minții tale și o mână de vraciu a venit s'o scoată la lumină.

Adevărurile mari sânt simple, fără cotituri, și Crainic nu-ți oferă decât asemenea căi de orientare.

După ce a lansat ideea, altele se ridică mai semețe și mai uluitoare, până se construște o piramidă pe care nimeni n'o mai poate clătina și din vârful căreia simți cum te inundă lumina credinții și a tot înțelesului.

E harul spiritului său, care i-a dat acest rost excepțional în lumea noastră, de a ne arăta calea salvării și-a împlinirilor viitoare.

Tare în credința sa, Nichifor Crainic rămâne în fața oricărui vifor așa precum singur s'a lămurit, de-asupra sbuciumului și a furtunilor trecătoare :

*In viață crezul meu e ca un steiu:
Oricât de greu ciocanul sorții cade
Nu-l sfarmă, ci doar scapără scânteii.*

C R O N I C I

I D E I, O A M E N I, F A P T E

STATUL DE MĂINE, STATUL ETNOCRATIC¹⁾

După ce și-a consumat deziluziile în liniștea exilului, Marx a renunțat la ideea revoluției violente, tip Babeuf et Blauqui, și a precizat ideea luptei proletare pe cale democratică.

K. Kautsky, adeptul său cel mai autorizat și odată cu el întreaga mișcare social-democrată, susține democrația ca fază tranzitorie către socialism. „Prin democrație, la socialism”, este de-
viza lui.

Plecând dela credința lui Rousseau că omul este bun dela natură și că toate ființele umane sunt deopotrivă de capabile și egal îndreptățite să ia parte la conducerea statului, democratismul reduce întreaga viață politică la număr, la individ și la libertate. Trăgându-și seva din doctrina materialistă, democrația este o fază premonitorie către socialism, o etapă indispensabilă în calea dictaturii proletare, cum spune Kautsky.

Condamnând intolerabila dictatură a numărului, Jacques Bainville afirmă că democrația duce la anarhie și la comunism. Speculând dogma libertății absolute, marxismul — spune el, — a obținut libertatea de a submina edificiile statelor naționale, pregătind în voie deslănțuirea revoluției mondiale a proletariatului.

Statul democrat și statul proletar, sunt deopotrivă de condamnabile. Primul, pentru că purtând la gât zgarda marelui revoluționar pe care s'au gravat cele trei abstracțiuni: *libertate, egalitate și fraternitate*, n'a reușit să facă din individ decât un „*suveran captiv*” cum îl numește A. Tardieu, un suveran detronat și expropriat de toate drepturile sale. Celălalt, pentru că negând individualismul și liberalismul democrat, vrea să restabilească echilibrul politic și să realizeze o eră nouă de dreptate și de fericire socială, negând dreptul la viață al claselor neproletare și subordonând cu totul pe individ statului.

¹⁾ Din volumul: *Mistica secerii și a ciocanului*, care va apărea în curând.

Antagonismul dintre individ și stat nu-l poate împăca nici democratismul antisocial și anarhic și nici marxismul sanguinar și sălbatic. Acest conflict îl remediază în chip uimitor de simplu *corporatismul*. Așezând *grupul social* sau *profesiunea* între individ și stat, corporatismul temporează și limitează pretențiile individului subordonându-le interesului colectiv, împiedicând în același timp și abuzurile statului. Profesiunea îndeplinește rolul de arbitru între cetățean și stat. Ea amintește individului că nu este decât o simplă celulă a organismului social, iar statului că este nu numai administratorul, ci și ocrotitorul națiunii. Ea restabilește astfel echilibrul și pune capăt războiului dintre individ și stat.

Antiindividualist și antiliberalist, corporatismul nu este un sistem raționalist, ci un sistem de viață politică și economică impus de forțele active ale vieții. Apărut ca o reacțiune împotriva democrației, el consideră națiunea ca o realitate organică, ca o sinteză plurifuncțională de grupări naturale. În locul individului, el afirmă pe producător, în locul cetățeanului, pe profesionist, în locul numărului, categoriile profesionale, în locul suveranității politice, abstractă, cantitativă și numerică, suveranitatea reală organică și calitativă a categoriilor profesionale, în locul drepturilor și libertăților individuale, primordiale și supreme, drepturile și libertățile individului, garantate în măsura exercitării obligațiilor fundamentale față de stat.

Astăzi, când lumea suferă din cauza anarhiei individualiste și a tiraniei etatiste, corporatismul realizează solidaritatea națională, privind națiunea nu ca pe o totalitate de clase încleștate într'un războiu interminabil, ci ca pe o totalitate de funcțiuni organice, cărora le corespund categoriile de muncă. El este singurul factor de echilibru, capabil să disciplineze libertatea individuală și să limiteze puterea statului.

Între statul democrat care nu vede decât pe

individ și libertatea lui și între statul proletar care nu vede decât colectivitatea socială, statul corporatist apare ca o formă neînălăturabilă de organizare socială, politică și economică. El nu mai poate fi privit ca un simplu capriciu al câtorva conducători de popoare. Este rezultatul fatal către care merg astăzi toate țările lumii.

Chemat să înlocuiască haosul și anarhia democratică, statul corporatist este singurul capabil de a restabili armonia națiunilor organizate profesional și de a le reda echilibrul social, pacea și răgazul necesar pentru a se consolida și pentru a crea noi valori în domeniul cultural.

Noua orientare economică, socială și politică a națiunilor europene precum și universalitatea tot mai accentuată a corporatismului ca formă de organizare a națiunilor, ne obligă să caracterizăm era în care intrăm drept secol al corporatismului.

*

Marele nostru vizionar, cugetător și luptător naționalist *Nichifor Crainic*, încercând să definească organizarea politică a României de Măine, a stabilit în „*Programul statului etnocratic*” jaloanele construcției magnifice a singurei așezări de stat, conformă aspirațiilor și necesităților noastre de viață.

Plecând dela constatarea că „*statul este organizarea dinamică a națiunii*” d-l sa găsește că statul nu se poate sprijini pe *demos* ci pe *ethnos*. Nu se poate sprijini pe popor, cum face statul democratic, ci pe națiune, cum va face statul etnocratic.

Poporul „*fără deosebire de rasă și religie*”, cum sună formula fracmasonică adoptată de democrație, e ceva nedefinit, o masă amorfă și haotică apreciată cantitativ, „*fără identitate istorică, fără omogenitate de sânge, fără unitate spirituală de credință și fără voință proprie*”, deaceea statul nu se poate sprijini pe el.

Neamul sau națiunea însă, fiind ceva definit, „*cu identitate istorică, cu omogenitate biologică și psihologică, cu unitate spirituală, cu voință și putere proprie*”, este singurul capabil de a-și crea o expresie politică proprie în statul național, reflecție a specificului său etnic.

Sprijinindu-se pe *ethnos*, statul de mâine nu poate fi decât *stat etnocratic*. El va înlocui democrația cu etnocrăția și va da o nouă organizare societății naționale, transformând-o în bloc solidar românesc pe baza principiului etnocrăției corporative.

Statul etnocratic se deosebește profund de statul democratic și de cel proletar prin faptul că el se sprijină pe spiritualismul creștin și național.

Neamul nostru s'a născut creștin, deaceea legea creștină e temelie de stâncă pe care vizionarul *Nichifor Crainic* o așează la baza construcției grandioase a statului etnocratic. „*Legea lui Hristos e legea statului*”, e principiul cardinal al noului stat. Religia creștină nu va mai fi considerată simplă „*afacere personală*” ca în democrație și nici „*depozit de opium*” ca în marxism. Ea e legea supremă care va imprima ritmul de viață nouă în statul etnocratic.

Respingând absurdă teorie a materialismului istoric pe care statul proletar o așează la temelie sa, etnocratismul e profund spiritualist. Toată acțiunea de educare și de modelare a sufletului românesc, va fi însuflețită de această concepție. Cultura, morala, arta, legile, viața economică și politică, vor fi pătrunse de această concepție de viață.

Statul etnocratic, plecând dela principiul: „*Nu clasele, ci profesiunile sunt funcțiunile organice ale națiunii*”, respinge teoria democrato-marxistă despre alcătuirea națiunii din clase sociale și înlocuiește cu teoria corporațiilor. El consideră națiunea ca fiind compusă, nu din clase, ci din categorii sociale, care sunt atâtea la număr, câte funcțiuni vitale îndeplinesc în marele organism al națiunii. El privește națiunea în ansamblul ei și nu-i scapă nici una din funcțiunile organice care-i alcătuiesc viața ei totalitară.

Teoria claselor aparține doctrinelor liberaliste, socialiste și comuniste. Ea a fost necesară pentru a justifica tendința de dominație a unei clase, împotriva celorlalte. Teoria corporațiilor pe care se sprijină statul etnocratic, consideră egal îndreptățite la viață toate profesiunile. Nici una nu este superioară după cum nici una nu este inferioară. Toate îndeplinesc funcțiuni specifice în stat, complectându-se una pe alta și slujind împreună viața națională deaceea între ele nu există ură sau dorință de exterminare.

Corporatismul nu poate fi aplicat însă *tale quale*, după cel italian. Spre deosebire de d-l *M. Manoilescu*, autorul lucrării: „*Secolul corporatismului*”, d-l *N. Crainic* preconizează un *corporatism rectificat*.

Breasla noastră veche, spune el, era cămașa de zale a trupului național. Era carapacea de apărare a profesiunii respective împotriva tuturor paraziților. Fiind o instituție cu caracter creștin și național, în ea nu putea intra elemente de altă „*lege*”.

Revoluționarii pașoptiști, desființând breslele, au permis înstreinarea lor. Industria și comerțul românesc sunt astăzi aproape complect în mâini streine deaceea, a adoptat corporatismul d-lui *M. Manoilescu*, oricât de pur ar fi el, înseamnă a consolida regimul burghez liberal cu toate con-

secințele lui nefaste pentru stat, consfințind în forme juridice dominația streinilor fără țară. Corporatismului italian nu i se pune problema minoritarilor și a evreilor, cum ni se pune nouă, deaceia nu-l putem adopta decât rectificat de principiul proporționalității numerice.

„O națiune nu este stăpână în casa ei decât atunci când energia ei creatoare pulsează în toate categoriile de muncă, deaceia statul etnocratic va institui în organismul social un nou regim de drept al muncii, intronând principiul proporționalității numerice după criteriul etnic, în toate profesiunile manuale și intelectuale ce alcătuiesc viața națiunii“.

Democrația a fost incapabilă de a apăra caracterul etnic al statului național. Ea a deschis larg porțile înstreinării neamului. Partidismul politic a devenit repede prizonier al iudaismului.

Statul însă e creat de națiune, cu puterea, cu voința și sacrificiile ei. El este expresia voinței de a trăi a națiunii. Minoritățile din sânul neamului, sunt dușmanii statului. Ele recunosc numai formal autoritatea statului, deaceia, statul fiind creația exclusivă a neamului românesc, el și numai el, trebuie să fie stăpânul lui. Și dacă în organismul social se poate admite proporția numerică, în organismul oficial al statului nu pot fi admiși decât români de sânge. Existența trecută, prezentă și viitoare a statului național, se sprijină numai pe sufletul pe energia și pe jertfa românilor, deaceia românul trebuie să fie stăpânul statului său. România trebuie să fie a Românilor și numai a Românilor.

Acolo însă unde programul statului etnocratic este cu adevărat salvator, este atunci când se apleacă cu grijă asupra clasei muncitoare, precunizând *„proprietatea individuală pentru fiecare muncitor“*.

Analiza problemei muncitorești și soluționarea ei, sunt de dreptul geniale.

Democrația fiind cantitativă iar muncitorimea noastră fiind o minoritate disparentă neputând să-i aducă un număr prea mare de voturi, a fost ignorată și părăsită în ghiara socialismului și comunismului internațional.

„Crima regimului capitalist burghez e că a disprețuit pe muncitor ca pe un paria al societății și l-a lăsat pradă aventurierilor socialiști și comuniști“.

Muncitorul nostru a fost înregimentat în armata proletară, anti-familiară, anti-națională și anti-religioasă. El a fost anexat idealurilor lui Israel care este, aproape exclusiv, organizatorul și propagatorul marxismului. Sedus de iluzia raiului materialist, el crede că luptă pentru o soartă personală mai bună și nu-și dă seama

că este o biată unealtă inconștientă în mâna Internaționalei iudaice.

Statul etnocratic, considerând muncitorimea ca pe una din cele mai importante profesii, vrea s'o smulgă din ghiarele marxismului și s'o reintegreze în comunitatea națională. Muncitorul e fratele nostru. Ciocanul lui trebuie să cadă, nu pentru a sfărâma Patria, ci pentru a o înălța și a o face mai frumoasă. Smulgerea lui din brațele marxismului, și reintegrarea lui în ansamblul național, e prima datorie a statului etnocratic.

Marxismul a descreștinat, a desromanizat și a abstractizat pe muncitorul român, făcând din el o fiară apocaliptică în care s'a intrupat stihia distructivă a iudaismului. Fiecare ins câștigat de marxism, constituie un furt în averea umană a neamului. Fiecare om căpătat de socialism sau de comunism devine un dezertor și un dușman al statului.

Statul etnocratic, considerând că muncitorul face parte integrantă din sângele și din sufletul națiunii, va pune capăt jafului în averea vie a neamului și va readuce la mamă pe toți fiii rătați ai săi. În locul utopiei marxiste care urmărește desființarea proprietății individuale și proletarizarea universală, el vine cu o soluție nouă: proprietatea individuală pentru fiecare muncitor.

„Marxismul zice: toată lumea trebuie deposedată de proprietatea individuală, pentru că tu, proletar, n'ai proprietate. Statul etnocratic, afirmă: modul firesc de a trăi e ca toată lumea să aibă proprietate individuală, deci și tu, proletar, trebuie să ai cel puțin o casă a ta“.

Proprietatea individuală pentru muncitori este o soluție dreaptă și firească. Ea dă satisfacție instinctului de proprietate și pune capăt războiului dintre capital și muncă. Prin ea, statul etnocratic întărește solidaritatea etnică și face operă de dreptate socială și de salvare națională, reintegrând muncitorimea în trupul nostru și în sufletul Patriei.

*

Soarele României Noi, a început să se înalțe la orizont.

Noua constituție din 24 Februarie 1938, realizează două din reformele fundamentale ale statului etnocratic: *Intâietatea elementului etnic la conducerea statului și parlamentul corporatist.*

Art. 27 spune: *„Numai cetățenii români sunt admisibili în funcțiunile și demnitățile publice, civile și militare, ținând seama de caracterul majoritar și creator de stat al națiunii românești“*, iar art. 61-62, vorbind despre reprezentanța na-

țională, introduce *principiul muncii și valorifică profesiunea în locul partidelor politice.*

Punând capăt supralicitărilor demagogice, haosului și anarhiei democratice de până acum, noua constituție înlesnește trecerea dela democrație la etnocratie, dela statul democratic la statul etnocratic.

Prin ea, M. S. Regele a realizat o reformă de importanță epocală în istoria neamului, devenind ctitor de țară nouă și dovedind încă odată că monarhul este primul străjer al destinului Patriei iar monarhia este funcția esențială a vieții naționale, axa românismului.

Salvând Patria în unul din cele mai grele momente ale existenței sale, dărâmand idoli falsi,

răsturnând instituții perimate, schimbând și prefăcând complect așezământul nostru de Stat, M. S. Regele *Carol II-lea Consolidatorul*, întregeste mareașă operă a înaintașilor săi: *Carol I Fondatorul și Ferdinand I Desrobitorul.*

Noul stat românesc, statul etnocratic, angajând întreaga națiune, prin profesioni, la munca de creație și consolidare a Patriei, sub tutela, autoritatea și strălucirea coroanei regale care simbolizează gloria neamului și permanența conștiinței românești, va deschide o epocă nouă în viața neamului nostru care va rămâne în istorie *sub numele de: Epoca de aur a Regelui Carol II.*

G. I. IACOB

C R O N I C A L I T E R A R Ă

VASILE BĂNCILĂ: LUCIAN BLAGA ENERGIIE ROMÂNEASCĂ. — Ceeace te impresionează în primul rând în cartea aceasta a d-lui Băncilă e nobleța gestului sufletesc din care crește. Fiindcă pe cât e de frecvent aiurea, e pe atât de neobicită la noi. Mai ales dela război încoace, exegeza operelor și personalităților noastre de cultură e cu totul lipsită de căldura entuziasmului pornit din pura și simpla bucurie a spiritului. O nefastă penetrație a metodelor iudaice de luptă, — aici mai facilitată decât oriunde de predispozițiile noastre meridionale către hartă verbală violentă, depășind malițiile critice, — a transformat pe nesimțite normala expresie a acceptării valorilor și a repudierii mediocrităților într'o savantă strategie, cu totul alte obiective decât victoria adevărului. O strategie constând din a impune prin excesive clamori de admirație pe „ai noștri“ și a distruge printr'o lașă conspirație a tăcerii pe ceilalți. Fi-rește, un astfel de entuziasm de porunceală se consumă foarte repede, în simple notițe anonime, în foiletoane de gazetă sau cel mult într'un capitol dintr'o istorie literară ce nu are alt scop decât de a înfățișa pe „maestru“ și pe acoliții lui ca unica realitate spirituală în țara asta.

Astfel că mai niciunul din creatorii noștri de după războiu n'a fost învrednicit cu un studiu mai amplu al operei sale, — în afară de acelea câteva iscate numai din ambiția de a dărâma și de a face șgomot cu orice preț.

Trebue să recunoaștem însă că la acest rezultat a contribuit și sinistra turmă de editori pe cari îi avem. Editori cari vânează numai romane pornografice ca să câștige sută la sută sau cari, șmecheri, scot ochii bieteii culturii ro-

mânești editând compilații neghioabe despre Buda, Confucius și Maria Antoaneta. Iar ca să-și vadă tipărită o carte de valoarea imensă a celei despre Lucian Blaga, d-l Băncilă trebue să se sbată aproape doi ani împreună cu d-l Ion Chinezu, conducătorul revistei „Gând Românesc“, ca să o întruchipeze sub formă de extras, după ce însuși d-l Blaga a trebuit să-și tipărească singur, până mai deunăzi, operele.

Cartea d-lui Băncilă e astfel aproape unică la noi. O monografie masivă depărtată cu totul de recele spirit universitar, — care e în deosebi înclinat spre această formă de cercetare. E dimpotrivă, crescută dintr'un iluminat entuziasm, care pulsează viu în orice gând și în orice frază a ei. Astfel, deși aridă în preocupările ei ea cucerește lesne pe cetitorul cel mai puțin pasionat de abstracție, prin puternicul ei farmec stilistic care izvorăște nu numai din talentul știut al d-lui Băncilă ci și din căldura cu care întreg sufletul autorului, adunat ca într'o ritmică bătaie de inimă, participă la efortul de înțelegere a subiectului.

De altfel și structura spirituală a d-lui Băncilă e rară la noi. Pentru d-sa nu există obiecte neutre de studiu, pe cari să le poată contempla calm. Mai toate eseurile d-sale sânt acte de aderență aproape totală, plină de căldura dragostei, la problema luată în cercetare. Avem impresia că n'ar putea să scrie despre ceea ce nu iubește, — deși un redevabil polemist apare câteodată din paginile sale; apare însă pentru a apăra cu o finețe extrem de acidă atitudinii cari îi sânt aproape de suflet.

D-sa apoi nu e omul problemelor cu majuscule, ca atâtia esești dela noi. Fiindcă pentru d-sa subiectul meditației e punct de plecare,

și nu de a ajunge, nici scop în sine. Sânt unii, mai ales la noi, cari pleacă spre tărâmul ideilor știind doar unde trebuie să ajungă; sânt mulți, mai ales în occident, cari pornesc cu un întreg itinerar amănunțit, făcut dinainte; sânt alții, puțini, cari încep având doar certitudinea punctului de plecare. Dintre cei din urmă e și d-l Băncilă.

I se poate raporta și d-sale profunda observație, — una din tumultul impresionant de gânduri care roesc în această carte în jurul temei esențiale, — pe care o face constatând modul aparte de creștere a operei filosofice a d-lor Blaga și Rădulescu Motru. Ea s'a împlinit treptat, urmând o neștiută logică interioară adâncă și nu un plan organizat lucid dinainte. O creștere în culburi, în roiuri, un fel de butășire spiritală, — spune d-l Băncilă, — care se vedește ca un mod specific de creație a noastră, impus de străvechi obicinuințe de viață organică și patriarhală, cari se mai păstrează astăzi în straturile profunde, în cari dospesc puterile creatoare ale firii noastre. Acest chip de creștere prin roiuri de gânduri se observă și în esseiștica d-lui Băncilă. Tematica ei nu e scop în sine, ci punct de plecare mai mult. Că de astă dată acest punct e unul de înălțimea operei d-lui Blaga, — e o consecință firească a rodnicei admirații pe care o poartă în suflet d-l Băncilă personalității acestui gânditor singular, dar e și o întâmplare rară în esseiștica d-sale. De astădată e un itinerar în altitudine, pe care d-l Băncilă îl parcurge fără aparența unor mari eforturi, — creind o operă care depășește cu totul simpla exegeză, izbutind împlinirea unei puternice viziuni personale, — o viziune caracterizată printr'o tumultuoasă bogăție de nuanțe ale ideii, printr'o expresie robustă și excesiv de bogată în același timp și printr'un cald lirism al înțelegerii, — alături de creația lapidară, sever reținută a d-lui Blaga. Altădată însă d-l Băncilă ajunge la împliniri tot atât de înalte, de îmbelșugate și de personale, pornind de la discuția unei simple cărți de tactică militară sau de pedagogie, — așa cum cititorii noștri știu că i s'a întâmplat de multe ori chiar în paginile „Gândirii“.

De altfel chiar și în cartea de față d-l Băncilă își depășește tema, — evident nu în altitudine, ca să zicem așa, ci în suprafață — și cu foarte fecunde rezultate. Exegeza gândirii d-lui Blaga se transformă în desbateri, pline de sugestii dacă nu în totdeauna categorice în concluzii, ale marilor noastre probleme de orientare spirituală.

Astfel cel dintâi capitol, închinat *Problemei și metodei* cărții, aduce, — în afara temei lui e-

sențiale care constă în stabilirea diferitelor puncte de vedere din cari poate fi considerată filosofia d-lui Blaga, — câteva necesare precizări asupra raportului între specific etnic și universal, și o largă și prețioasă discuție a raportului dintre etnic și filosofie. Cel de-al doilea: *Etnicul în cadrul biografic*, urmărind în amănunt complexul de împrejurări ereditare și biografice cari au făcut din personalitatea d-lui Blaga una din cele mai pure și mai puternice expresii ale etnicului nostru, — d-l Băncilă are prilejul de a ne înfățișa magistral o nouă și surprinzător de justă înțelegere a lui Maiorescu. Pentru d-sa, olimpianismul și sterilitatea filosofică a lui Maiorescu ascundeau disperarea nepuinței de a-ș. Înălța gândirea sub un cer metafizic, așa cum îl împingeau tăcutele structuri ancestrale, și nu i-o îngăduia tirania pozitivismului occidental de atunci. E în acest capitol și o bună precizare, — însă exagerat de sumară, — a raportului dintre d-l Blaga și mișcarea „Gândirii“.

Capitolul trei, hărăzit *Viziunii și categoriilor cunoașterii românești*, e atât de masiv și de personal încheșat, încât poate fi privit și ca un studiu aparte. E cea mai largă și cea mai profundă încercare de până acum de a descifra coordonatele principale ale gândirii populare românești. Ele îi pot părea unui cetitor neinițiat în problemă, — uneori ca linii trasate cu excesiv entuziasm și cu multă contribuție personală a d-lui Băncilă în împlinirea lor, numai fiindcă d-sa n'a putut să le adauge toată documentară trebuincioasă. Documentarea aceasta ar fi mărit până la imposibil proporțiile capitolului. Nu ne putem opri aici exprimarea regretului de a nu fi găsit în astătoamnă un editor pentru studiul nostru care, început încă în 1936 prin eseul „O viziune românească a lumii“ publicat tot în revista „Gând Românesc“, a căutat să înfățișeze cu toată documentarea necesară, modul organic de gândire al țaranului nostru. S'ar fi văzut din el cu prisosință că d-l Băncilă n'a făcut decât să desfere cu maximă sobrietate realități evidente în gândirea noastră folclorică.

Al patrulea capitol, inima cărții, urmărește corespondentul acestor categorii ale cunoașterii românești în gândirea d-lui Blaga. Așa închinat cum e cu totul personalității d-lui Blaga, totuși el deschide larg poarta unor desbateri adiacente, cari au și început prin comentariile cari s'au făcut până acum în jurul cărții d-lui Băncilă. Cea dintâi cată să lămurească întrucât gândirea noastră țărănească poate fi identificată cu gândirea noastră etnică. I s'a contestat această identitate, în numele orașului nostru, care a dat și el până acum câțiva creatori autentici dar cu totul depărtați de spiritul popular. Pusă astfel problema

însă, e așezată cu artificiu pe temelii greșite. Nu e vorba aici să facem diferențieri ci dimpotrivă, să descifrăm dacă există un mod organic de a gândi, mai mult sau mai puțin valabil pe tot spațiul nostru etnic. Pentru a-l descifra, mergem acolo unde el poate apărea mai pur, mai ferit de influențe străine. Vom apela deci la țăran și nu la orășeanul suprasaturat de influențe occidentale. Nu e o problemă de atitudine, ca în *Sămănătorism*, ci o simplă problemă de metodă, impusă de realitățile noastre culturale specifice.

A doua problemă e cea a raportului dintre categoriile logicului etnic descifrate astfel și cele ale gândirii d-lui Blaga. În discuția ei, d-l Băncilă a fost acuzat că inferiorizează opera d-lui Blaga asimilând-o spiritului rural. Acuzațiile, e drept formulată ambiguu, dar nu mai puțin eronată în șovăielile ei voite. D-l Băncilă a accentuat că nu identifică două structuri spirituale ci numai descifrează linii care se prelungesc și mai ales *cresc imens*, din una în cealaltă.

Accentul cade și mai hotărît în cel de-al șaselea capitol, în care opera d-lui Blaga e înfățișată nu numai ca nesubordonându-se gândirii rurale, nici logosului etnic, ci *corectând etnicul*. Aici are loc o amplă și revelatoare dezbateră a destinului adevărat al *omului mare*. Rezultatul ei e o viziune cumpănită și firească a acestui destin, care nu e închipuit nici romantic ca așezându-se deacurmezișul istoriei neamului său, nici pozitivist ca o simplă expresie a tendințelor rasei sale, ci ca un copac vânos care crește din solul său dar în același timp îl îmbogățește și îl schimbă prin așternerea an de an a frunzelor și roadelor sale.

Statura românească și totuși demiurgică a lui Blaga apare cu atât mai înaltă în viziunea d-lui Băncilă cu cât în capitolul anterior, de discuție a *filosofiei practice* a d-lui Blaga, exegetul său a pus inedite și mari accente pe dinamica eroică ce crește din concepția filosofului despre rău ca principiu existențial, și despre *creația de cultură* ca destin tragic și eliberator totodată al omului.

Un activism puternic dar nobil, un optimism ușor întristat dar robust, cresc astfel din geometria lapidară a gândirii d-lui Blaga. Amândouă sânt demonstrate întâi prin însăși arhitectura măreață a creației d-sale. Caracterul ei major, încrederea neclintită în puterile și valorile spiritului nostru etnic pe care ea o aduce, convertirea viziunii răului existențial în dinamicul concept al destinului singular, de creator de cultură, al omului în lume, — toate sânt mari corective pe cari personalitatea d-lui Blaga le aduce, fără o pedagogie preconcepută dar cu

uriaeșe roade încă de pe acum, unor laturi deficitare ale duhului nostru etnic.

Văzându-l atât de înalt și de puternic, acuzația că l-ar diminua prin înfățișarea ca simplu rapsod al unei mentalități populare, adusă d-lui Băncilă apare negreșit ca ridicolă.

Cartea d-sale e astfel nu numai înfățișarea demnă de ea a unei mari personalități, dar și o splendidă dezbateră a problemelor românismului în esența lor, și mai ales o mare lecție de mândrie și de optimism pentru noi.

Pentru a izbuti astfel, d-l Băncilă a venit cu o risipă impresionantă de talent și cultură. Ne vom îngădui să ne scutim de truda, — după noi de prisos, — de a le reliefa cetitorilor „Gândirii”, cari le cunosc bine din înseși atâtea dintre paginile acestei reviste.

Nu ne putem însă stăpâni de a nu ne însemna invidia față de marile posibilități de critică literară desvăluite de multele pagini în cari d-l Băncilă cheamă tâlcurile creației poetice a d-lui Blaga în ajutorul înțelegerii filosofiei sale. Paginile închinat poeziei, teatrului și limbii d-lui Blaga, sânt fragmente magistrale de analiză literară.

Abordând o temă atât de severă, d-l Băncilă a izbutit astfel nu numai o carte mare dar și o demonstrație splendidă, în modestia și involuntarul ei, a complexității talentului și posibilităților d-sale de creație.

Rămâne acum ca și lumea noastră de cultură să îi dea puțința să creeze, asigurându-i liniștea necesară și o bună și certă înfățișare în lume a ceea ce va crea.

* * *

ION CONEA : DIN GEOGRAFIA ISTORICĂ ȘI UMANĂ A CARPAȚILOR. — Cartea d-lui Băncilă despre duhul românesc văzut în Lucian Blaga nu e singură. Nu e o bunăvestire. Sânt tot mai multe semnele cari arată că din faza de proclamare iluminată și de exaltare lirică a specificului nostru etnic, am trecut la faza de lentă, amănunțită și sigură cercetare, chiar cunoaștere a lui. O întreagă literatură științifică se încheagă modestă dar temeinică în jurul fenomenului românesc. Multe din aceste studii nu ajung până la noi, la acest post de observație mai mult literară. Totuși cele pe cari le știm, sânt destule ca să întărească această convingere.

Avem sub ochi bunăoară, — alături de cartea de atâtea bogate sugestii de istorie și de actualitate totodată a d-lui Anton Balotă : *Satul, nucleu de viață românească*, despre care va vorbi în numărul viitor al „Gândirii” cu calda

lui înțelegere pentru etnicul nostru fratele de luptă Niță Mihai,— un studiu tot atâta încărcat de roadă al d-lui Conea despre câteva aspecte din Carpații noștri și mai ales despre tâlcul lor. D-l Ion Conea e unul din rarii oameni de știință dintre cari atâția totuși ne-ar trebui. E din aceia cari și-au dat seama că „știință românească” nu se poate face numai după cărți, arhive și muzee. Că ele trebuiesc permanent confruntate cu realitatea vie a țării, care rămâne încă cea mai vastă arhivă de certitudini, atât pentru prezentul cât și pentru trecutul nostru. Metoda d-sale e aceea unei laborioase informări în bibliotecă verificată în toate amănunțele ei pe teren și abia după aceea organizată către concluzii. Pe d-sa, știința geografică îl coboară către pământul țării, într'o cutreerare plină de dragoste ca și de grijă pentru amănunțele toponimiei și etnografiei sale și de aici îl ridică spre temeinice înțelegeri și îndrăznețe sinteze de istorie românească veche.

Un exemplu grăitor de ceea ce poate da d-l Conea lucrând astfel, e capitolul principal al cărții de care vorbim, hotărît cercetării acelor tainice urme de străvechi bălciuri românești pe vârfuri de munte: *nedeile*. Sărbători și târguri totodată, prilejuri de încheieri de tranzacții între locuitori foarte de departe unii de alții dar mai ales de petrecere și de începuturi de idilă cari să ducă la căsnicie pentru tineret, *nedeile* au rămas, din mulțimea lor, perpetuate doar în câteva, dintre cari cea mai cunoscută, pătrunsă și în literatură, *Târgul de fete pe Găina* nici nu mai poartă acest nume. Mai aproape de numele, de semnificația și de rânduielile ei străvechi, e *nedeia* din Poiana Muierii, de pe lângă izvoarele Lotrului.

Acestea sânt însă doar urme rare dintr'o realitate extrem de bogată și de veche, pe care o descifrează d-l Conea în munții noștri. Dispariția ei în unele locuri e destul de recentă se pare, deoarece, amintirea mai persistă în vorba bătrânilor. Uneori amintirea e cu totul lucidă ca aceea a oamenilor din Vaideeni Vâlcii, cari au tradiția că odată pe muntele *Nedeia* dela Izvoarele Oltețului, a fost târg mare, care a fost „coborît” apoi în sat. Alteori, amintirea e mai obscură, ca în strigăturile din Poiana Sibiului, cari trimit pe flăcăii cari n'au iubită în Smida Mare și Smida Mică, deși aceste nume sânt azi doar alor doi munți fără alți oaspeți decât ciobanii.

De cele mai multe ori însă amintirea e atât de infundată în timp încât nu mai e păstrată decât de toponimie. O mulțime de munți cu acest nume grăitor, *Nedeia*, sânt presărați în tot lungul Carpaților noștri. D-l Conea observă însă, — cercetând terenul, nu hărțile noastre cari le

pocesc felurit numele, uneri în Nedelea și chiar în Negoii, — că frecvența acestor nume e mult mai accentuată în jurul celor două mari noduri de munți pe cari le avem noi: acel al Rodnei și acel al Retezatului. Munți cu vârful șes de tot sau cu o față cu totul domoală, așternută cu iarbă odihnitoare, numai buni ca locuri de adunare și de petrecere, în bătaia soarelui generos și a vântului răcoritor de totdeauna al înălțimilor, — munții cu numele acesta stau ca o cingătoare a nodurilor principale, revărsându-se către ținuturile de puternică populație românească de azi dela poale. Intocmai așa cum, din acești munți se vor fi revărsat odată cei cari au constituit nucleele principatelor românești. Diploma din 1247 ne arată Masivul Banatului ca în-cins de Knezate și Voievodate românești dintre cari se va ridica mai târziu al lui Litovoi, iar dincolo, — din basinalul Maramureșului de sub piscurile Rodnei către depresiunea Dornei, va curge ca o apă din ce în ce mai mare descălecatul dintâi al Moldovei. „Cele două principale nucleee, — ca să-i dăm cuvântul d-lui Conea în-sus, — ale istoriei noastre se închiagă, ca să ne exprimăm astfel, în cele două noduri sau masive mai compacte ale arcului nostru carpatic”... Și chiar la capetele lui, am adăuga noi.

Dar atâtea nume de *Nedeia* date în aceste masive unor munți de peste 1500 altitudine, nume atentând în străvechi acolo târguri cel puțin tot atât de însemnate ca târgul de fete de pe Găina, — arată că odinioară poporul nostru a fost și mai legat de munte ca astăzi, că el a fost extrem de populat până la înălțimi mari.

Istoria ne arată că neamul nostru a roit dela poalele lor. Toponimia, așa cum o descifrează d-l Conea, demonstrează clar că înainte de istorie el a crescut tare pe șesurile largi ale munților.

Încă odată, muntele se dovedește astfel leagănul trupului și sufletului nostru etnic.

* * *

EMIL BOTTA : TRĂNTORUL, — însemnam cu bucurie în cronica trecută zodia bună sub care reintră nuvela noastră. Sfârșitul unei crize datorită nu atât unei sincope firești a vitalității genului la noi, cât unei neghioabe prejudecâți editoriale. Crezând doar în destinul romanului, editorii noștri au izgonit nuvela nu numai din cărțile lor ci și din revistele noastre, — fiindcă îți trebuia în adevăr un eroism al creației ca scriitor pentru ca să trudești cu certitudinea că ceea ce vei izbuti nu va găsi editură.

Deocamdată reintrarea în nuvelă se face pe calea fantasticului. E o cale nimerită pentru re-

împăcarea nu atât a publicului cititor cât a scriitorilor înșiși cu genul. Muvela e un gen de maxime rigori, atât în tehnica de construcție cât și în structura ei stilistică. Ea cere cu neînduplecare însușiri categorice de arhitectură, atât a materialului cât și a frazei, — mult mai mult decât romanul, care își poate răscumpăra mai toate păcatele printr'o robustă respirație de viață. Ca atare, nuvela nu e numai un perfect laborator de ucenicie literară, cum se crede la noi de obicei, cât cere ea însăși o bună ucenicie.

Rigorile acestea se împutinează pe tărâmul nuvelei fantastice. Dacă ea construiește lumi imaginare, — i se cuvine implicit arbitrarul însuși al genului. Dacă se mulțumește să transfigureze realitatea prin tumultul fanteziei, libertatea de construcție și de expresie e și mai sever îngăduită.

Proza fantastică a d-lui Emil Botta, e de această ultimă categorie. E o soră cu totul bună a poeziei sale. Amândouă sunt darurile de preț pe cari ni le face fantezia — e o mare putere creatoare a acestui poet care poartă cu sveltețea tinereții un foarte adânc, — până la tragic, — sentiment al izvoarelor de umbră ale vieții.

Proza sa are astfel un caracter miniatural și cosmic totodată. El e creat printr'o repede vălurire de amănunte concrete mici și fermecătoare într'o rapidă și largă desfășurare de vis. Ca să întâlnim altundeva acest aliaj rar, trebuie să străbatem o bună distanță literară, până la romantismul englez, așa cum izvorăște el din scîlpătul robust și grațios totodată al imaginației lui Shakespeare atunci când ea se joacă cu visul ori cu fabula, până la viziunile aeriene dar nelipsite de freamătul viu al naturii, ale lui Shelley:

„Mă sfădisem camaraderește cu sălciile fiindcă erau mai pletoase decât mine, legasem prietenie la toantă cu plopul, întrebasesm ciocărlia dacă mai are mult de mers până la cer și norodului de pești prizonieri în plasa năvoadelor le-am făcut povești consolatoare“ (pag. 55).

Spiritul d-lui Emil Botta însă nu e deloc înclinat către idilă. E în el, acea înrăită luciditate modernă care îl diferențiază. Nu mai vede în viață feerii sosite de „dincolo“, ci balele mecanice, al căror regisor meschin și înșelător lui însuși este omul:

„Furtuna bătut la poarta spitalului nostru. Am auzit-o cum scutura grilajul, cum tropotea ca o henghelie fără azil, cum lătra, cum miordăia, cum urla desfătat ca animalele în sat. Ea trase clopotul de alarmă și ecoul se plimba boierește și gardienii umblau să-l prindă și să-i zădărnicească amploarea“ (pag. 19).

De aceea oamenii cari asistă la acest spectacol regizat de ei înșiși ca să-și reamintească miracole din tărâmul de dincolo de luciditate, miracole în cari ei nu mai cred, — sunt cu toții în mod profund răi: eroul, același al celor șase nuvele, ca și personagiile de pe lângă el:

„Bravo, exalta Doamna. Iată o moarte foarte oportună. Dacă nu se producea, trebuia să divorțez. Și-mi sunt nesuferite consiliile cu avocații“... (p. 63).

Sub jocul viu de focuri mici ale fanteziei poetice care o animă, cartea d-lui Emil Botta aduce, ica și poezia, fărâme din tragica desbatere de conștiință a vremii noastre. Ne pare rău că spațiul nu ne îngăduie acum s'o reliefam mai bine.

OVIDIU PAPADIMA

C R O N I C A M Ă R U N T Ă

GR. TĂUȘAN a isbutit să rămână în viața scrisului un singuratic. Una din cărțile sale poartă în titlu această autodefiniție: „Opiniile unui singuratec“. I-am putea spune: un filosof rătăcit în ziaristică, dacă din această rătăcire ziaristica n'ar fi câștigat ca nivel și ca distincție.

A debutat în tinerețea-i studiosă cu o lucrare despre „Filosofia lui Plotin“, alegere care desvăluia preocupări singulare și un gust foarte subțire pentru un domeniu de gândire cu totul neexplorat de filosofii noștri. De atunci și până acum neoplatonismul în românește nu e cultivat decât prin acea carte unică a d-lui Gr. Tăușan. Ea sugera o carieră universitară care, totuși, n'a fost, spre paguba unei activi-

tăți întrerupte, care ar fi putut îmbogăți cultura noastră intelectuală.

Stilistul agreabil și limpede a coborât astfel dela Eneadele lui Plotin, la efemeridele ziarului și ne-a dat un redactor cu metodă personală, pentru care accidentul cotidian e un pretext binevenit de căutare a sensurilor permanente și de rechemare în actualitate a ideilor filosofice. Ziaristica îndelungată a d-lui Gr. Tăușan e un continuu fapt de cultură și o înnobilitare a presei. A te sui în Olimp și a sufla de-acolo cu poleiu de aur peste micile bucurii și peste marile răutăți ale zilei, iată sarcina pe care o îndeplinește spiritul fin al acestui om foarte discret și foarte amabil.

Ultima sa carte, NUANȚE FILOSOFICE, e adunată, cași celelalte care au precedat-o, din risipa zilnică a scrisului. Date comemorative din viața marilor filosofi și scriitori slujesc ca pre-texte pentru calde evocări și interesante reflecții, pentru revizuri și puneri la punct din partea unui spirit familiar cu sistemele de idei și dotat cu un remarcabil simț al valorilor. E o calitate rară, care dă scrisului d-lui Gr. Tăușan dreptul de călăuză pentru cetitorii neînțiați în ierarhia valorilor filosofice, deși cartea e alcătuită cu metoda ziaristului, iar nu cu disciplina academică.

Veți găsi bunăoară câteva pagini de sigură caracterizare a lui Sigmund Freud, a cărui vogă zgomotoasă și exagerată până la nebunie e asemănată cu aceea, tot așa de epocală și de vremelnică, a lui Cezare Lombroso. Mi-a plăcut din acelaș loc dreapta judecată asupra evreului pervers, de modă moartă astăzi, care nu vedea în cele mai înalte expresii ale geniului omenesc decât forme de degenerări: „foiletionistul superficial ce se numia Max Nordau“. În schimb, d. Gr. Tăușan vorbește cu adevărată devoțiune despre Socrate, despre Kant, despre Spinoza, Virgiliu sau Leopardi. O contribuție personală, de preț, se desface din considerațiile asupra „specificului spiritului latin“, un minunat capitol al acestei cărți.

Am regăsit în altă parte, cu regret, repetată vechea și falsă aserțiune *credo quia absurdum*, pusă de obicei pe seama lui Tertulian, când e știut că nicăieri în opera marelui apologet al creștinismului nu figurează această expresie. Disciplina filosofică a Bisericii, care e foarte veche și care se numește *teologia afirmativă*, se întemeiază tocmai pe afinitățile sau asemănarea rațiunii umane cu rațiunea divină; și ceace se numește astăzi știința apologetică nu e altceva decât rodul acestei concepții. În teologia afirmativă, credința nu e socotită în niciun caz ca o absurditate pentru rațiunea logică, ci rațiunea funcționând după legile drepte ale spiritului și ale adevărului e socotită ca ducând direct la lumina supranaturală a credinței. De altfel, în dogmatică unul din principiile călăuzitoare e „rațiunea sănătoasă“, iar rațiunea e considerată sănătoasă când pentru ea credința nu apare ca o absurditate, ci ca o putere care dilată și subțiază facultățile superioare ale sufletului.

Ochestrarea aceasta ar necesita însă o discuție de largă extensiune, ce nu poate avea loc într-o simplă notiță, în care ținem numai să semnalăm una din falsele aserțiuni, care circula încă în domeniul culturii intelectuale din obișnuință necontrolată. Repetând-o, d. Gr.

Tăușan nu face caz de ea decât în două rânduri și jumătate pentru a-i opune următoarea propoziție: „Cred, pentru că liberul examen al rațiunii mele mă îndeamnă la aceasta, ar fi spus Socrate“. Dar, cum am enunțat în treacăt, ceea ce ar fi spus Socrate spune sus și tare de aproape două mii de ani metoda teologiei afirmative a filosofiei creștine, practică continuu dela Sfinții Părinți până la apologetii contemporani.

Cald în evocări și limpede în conturul pe care îl dă ideilor, d. Gr. Tăușan e un scriitor, care te face să-i regreți scurtimea reflecțiilor și a comentariilor filosofice. Eminența intelectuală e o însușire dominantă a stilului său. Desprind o singură frază frumoasă, care are multe surori în această carte: „*Homer putea creă un zeu nou pentru nevoile cadenței poetice și zeul sbura din vers la Panteon*“.

CULTUL EMINESCIAN ÎN BRONZ. Când eram mai tineri și mai entușiști, ne furase cutezanța să ridicăm lui Eminescu un monument de proporții gigantice în Capitala țării. Era prin anul 1925, abia după ce întemeiasem ziarul *Cuvântul*. Revoltați de atâtea mogâldețe în bronz, ce urîțesc orașul cu figuri politicaste, de fama cărora nimeni nu mai știe, voiam să dăm acestei revolte caracterul unei afirmații categorice a valorilor permanente în care s'a intrupat spiritul rasei și să simbolizăm gândul ce ne însuflețea în monumentul celui mai mare poet al nostru.

Comitetul de rigoare s'a făcut în pripă, fiindcă, nerăbdători, voiam să ajungem cât de iute la faptă, un apel vibrant a fost lansat prin ziar și nu știu câte liste de subscripție răspândite în toată țara. A fost o adevărată minune! Sumele au început să curgă de pretutindeni. Mișcătoare erau în deosebi contribuțiile școlilor primare, ale liceelor și nu mai puțin ale ofițerilor. Numai în câteva luni de zile se atinsese aproape milionul, iar monumentul era plănuț pentru prețul de cinci milioane.

Pe măsură ce soseau, sumele se și vărsau. Lumea cărturărească răspundea cu aceeași ardoare înflăcăratului nostru apel. Dar macheta monumentului întârzia mereu să iasă la iveală, amânările termenelor fixate veneau una după alta și, odată cu ele, entuziasmul comitetului inițiator scădea până când a dispărut. Viața și pasiunile ei au împrăștiat pe membrii frumoasei tovarășii, iar monumentul lui Eminescu a

rămas în Nirvana zădărniceii de unde vrusesem să-l scoatem superb și gigantic.

Din tot gândul ce ne într'aripase atunci nu s'a realizat decât bustul în bronz al poetului, așezat în curtea mănăstirii Putna, din inițiativa societății studențești „Arboroasa“ dela Cernăuți și cu sumele procurate de mine, care l-am și inaugurat în calitate de secretar general al Artelor și în prezența augustei Principese Ileana, astăzi Arhiducesă de Habsburg. Și s'a mai realizat ceva: evocarea epică din trilogia romanelor eminesciene, scrisă de Cezar Petrescu, care făcuse parte din comitetul dela început și care a ridicat astfel cel mai impunător monument literar în onoarea genialului poet.

D. N. Iorga, care, dacă nu mă înșel, fusese rugat de noi să facă parte din comitetul dela 1925, a reactualizat acum un an ideea, deschizând subscripția publică prin „Neamul Românesc“. Nu se mai simte însă repezițiunea însuflețită de altădată. Contribuția crește foarte încet. Pentru așezămintele dela Ipotești nu s'au subscris până acum decât 400.000 lei, iar pentru monumentul poetului în Capitală numai 392.000 lei. Puțin mai rămâne până în Iunie 1939, când se împlinesc 50 de ani dela moartea lui Eminescu, și, după semnele ce se văd, Capitala nu-i va avea nici atunci statuia.

Provincia, în schimb, s'a arătat mai sensibilă față de cultul ce-l datorăm poetului. Un bust s'a ivit în cursul anilor la Sân-Nicolaul Mare, în Banat, un alt bust la Cernăuți și o statuie la Iași, în fața Universității, ridicată de un grup în jurul lui Mihail Sadoveanu.

La Constanța, pe malul Mării, s'a repetat comod același chip dela Putna, iar acum în urmă altul nou, de sculptorul ardelean Moga, la Sibiu.

E interesant și mișcător să reținem că aceste două semne ultime de venerație a poetului se datoresc unor femei. Bustul dela Constanța își are ființa în inițiativa și în osteneala profesoarei Zoe Verbiceanu, cunoscuta autoare dramatică, — mutată în București, distinsa dascălă pune o nobilă și exemplară pasiune, împreună cu elevele sale, în grija pentru mormântul lui Eminescu. Faptul nu e vrednic numai de laudă, dar și de imitat. Sânt atâtea morminte uitate, de scriitori și de artiști, și atâtea mâini și inimi delicate în școalele noastre de fete, care ar putea sădi o floare și smulge o buruiană de pe țărâna zbuțumășilor și nefericiților vizionari.

Bustul dela Sibiu, inaugurat de curând, se datorește de asemenea inițiativei și trudei unei profesoare, Ecaterina Săndulescu, autoare a două volume de versuri din care licăre adesea lumini de poezie. Când am luat cunoștința de acest gând pios, n'am crezut totuși că o fragilă energie fe-

meiască îl poate duce singură la capăt, și iată că Sibiuul se onorează cu chipul poetului alături de acela al lui George Coșbuc desvelit cu câțiva ani în urmă.

Nobil și pilduitor cultul eminescian al acestor femei, El vine ca o muștrare tăcută și pentru noi, cei atât de târzieznici în fapta care să-l preamărească pe Eminescu în Capitala țării, și pentru condeiele bărbătești, ce-au înțeles să-i trivializeze memoria ca în romanele mucede ale d-lui Eugeniu Lovinescu.

OPERA LITERARĂ A REGINEI MARIA. Am vorbit în „Porunca Vremii“ despre însemnătatea literară a operei ce ne lasă augusta scriitoare adormită pentru veșnicie. Dar am făcut-o ocazional, ca pentru tristul ceas de atunci. Ceea-ce se poate constata e că prestigiul Reginei Maria umbrea pe marea scriitoare, care era și care rămâne. Poate din această pricină, care se numește cu alt cuvânt reticență respectuoasă ori sfială, n'avem încă în românește niciun studiu, care să ne înfățișeze fie în parte, fie în întregime, esența și semnificația acestei opere. E un gol în cultura și în educația noastră națională, pe care l-ar putea umple o carte de analiză și de construcție critică, închinată scriitoarei care a strălucit pe tronul României Mari.

Educația monarhică și dinastică a tineretului școlar se face la noi într'un chip prea uscat, prea oficial, prea protocolar. Nu numai viața Reginei Maria, dar opera Ei literară poate fi un izvor extraordinar de bogat în vivificarea acestei educații. Cărțile Ei conțin atâtea pagini și episoade din istoria noastră contimporană, vibrând de iubire și adâncă înțelegere pentru această țară și fremătând de pasiunea marilor zidiri politice, încât se pot extrage din ele fragmente antologice, care să figureze în manualele tuturor categoriilor de învățământ. Lamura operei Sale, introdusă astfel în școală, ar face ca Regina Maria să vorbească direct generațiilor tinere despre cea mai zbuțumășă, dar și cea mai măreață epocă din istoria românească.

Ce n'am da noi astăzi să avem o pagină educativă dela Mihail Vodă sau dela Ștefan-cel-Mare, din care monarhul să vorbească direct și nemijlocit urmașilor din neamul pentru care s'a trudit să-l înalțe! Regii și Reginele noastre ne-au lăsat totuși pagini minunate, pe care nimeni nu le utilizează în slujba învățământului. Faimoșii pedagogi, cari alcătuiesc cărțile de școală, preferă să vorbească în chip incolor despre regali-

tate, când sentimentul monarhic ar putea crește mai adânc, mai viu și mai omenesc dacă purtătorii glorioși ai acestei regalități ar vorbi direct noilor generații din paginile în care și-au așternut inima și judecata. Bucăți din memoriile Regelui Carol I, fragmente din opera Reginei Elisabeta, (mă gândesc cu dinadinsul la poeziile superb traduse de George Coșbuc), discursuri din momentele epocale ale Regelui Ferdinand; și cu deosebire extrase de înaltă lumină literară din cărțile Reginei Maria vor trebui să intre ca parte integrantă în materia învățământului românesc. Să dăm cuvântul Regilor să vorbească urmașilor despre această țară, pe care ei au făurit-o!

Dar opera Reginei Maria înfățișează încă o latură, ce solicită o deosebită grijă pioasă, dacă nu chiar o obligație neapărată. Și anume: această operă nu se mai găsește întreagă în circulație. Cartea *Țara Mea*, evocarea în colori de mare viziune a pitorescului și a sufletului României, tălmăcită cu o artă rară de N. Ionga, e de multă vreme epuizată. La moartea Suveranei niciun exemplar nu s'a găsit pentru a fi expus în vitrine. *Gânduri și icoane din vremea războiului* e altă carte ce se găsește cu greu și e tipărită în condițiile de mizerie ale anilor de după războiu. *Povestea vieții mele* e tipărită convenabil, dar la o editură particulară. Puternicul și atât de originalul roman *Măști*, ultima lucrare dată la lumină cu câteva luni înainte de moarte, a fost editat de o altă casă particulară.

Dar atât memoria Suveranei, cât și înalta valoare literară a operei Sale și nu mai puțin necesitatea de adâncire a sentimentului monarhic, despre care am vorbit, ne obligă la o frumoasă ediție națională a acestei opere, care ne vorbește despre Ea și despre noi într'un fel cum niciodată n'a vorbit un alt cap încoronat.

Cine ar avea oare mai multă îndreptățire să întreprindă această lucrare decât editura Fundațiilor Regale? Apelăm pe calea aceasta la secretarul general al lor, d. N. M. Condiescu, distinsul scriitor, care poartă în suflet un pios cult pentru marea Suverană, să ia inițiativa unei ediții naționale a operei Reginei Maria. A-i repune arta luminoasă, pe care ne-a lăsat-o, în circulația culturală a țării e un act necesar, ce corespunde sentimentului unanim de iubire și de admirație, pe care a știut să-l ridice ca nimeni altul în inima neamului nostru.

Cu acel instinct de poet, care isbutește să dea rost înflăcărat mișcărilor sufletului colectiv, Aron Cotruș a cântat-o în vigurosul poem *Maria Doamna*. E un panegiric eroic al Doamnei, al Reginei. Dar scriitoarei îi rămânem datori cu un

studiu critic, cu o ediție națională și cu extrase pentru nevoile învățământului public.

TREI ANI DELA MOARTEA LUI GIB. A trăit atât de strâns împreună cu noi, viața lui s'a împletit laolaltă cu a noastră și scrisul lui cu scrisul nostru, încât nici azi nu ne vine să credem că s'a dus pentru totdeauna. Trei ani de când i-am ridicat cosciugul pe umeri la Drăgășani. Atârna greu, ca de plumb, era singura dată când omul, care trăise nestânjenindu-și semenii, își făcea prezența simțită, — fiindcă nu mai era. Il duceam la groapă și totul părea un joc straniu. Ni se părea că nu poate fi Gib cel care zăcea împietrit între flori. Și e curios că amintirea refuză chipul din cosciug. În lumina ei umblă încă omul cald, lent, cu vorbă domoală și surâs de bunătate, prietenul, de parcă ar fi viu. De cel mort ne amintim numai când voința se fixează încordat asupra unui pat de spital sau asupra clipei de îngropăciune.

Dece spiritul nostru refuză imaginea morților și dece se bucură să-i revadă așa cum erau ca oameni vii, în continuitatea neîntreruptă a existenței? Poate, fiindcă iubindu-i nu ne convine să-i știm cu totul înfrânți, și i-am vrea eliberați de masca tragică a chinului fără leac. Fără să cauți cu dinadinsul, morții apar în amintire, după o rânduială tainică și nedeliberată, cu chipul luminoasei lor existențe, cum au fost. Moartea lor o știi, e ca o idee sau ca un accident peste care spiritul trece repede; dar îi simți mereu cum erau când erau vii.

O fi în această firească preferință a spiritului nostru numai nevoia de-a avea mereu obiectul unui sentiment de iubire față de cei dispăruți? Căci dacă ai iubit și iubești încă, iubirea își cere obiectul concret care a născut-o. Și dacă Gib era acest obiect, prietenia care n'a murit, pentru el, îl vrea mereu cu chipul cald și viu al omului aievea, iar nu al mortului peste care au căzut bulgării de pământ.

Sentimentul acesta e însă complex și greu de lămurit. Lucru cert e că moartea nu ne convine. Și dacă nu ne convine, când e vorba de cei cari, iubindu-i, au murit, e poate, fără să ne dăm seama, în soarta lor pe care o refuzăm propria noastră soartă, pe care n'am dori-o la fel. Când ieși parte la înmormântare, nu-ți place niciodată să te simți în cosciug în locul celui care zace acolo. Il plângi, și refuzi să crezi că în acel moment plângi deodată și propria ta soartă viitoare. Poate niciodată nu te crezi mai nemuritor

decât în clipa când plângi un mort. Clipa aceea vine atât de inevitabil pentru noi toți încât nu ne vine bine s'o luăm asupra noastră. Se poate ca în besna inconștientului biologic, ceea ce numim instinct de conservare să se bucure surd, în fața morții altuia, că noi încă n'am murit, că trăim dincolo de groapa lui. Aceasta ne face să-i plângem pe el și să uităm repede, pentru noi, nenorocirea lui. Și poate că e și iubirea egoistă, înrădăcinată în propriul nostru instinct de conservare, iubire care preferă să ne amintim pe cei cari s'au dus nu sub chipul lor mort, ci sub chipul viu, pe care îl purtau când treceau biruitorii prin viață.

Biserica însă e categorică în lămurirea acestui sentiment complex al celor vii pentru cei morți. Pentru ea, mortul e mort și dincolo de groapă nu va fi exact cum a fost în această viață. Pentru ea, și noi vom fi morți exact cum era Gib acum trei ani, în cosciug, la Drăgășani. Pentru ea, refuzul nostru de a crede în moartea, pe care totuși o vedem, nu e altceva decât proclamația tăcută și obscură a nemuririi, singurul lucru, ce corespunde naturii spiritului omenesc. Și dacă ne îngrozim de accidentul fatal al morții, care nu e decât înfrângerea timpului și a spațiului pentru trecerea în ordinea eternă, e fiindcă sentimentul obscur al nemuririi n'a devenit în noi act covârșitor de conștiință sau de credință, și fiindcă nu suntem îndeajuns de pregătiți pentru a ne deslipi de ordinea lumii în

care încă trăim. Lașitatea în fața morții e frică de necunoscut și conștiință morală păcătoasă, care ucide certitudinea unui destin fericit în nemurire. Ocolim ideea morții nu fiindcă suntem convinși că totul s'ar sfârși odată cu ea, ci fiindcă nu suntem siguri ce va fi cu destinul nostru dincolo de ea.

În doctrina Bisericii, nesiguranța aceasta e suveran clarificată. Viața e pregătire pentru moarte, adică pentru valorificarea noastră morală în nemurire. Iar cultul morților, în care ne absorb magnificele slujbe bisericesti, nu e instituit pentru a ne adormi sentimentul finalului pământesc, ci pentru a-l face teribil de viu în perspectiva veșniciei. Pe cei morți îi pomenim ca să ne rugăm pentru ei, pentru îmbunătățirea soartei lor în eternitate, și, rugându-ne pentru ei, să ne reactualizăm ideea destinului personal de dincolo de moarte. Dacă în chip firesc ne place să ne reamintim de cei morți în forma cea mai bună în care i-am cunoscut în viață, în chip religios îi pomenim ca să-i dorim în forma cea mai bună a nemuririi. De aceea se spune că nu e mai mare bucurie pentru sufletele trecute dincolo de momânt decât să ne aducem aminte de ele, rugându-ne pentru soarta lor.

Au trecut trei ani dela moartea marelui scriitor.

Rugați-vă, prieteni, pentru scumpul nostru Gib!

NICHIFOR CRAINIC

